

OHK - Geografija

III

B 21

GEOGR. OBZORNIK

/1979 4

Geografski obzornik,

Yu ISSN 0016-7274

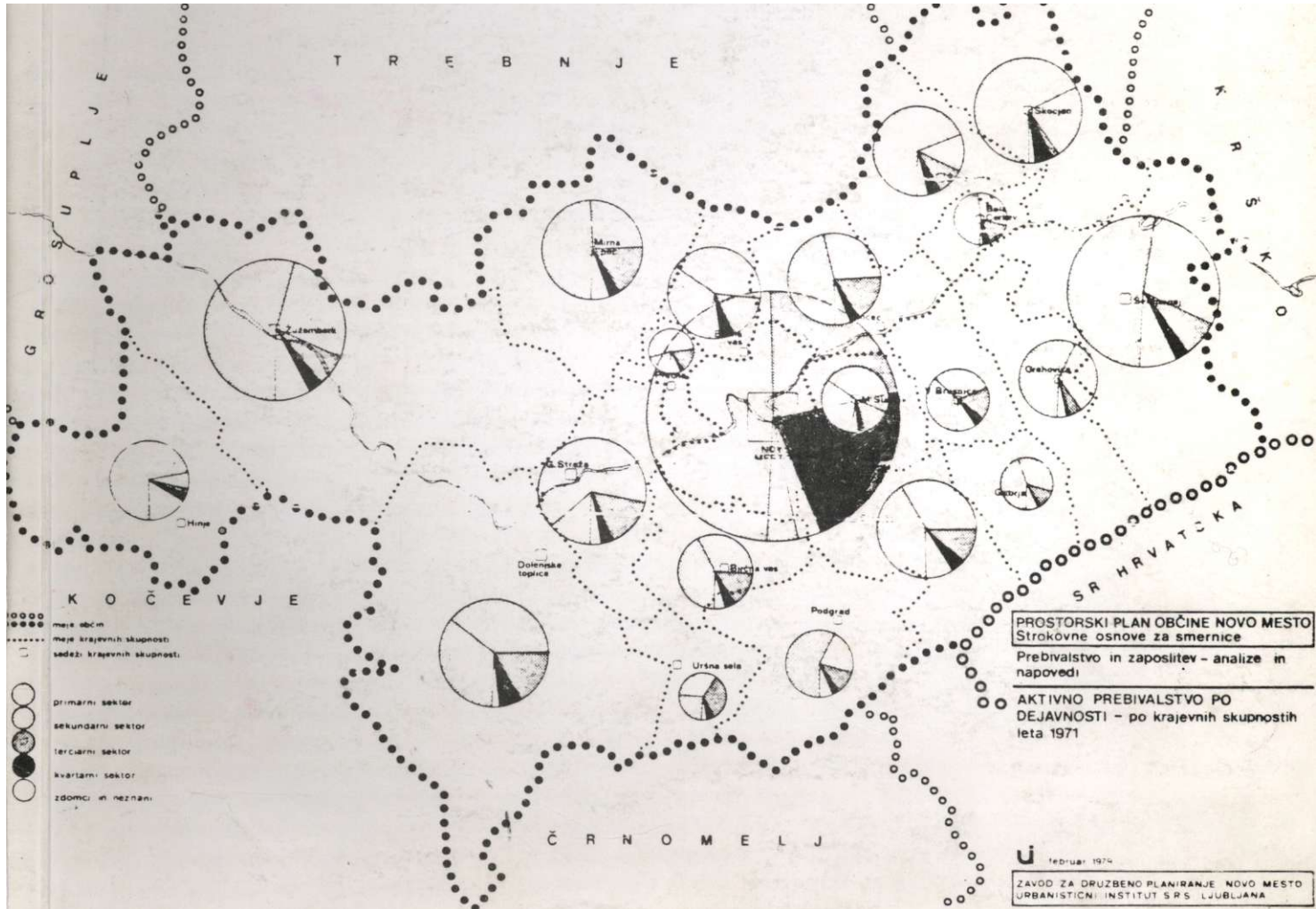
LJUBLJANI - FF
COBISS ©

RAJSKI OBZORNI

Leto XXVI

Štev. 3-4

Ljubljana, 1979

V S E B I N A

° I . A N K I

I.Gams	25 let Geografskega obzornika	1
S.Ilešič,	Slovenske pokrajine	3
A.Ijah,	Velike spremembe v geografskem okolju Slovenije	18
V.Kokole,	Novo mesto - dvajset let pozneje	23
A.Jakoš,	Gibanje prebivalstva Ljubljane 1943-1977 in projekcija v leto 2000	32
T.Ferjan,	Didaktični pomen prosojnic - larvnih fotografij	35

KNJ IŽEVNOST

Dragocen zemljevid ledinskih imen slovenske zamejske pokrajine (D.Radinja)	37
Nove izdaje geografske biblioteke "Širan svijeta" iz Zagreba (T.Šifrer)	39

DRUŠTVENE VESTI

Delo geografskega krožka na celjski gimnaziji 1978/79 (Z.Knez-Šterbenc)	43
--	----

1'RILICA

Vsebinsko kazalo prvih 25 letnikov Geografskega obzornika (sestavila I.Gantar)	45
---	----

Riša na naslovni strani: Aktivno prebivalstvo po dejavnosti v občini
Novo mesto za leto 1971

GEOTRAFSKI OBZORNIK, časopis za geografsko vzgojo in izobrazijo. Izhaja štirikrat letno.
Izdaja Geografsko društvo Slovenije, Odsek za geografski pouk.
Uredniški odbor: dr.Ivan Gams, dr.Svetozar Ilešič, dr.Vladimir Kokole, dr.Avguštin Lah,
Marija Košak, Milan Vreča.

Glavni urednik Mara K a d i n j a, Ljubljana, Trintovška 1. Upravnik Cita M a r j e t i č
Za člane (3X3 je letna naročnina 40 dinarjev, za nečlane in ustanove 50 dinarjev. Naročajte
in plačujte na naslov: "Geografski obzornik", Ljubljana, Aškerčeva 12, št. tek. rač.
SO100-678-44109.

Za vsebino člankov so odgovorni avtorji sami
GO izhaja s finančno pomočjo izobraževalne skupnosti Slovenije
Tiskal: Zavod SKS za statistiko v Ljubljani

geografski obzornik

časopis za geografsko vzgojo in izobrazbo

V Geografski obzornik,
Yu ISSN 0016 - 7274

letu XXIV

1979 Stev. 3 - 4

496/18643

I. GAMS , 25 LET GEOGRAFSKEGA OBZORNIKA

Leto 1954 je bilo za Geografsko društvo Slovenije prelomno. Nepodpisani poročevallec o društvenem delu v tem letu je celo menil, da "je bilo minulo leto eno najbolj plodnih in razgibanih v vsej povojni dobi" (Geografski vestnik XXVI, str. 245). To je bilo leto mariborskega kongresa in ustanovitve Geografskega obzornika. Nov časopis je bil otrok hišne revolucije, ki so jo v društvu dvignili šolniki. Videli so potrebo, da bi bolj uveljavili moderno geografijo, pri tem pa v tedanji društveni sestavi niso našli ustreznega mesta. Na seminarju za predavatelje geografije junija 1954 je tedanji gimnazijski profesor D. Radinja prenesel kritike in pobude, za katere so se šolniki domenili nekaj ur poprej. Ko so se po viharju vode umirile, sta bila osnovana dva društvena odseka, odsek za znanstveno delo in odsek za geografski pouk. Z novimi društvenimi pravili vred ju je potrdil izredni občni zbor 24. septembra 1954. Novo ustanovljeni odsek za geografski pouk je na prvi seji ^klenil izdajati svoje glasilo - Geografski obzornik. Tako smo dobili nov časopis, ki je v prvem letniku izšel v dveh zvezkih.

Na platnicah prve številke je v dveh navpičnih kolonah vpisano ime nove revije tako, da je vsaka črta uokvirjena v podobo dela zemeljskega površja z enako začetnico imena. Začetnica Geografskega obzornika je tako vpisana na podobo Grčije. To je bila zamisel in risba nepozabnega risarja Vilka Finžgarja. Vodovodno so na isti strani nekateri podatki novorojenčka: leto I, 1954, št. 1, nad njimi pa podnaslov: "Časopis za šolsko geografijo". Kasneje ga je zamenjalo besedilo "Časopis za geografsko vzgojo in izobrazbo". Nekaj let je bila živa ideja, da časopis ne bi bil namenjen samo šolnikom, ampak tudi mladini v širši javnosti sploh. V prvi številki je na 25, tedaj še ciklostiranih straneh, med drugim objavljen tudi program časopisa. Prispeva naj k modernizaciji geografskega pouka, k širjenju geografskega znanja in geografskega pogleda na svet. Naglašeno je, da naj prispeva k svetovnemu miru in dobri volji. Urednik prvih sedmih letnikov dr. Darko Radinja je v drugi številki še obsežneje pojasnil pobude, ki so jih sprožili šolniki za poživitev društvenega organizacijskega dela in za nov časopis. Zlasti za prvo, v modernejši geografiji izšolano generacijo po vojni je bilo težko doumljivo, da naša veda s tolikimi družbenimi vrednotami v javnosti in v šoli ne najde ustrezne veljave. V tem članku je krčenje ur za pouk geografije prvič označeno kot nasilje nad našo stroko. To je rdeča nit vseh nadaljnjih 25 letnikov naše revije in še danes visi nad nami kot Damoklejev meč. Zdravilo proti tej diskriminaciji je urednik v svojem programskem članku videl v modernizaciji pouka: "Ne gre tu direktno za ure, temveč gre za to, da damo geografiji tisto vsebino, ki ji je potrebna za njeno družbeno vlogo v socialistični družbi in šoli." (GO, I, 1954, št. 2)

Ob preletu preteklih 25 letnikov Geografskega obzornika so naši spomini kaj različni. Naši sedanji glavni urednici prof. Marl Radinjevi 19 let urejevanja ne pomeni samo zadovoljstva ob izidu nove številke, ki še diši po tiskarskem črnilu, temveč tudi 19 let iskanja takih prispevkov, za katere so se šolniki zavzemali na geografskih zborovanjih in ki so neposredno uporabni pri šolski praksi. Med bogatimi leti se dolgoletna upravnica prof. C. Marjetičeva spominja tudi suhih, ko je s težavo nabirala oglase, da je revija ostala pri življenju. Prenekateri pisec se bo spomnil na radost, ko je v našem časopisu prvič v življenju zagledal

objavljeno svojo besedo, še mnogo številnejši so bralci iz raznih krajev Slovenije, ki so dvakrat do štirikrat na leto izvedeli, kaj je novega v njihovem strokovnem društvu, kaj v razvoju stroke doma in v tujini, kako se razvija gospodarstvo naše mlade države in kako je mogoče posodobiti pouk. Marsikateremu bralcu je bil naš časopis edina zveza z geografskimi kolektivi v Sloveniji in Jugoslaviji. Še tak kritik bo moral ob tehtanju dosedanje bere priznati, da je časopis v preteklem četrstoletju bistveno bogatil naše strokovno znanje in bistril geografski pogled.

štiriindvajset zvezkov našega časopisa, drobno tiskanega v periodiki velikega formata, zavzema komaj okoli dva decimetra knjižne police. Toda njegovo gradivo, kot pokaže bežno prelistanje, je silno pestro in obilno. To bi izpričal tudi seznam objavljenega gradiva, kakršen je izšel za letnike 1954-58. Ob upoštevanju naše maloštevilčnosti lahko Geografski obzornik brez sramu primerjamo s podobnimi tujimi časopisi, kot so poljski Geografia v szkole, ruski Geografija v škole, nemški Geographische Rundschau in novi angleški Teaching Geography. Od jugoslovanskih geografskih pedagoških glasil je najstarejši, starejši od Geografskega horizonta (1955), beograjskega Globusa (1969), makedonskega Geografskega vidika, ali sarajevske Nastave geografije (1978). Ob tej primerjavi postane vprašljiva celo naša majhnost. Da izdajamo svoj časopi's za geografsko vzgojo in izobrazbo za ozemlje, ki ga ob lepem vremenu lahko z enim pogledom zajamemo s Triglava in ki prebivalstveno ni večje od večjega predmes^a kakega velemera, ni golo hvalisanje, ampak dejstvo. Vnakladi okoli 800 izvodov izhaja nepretrgoma že celo četrstoletje, v dobi, ki je zastal dih marsikateri reviji z bolj zvenečimi proklamiranimi perspektivami.

Skozi pestre in številne članke preteklih 24 zvezkov se vleče rdeča nit. Ta nit je tudi gibalo našega glasila, je usoda, ki so jo izrekle sojenice ob njegovi zibelki, je pa tudi vera nas vseh, ki smo vzgojeni za strokovno delovanje na področju geografije. To je obenem prepričanje, da je v naši stroki zajeto ogromno znanstvenih vrednosti, ki pomenijo dozorevajoči mladini moralno oporo pri iskanju resnice v labirintu vedno bolj razvejane znanosti in pri iskanju svojega mesta v razklanem svetu in v nemirni družbi. Najnovejše krčenje geografskega pouka v šolah nam tega prepričanja ne more izpodkopati. Zastavlja nam nalogo, da pri izvrševanju strokovnega poslanstva nenehno preverjamo naše metode, kliče k strnitvi sil in k intezivnejši izmenjavi delovnih izkušenj. Prav v ta namen pa je bila ustanovljena naša revija, katere izhajanje je danes prav tako ali morda celo bolj potrebno kot pred četrto stoletja.

SJLESie, SLOVENSKE POKRAJINE

Zgodovina nas je Slovence postavila na košček zemlje, ki je sicer majhen, ki pa je po važnosti svojega geografskega položaja in po drobni pisanosti svoje pokrajinske podobe neprimerno pomembnejši in zanimivejši, kakor pa bi mu prisodili po njegovem obsegu. Na tem mestu nas nad vse važni, naravnost kritični geografski položaj Slovenije ne zanima, pač pa se nameravam ustaviti pri njegovi pokrajinski raznolikosti. S te strani zasluži Slovenija mnogo več pozornosti kakor marsikatera mnogo večja dežela. Celo v Evropi, ki je sama dokaj raznolična, ni zlepa dežele, kjer bi mogli na tako kratko razdaljo doživeti podobne razlike v geografskem licu pokrajine, že kdor na hitro preleti ali prepotuje Slovenijo, se čudi hitremu menjavanju pokrajinske slike. Od sončnih goric Panonskega obrobja je čez Slovenijo najkrajši in najmarkantnejši prehod skozi bujne, sveže gorske gozdove in čez vedno bolj puste kraške goličave na svetlo in toplo Jadransko primorje. Že če se vzpneš na Ljubljanski Grad, je pogled poln pokrajinskega kontrasta, čeprav ne seže čez samo osrčje Slovenije. Na sever zreš v razgibano alpsko pokrajino, vzpenjajočo se od zelenih, pisanih polj z vasicami čez temna gozdna pobočja do svetlih, vitkih snežnih in skalnih vrhov, ki se zde kot da bi plavali v ozračju. Če pa se obrneš na jug, čez Barje proti Krimu, se ti zazdi, da si da-leč nekje sredi dinarskega sveta, morda kje na obrobju kakega zahodnobosanskega kraškega polja, tako te na tamkajšnji svet spominja zelano, zamočvirjeno dno Barja s svojimi leno tekočimi vodami ter s svojim enoličnim, gozdnatim in planotastim okvirjem. Še bolj živa je seveda raznoličnost pokrajinske plastike, če se

OPOMBA

Uredniški odbor "Geografskega obzornika" je sklenil, da ob 25-letnici obstoja revije iz njenih začetnih letnikov (III/2) ponatisne gornji članek, ki je takrat vzbudil največ zanimanja, bil naknadno večkrat razmnožen za potrebe geografskega pouka in je v bistvu še danes zanimiv in uporaben.

Članek je ponatisnjen dobesedno. Avtor je v ponatis vnesel nekaj nebitvenih pravopisnih popravkov, vsebinsko pa besedilo prilagodil današnjemu stanju samo na redkih mestih, kjer na primer ni bilo mogoče prezreti novo zgrajene avtomobilske ceste čez Dolenjsko ali kjer je bilo treba omeniti, da okrajev, ki se v besedilu omenjajo, danes ni več. Avtor tudi ni spreminjal nekaterih regionalnih imen, ki so se med tem pokazala za dokaj sporna ali vprašljiva (npr. Kobansko, Šavriške gorice), pa tudi ni vnašal novih, ki so se madtem močno, čeprav ne vedno pravilno, udomačila (npr. Kozjansko). Seveda pa ni rečeno, da nekatere označbe v članku, zlasti tiste socioekonomskega značaja (npr. o prekmurski pokrajini), ne zvena milo anahronistično, ker so se razmere marsikje zaznatno spremenile. Z današnjega vidika je v tekstu verjetno tudi premalo poudarka na panenu nekaterih posebnih aktivnosti, zlasti turizma, za to ali ono pokrajino (npr. za Koprsko primorje).

Ravno zato pa želi avtor opozoriti bralca na nekatere druge svoje poznejše prispevke, v katerih se je ukvarjal 3 slovenskimi pokrajinami, z geografsko regionalizacijo Slovenije in z njenimi regionalnimi problemi nasploh. Takšni prispevki, ki pomenijo dobrodošlo dopolnilo k ponatisnjenemu članku, so:

"Problemi geografske rajonizacije ob primeru Slovenije" (Geografski vestnik XXIX-XXX, 1957/58, str.83-140) - "Regionalne razlike v družbenogospodarski strukturi SR Slovenije" (Geografski vestnik XL, 1968, str. 3-18) - "Geografske karakteristike Slovenije in njenih pokrajin" (Zbornik seminarja o slovenskem jeziku, literaturi in kulturi za inozemske slaviste na Filozofski fakulteti v Ljubljani 1974, str. 215-239)-"Slovenske pokrajine, geografska regionalizacija Slovenije" (Geografski vestnik XLIV, 1972, str. 9-31).

Prispevke s podobno vsebino je objavil avtor tudi v inozemskem geografskem tisku: "Die wirtschaftsgeographische Struktur Sloweniens in regionaler Sicht. (Mitt.Oesterr.Geogr.Ges., Wien, Band 112, H.1, 1970, str. 3-18) - "La Slovénie et ses problèmes régionaux actuels". (Bull.Soc. Belge d'études géographiques XLL, 2, 1972, str. 23-42) - "The Regionalsocioeconomic structure of the Socialist Republic of Slovenia" (Geografisch Tijdschrift V, 1971, Groningen, str. 485-490).

vzpneš kam višje. S Snežnika zreš na eni strani v obsežne, mračne gozdove notranje Slovenije, na drugi ti plava pogled čez goli in svetli kraški svet v primorje. Na Gorjancih ali na Kumu čutiš, da si na zadnjih predstražah alpskega sveta proti širokemu, nepreglednemu svetu Balkana in Podonavja. Z zložnega Pohorja gledaš na zahod še v globoke in tesne alpske doline z bistrimi, penečimi se vodami, v svet, ki je še močno zaprt v svoje gozdove, resen in temačen, na vzhodu pa se prične tik pod teboj nizki svet sončnih goric; vedrega, odprtega in širokega obzorja, izgubljač se v zlato zeleno rumenilo Panonskega nižavja. In če si končno na Triglavu, ti pogled ne potrebuje mnogo, da doseže morje, prav tako pa ti brž zaplava proti poledenelim visokim Alpam, v nejasne obrise Panonskega nižavja in proti enoličnim obrisom dinarskih planot.

Ta na tako majhen prostor nakopičena pokrajinska raznolikost pa ni slučajna. Njen vzrok je v tem, da se ravno na Slovenskem stikajo štirje osnovni evropski pokrajinski tipi: alpski, panonsko-podonavski, dinarsko-kraški in primorsko-sredozemski. Ti štirje tipi pa niso iz Slovenije ustvarili samo eno izmed pokrajinsko najlepših in najzanimivejših dežel, temveč so oblikovali vsak po svoje tudi življenjski način slovenskega človeka. Alpski svet mu ni bil posebno prijazen? v njem se je moral tudi naš človek trdo boriti z naravo. Ugodnejši je bil že od nekdaj v prometnem pogledu. S svojo vzhodno-zahodno slemenitvijo je odpiral celo vrsto širokih, svetlih vrat in oken iz alpskega sveta na sončno panonsko stran. Dinarsko-kraški svet je bil zaradi svoje kamenitosti in krajinske štrnlosti morda še manj prijazen kakor alpski, vrh tega mu je v razliko z Alpami s^tTr^Eúdi prometno na poti, saj so dljfarške planote tudi pri nas širok zid, ki otežuje dostop do morja. Tako je alpsko ter dinarsko-kraško osrčje Slovenije pravzaprav v celoti svet, kjer življenje za človeka nikdar ni bilo lahko, kjer je pridobivanje gospodarskih dobrin komaj kdaj zadostovalo za obstanek. Prava sreča, da ga na notranjem in zunanjem robu oklepajo dokaj široki predeli ugodnejšega, prijaznejšega sveta. Na notranji strani je to obrobje Panonskega nižavja, naš subpanonski svet, svet ravnin in goric, ki se v širokih zatokih zajeda v hribovito Slovenijo, gosto prepreden z naselji in kulturami, agrarno najaktivnejši v Sloveniji. Na zunanji strani pa je to naš primorski svet, obsegajoč prav tako nižje pokrajine, ki pa zro že na sončno morskó stran in jim blagi vplivi sredozemskega podnebja dajejo čisto poseben značaj v prirodi in v kulturi. Tudi primorski svet je po agrarni produktivnosti na boljšem od alpskega in kraškega. Toda danes, ko je Slovenija že davno prenehala biti izključno agrarna dežela, se je gospodarska prednost subpanonskega in primorskega obrobja zabrisala; še več, z izrabo gozda, vodnih sil in s turizmom se je tehtnica celo nagnila v korist notranjosti.

v

Pokrajinska raznolikost Slovenije pa ni samo v stikanju in prepletanju označenih štirih osnovnih pokrajinskih tipov. Tudi v okviru vsakega od njih je v podrobnem zelo veliko razlik, veliko pokrajin, ki imajo vsaka zase svojíski značaj. Med njimi jih je precej, ki pomenijo prehod iz visokogorskega alpskega sveta v dinarsko-kraški ali subpanonski. Tako obsežne so in za Slovenijo tako tipične, da jim velja kot subalpskim odmeriti še posebno, peto mesto poleg osnovnih štirih.

Preden preidem k podrobnejši razčlenitvi vseh petih glavnih pokrajinskih tipov na posamezne pokrajine, bi rad podčrtal dvoje. Shema, ki sledi, ne more biti še nič drugega kakor začetni povsem nedozorel osnutek. Nastala je pravzaprav iz orientacijske sheme, ki jo dajem vsako leto študentom prvega letnika geografije na univerzi. V "Geografskem obzorniku" jo objavljám samo na ponovno izrecno željo njegovega uredništva in njegovih čitateljev, med katerimi je, kakor se zdi, potreba po nečem podobnem zares velika. Ne bi pa želel, da bi veljala za nekako dokončno, tehtno zgrajeno in utemeljeno shemo geografske rajonizacije Slovenije. To tem manj, ker sloni samo na enem načelu, po katerem lahko geografsko razčlenimo Slovenijo. To je načelo enotne, homogene pokrajinske fiziognomije, z drugimi besedami pokrajinskih tipov. Pri tem je seveda v ospredju prirodno-geografsko lice pokrajine, od družbenogeografskih potez pa se v glavnem upoštevajo samo tiste, ki prispevajo k zunanji pokrajinski fiziognomiji in ki so povečini same precej odvisne od prirodnogeografskega okolja (razporeditev in oblika naselij, prevladujoče kulture itd.). To načelo pa je pogosto, da ne rečem skoraj vedno, v precejšnjem nasprotju z načeli ekonomsko-geografske rajonizacije, kjer je v ospredju promefns_iilgospodarsko gravitacijski ali funkcionalni moment, ki veže navadno ravno različne pokrajinske tipe v enotne življenjske, gospodarske organizme. Če bo na primer v našem pregledu Soška dolina razbita

na Ygč pokrajinskih tipov, se moramo zavedati, da je pri tem prezrta njena gospodarsko-gravitacijska enotnost, in če bodo Slovenske gorice označene kot tipična pokrajina enotne geografske fiziognomije, ni nič manj res, da se njihov severovzhodni del vključuje v gospodarskogeografsko področje slovenskega Pomurja, njihov južni in jugozahodni del pa v območje nizkega Podravja. S klasifikacijo slovenskih pokrajin po njihovem pokrajinskem licu smo torej opravili samo eno od nalog, ki jih zahteva od nas regionalno-geografski pogled na Slovenijo; druga določitev ekonomsko-geografskih področij, nas še čaka; nakazali jo bomo v "Geografskem obzorniku" morda drugič.

I. SLOVENSKE ALPSKE (VISOKOGORSKE) POKRAJINE

Osnovne skupne pokrajinske poteze našega alpskega sveta so: njegova zgradba in slemenitev v jilpski smeri, od zahoda proti vzhodu, močno plastična~že~na preglednem zemljevidu; velika intenzivnost reliefa⁷ ki daje našim alpskim pokrajinam tipično lice mladega., goratega sveta z velikimi relativnimi višinskimi razlikami na kratke razdalje; gorsko podnebje; tipična alpska hidrografija. z močnimi vodami, ki jih je pleistocenska glaciacija oskrbela še z jezери in slapovi; visoko v gorske rebri segajoči gozdovi; med njimi in nad njimi rovti, serožeti in planinski pašniki ter še više goli, raztreskani, povečini apniški in dolomitni vrhovi, ki jih je priostril pleistocenski led, medtem ko je vmesne krnice, globeli in ravnote ugladil in obrusil. Naseljenost je v teh pokrajinah razcarjma redka, omejena na glavne doline in njihove, terase; njihove naselbinske prore so dokaj osamljene, ločene druga od druge. Kmetijsko gospodarstvo je izrazito planinsko; v njem se skromno poljedelstvo veže z živinorejo, slonsto: n[^]IpISniskem pašništvu. Stare obrti, zlasti železarske in usnjarske, ki so jih svoj čas priklicale v življenje krajevne surovine (železova ruda), kurivo (les, oglje) in pogonska sila (voda), so po alpskih dolinah povečini opešale, le ponekod (Jesenice, Tržič, Ravne) se je na njihovi tradiciji razrastrla moderna industrija. V novejšem času sta poleg gozda okrepila produktivnost naših alpskih krajev še moderna izraba vodnih sil in turizem ter sta jim dala s tem neke čisto svojstvene gospodarske prednosti.

Ker je težišče vsega življenja v naših alpskih pokrajinah po dolinah in kotlinah, moramo seveda v pokrajinsko karakteristiko poleg visokih gora samih zajeti tudi nje. Še več, poseči kaže celo tja, kjer se v vznožju Alp svet bolj na široko odpre v obsežnejše medgorske ravnine in dobrave. To so povečiri dna tektonskih kotlin, več ali manj zatrpana s fluvioglacialnim kongl^r^p^a-t-grm in prodom, ponekod pa tudi s pravimi ledenišskimi nanosi. Sedimenti so razčlenjeni v terasne sisteme, zato imajo tudi ravnine same včasih več etaž, v katere so se globoke zajedle alpske reke. Po ravninah in terasah se marsikje drži še gozd ("dobrave") drugod, zlasti v prisojnem znožju gora, vzdolž terasnih robov ter povsod, kjer je talna voda razmeroma blizu, pa se je umaknil polju in vasem.

'Jugovzhodne Alp[^], h katerim spadajo slovenske alpske pokrajine, se - kakor znano~~ dele pe-ggoloških kriterijih v izrastke Osrednjih, krisjtalin[^]kih Alp (Svinja, "Golica, Kobansko, Pohorje", v Dravsko gorsko skupino (Karnijske Alpe, Ziljske Alpe, Karavanke in v Južne Apniške Alpe. Ta razdelitev pa VgeogrSTiji ne more in ne sme stopiti povsem v ospredje, saj so na zahodu Julijske Alpe pokrajinsko na široko zrastle s Karnijskimi Alpami in Karavankami, na vzhodu pa Kamniške ali Savinjske Alpe še tesneje z Vzhodnimi Karavankami. Zato je pri pokrajinski razčlenitvi mnogo umestneje govoriti o zahodnem in vzhodnem slovenskem alpskem svetu.

Zahodne slovenske alpske pokrajine. Zahodne slovenske alpske pokrajine, v katerih se Julijske Alpe stikajo in vežejo z Zahodnimi Karavankami, Karnijskimi Alpami in Ziljskimi Alpami, pomenijo nedvomno glavno, osrednje osrčje slovenskega alpskega sveta. Lahko bi jih imenovali Osrednji slovenski alpski svet, če ne bi bilo nevarnosti zamenjave z geološkim pojmom Osrednjih Alp. Osrednje vloge jim ne odmerjamo samo zato, ker so najvišje in najmasivnejše, temveč tudi zato, ker pomenijo osrednji slovenski razvodni voz: iz njih se vode usmerjajo na štiri strani, proti Savi, proti Dravi, proti Soči in celo proti Tilmentu. Ne važneje je, da je to raztočišče voda v znamenju nizkih, dolinskih razvodij: zgornja Sava in Bela tečeta po isti, tektonsko zasnovani dolinski brazdi vsaka na svojo stran, med nje se je z Ziljico zajedlo porečje Drave in ustvarilo trosmerni dolinski razvodni svet na področju Rateče - Trbiž; vrh tega se je dravsko porečje zajedlo od tod še daleč na jug, se približalo soškemu ter z nizkim

prelazom na Predilu pomagajo ustvariti razmeroma lahek prehod tudi na četrto stran, v Soško dolino. Tako je postal trbiški razvodni predel že po naravi tudi eno najpomembnejših prometnih vozlišč v vsej Srednji Evropi; le nesrečna razmejlt^~je~fcridva7~cta je ostal izvensvobodne Slovenije, pa tudi, da so nekateri njegovi živci prometno močno omrtveli.

Naš osrednji alpski svet, zahodne slovenske Alpe, kažejo seveda vse poteze apniško-dolomitne visokogorske pokrajine. Svetli, goli in razbiti apniški vrhovi ter vmesne, navadno še daleč v poletje s snežišči zatrpane krnice gospodujejo nad zelenimi planinskimi tratami, temnimi gozdovi in širokimi dolinskimi doli. Celo v Zahodnih Karavankah, ki pripadajo po zgradbi še k Dravski gorski skupini in ne k Apniškim Alpam, so najvišji vrhovi in slemena iz apnenca in dolomita. Podobno v Žiliskih Alpah, ki na vzhodu celo končujejo z Dobračem, apniško goro, ki je sicer strmo odlomljena aria^jug, po vršinah pa marsikje planotasta, zakrasela. Samo v Karnijskih Alpah prihajajo starejše, mehkejše paleozojske kamenine v večjem obsegu na dan; zato je pe-višiiafi svet zložnejši, bolj-strnje-no porastel in s tem ugoden za planinsko pašo, ki je tu - v območju slovenskih vasi Ziljske in Kanalske doline - tako razvita kakor malo kje drugje na Slovenskem. Julijske Alpe so seveda od vsega našega zahodnega alpskega sveta najvišje, najmogočnejše in najbolj razbite. In če se na severu z imponantnimi stenami vzpenjajo-izv temne, po večini iglaste gozdove zagrnjenih dolin ter njihovih kotov in(kočen. so po svoje še bolj divje na južni, soški strani. Le-ta je močno "izpostavljena vetrovom z morja ter dobiva nenavadno veliko padavin", ki odtečejo po hudournikih kaj .hitro-navzdol; svet je tam strm in razrit, po višinah + suh in zaproden. Gozd, ki ima že mnogo vežnsflkovine TcoĈ^na "severu, sta priroda, zlasti z vodo in plazovi, nič manj pa človek tu že dodobra uničila; lice gorske pokrajine je zato tudi v nižjih legah dokaj golo in pusto. Pa še ena pokrajinska poteza je značilna za Julijske Alpe. Apniška sesta-vater široke uravnave, ki jih je ta obrobna alpska pokrajina doživela v miocenu in pliocenu, sta dala zlasti njenim jugovzhodnim stranem že močno kraški značaj. Tam nas pokrajina ponekod spominja na dinarski gorski svet:~"Stroke planote, gorski podi, z vsemi drobnimi oblikami visokogorskega krasa se prično že na Kaninu, zajemajo Kriške pode, Triglavske pode, Komarno ter nekaj nižje, že v gozd zavite stopnje Mažaklje, Pokljuke in Jelovice.

Med dolinskimi pokrajinami, ki se zajedajo v naš osrednji alpski svet, ima vsaka svoje individualne poteze. V porečju Soče je to Zgornja Soška dolina s Trento in Koritnico, v glavnem predel, ki ga imenujemo tudi Bovškb. Tu je alpski relief najintenzivnejši, neposreden vzpon iz silno globokih dolin na vršine najstrmejši in najneposrednejši, pobočja divje razrita po močnih hudourniških vodah, pogosto gladka in slabo porastla, marsikje najlepša pot za plazove. Gozda je malo in še ta je slab. Savska stran je precej prijaznejša. Tam je predvsem Bohinj, široka, tektonsko zasnovana medgorska kotlina z jezerom, pokrajina lepih gozdov, s precej prostora za polja, travnike in vasi v obeh svojih "dolinah", Zgornji in Spodnji, ter s širokim planinsko pašniškim zaledjem po višinskih stopnjah in vanje zajedenih kraško-glacialnih globelih Triglavskih Alp. Spet drugač-na je Zgornja Savska dolina, navadno kar kratko Dolina, široka koritasta dolina t.im. Dolinske Save, iz katere se po stranskih, prav tako koritastih dolinah odpirajo neposredni, mogočni, turistično vedno bolj sloviti pogledi in dostopi pod severne strani julijskih snežnikov. V Dolini so stopile mnogo bolj kot v Bohinju poteze nekdanjega skromnega, planinsko-agrarnega življenja v ozadje; intenzivno so jih prepletli vplivi industrijskih Jesenic in zimskega ter poletnega turizma. Na zahod se onstran državne meje savska Dolina čez rateško in trbiško dolinsko razvodje nadaljuje v porečje Tilmenta, kjer je zgornja dolina Bele (Kanalska dolina) zamirajoč izrastek slovenskega alpskega življa. Na vzhodu pa se Savska dolina pod Jesenicami na široko odpre v Gorenjske ravnine in dobrave, ki obdrže svoj medgorski značaj, pa tudi močno, gospodarsko povezanost z gorskim svetom še vsaj do Kranja, če ne do pregraje osamelcev Šmarne gore in Rašice. V ta svet ravnin in dobrav se družijo več manjših~p5]crajl: po xedenisKin mo"tfofoških vplivih močno razgibani, vzvalovljeni Blejski kot, zaradi svojega jezera kulturnogeografsko že ves v znamenju turizma, ravninska Dežela okrog Radovljice, nekaj višje terasaste Dobrave med Radovljico in Kranjem, pa še Kranjsko, Cerkljansko in Kamniško polje, medtem ko nas Sorško polje že vodi povsem izven visokogorskega~sveEa~V~nIžji predalpski svet.

V dravsko stran zahodnih slovenskih Alp se najmarkantneje zajeda dolga, široka, premo&rtna Ziljska dolina, zasnovana v osrednji tektonski brazdi Dravske gorske skupine. Njeno široko, na severu ponekod s prisojnim gričevjem in terasami obdano dno, ki je v svojem spodnjem delu še povsod naseljeno s Slovenci, pomeni najširši pas naseljenega in kultiviranega sveta sredi gozdov in strmin naših Alp. Na vzhodu se podobno kot Savska Dolina odpre v Koroške ravnine in dobrave. obsežno dno tektonske Koroške ali Celovške kotline, ki spominja po svojem pokrajinskem licu na Gorenjske ravnine in dobrove, a je vsaj v svojem zahodnem delu, ki ga je še v celoti pokrival ledenik, mnogo bolj razgibano in slikovito. Tam se je pokrajina izoblikovala v še močno gozdnate Beljaške dobrove, v podolje Vrbskega jezera, ki ga na severu omejujejo višine Osojskih Tur, na jugu pa široke konglomeratne terase Na Guravi v ter v vznožju Karavank v dolino Drave, ki jo v glavnem zajema pokrajinsko ime Rož. Vzhodni del Koroške kotline je bolj raven, bolj podoben Gorenjski, manj preoblikovan po ledeniku. Južno od Drave je to široka, konglomeratno-prodnata ravan Podjuna, severno od Drave pa bolj razgibano Velikovoško podgorje. Toda v tem delu Koroških ravnin in dobrav smo že izven območja zahodnih slovenskih Alp, približali smo se vzhodnim.

Vzhodne slovenske alpske pokrajine. Tam kjer se alpske doline ob Savi in Dravi nekje med Beljakom in Jesenicami odpro v široke podgorske ravnine in dobrove, se naš visokogorski svat*-ki je na zahodu širok in masiven, zoži v eno samo gorsko panogo Srednjih Karavank okrog Stola in Begunjskega jezera. Toda ta gorska pregraja ni do Tga Časa ozka. Brs's'e znova razleže v "široko gorsko pokrajino med Ljubljansko kotlino, Koroško kotlino, Zgornjo Savinjsko in Mežiško dolino. Vanjo so se pokrajinsko tesno zrastle Kamniške ali Savinjske Alpe ter Vzhodne Karavanke. Kakršne koli izrazite pokrajinske meje med obema, geološko različni-gorskima sistemoma, tu ni. V drobnem pa so v pokrajini vendar razlike. -Kamniške Alpe kot sestavni del Južnih Apniških Alp so manjša analoalia Julijskih Alp z markantnimi apniškimi vrhovi, prepadnimi sevarnimi stenami ter strmimi, globoko po hudourniških grapah ražezanimi južnimi stranmi, kjer prodira "daleč v gore bukovina, naselja pa zaradi strmine povečini zastanejo v dolini. Zaradi apniške sestave se tudi tu, podobno kakor v Julijskih Alpah, pojavijo tipične gorske kraške planote (Podi, Dleskovška planota, Velika planina, Menina, Dobrovije), medtem ko so v Vzhodnih Karavankah apniško-dolomitni samo najvišji vrhovi, njiSOv podstavek pa je na široko zgrajen iz mehkejtitr^p^Teozojskih skrilavcev, pogosto pa tudi iz magmatskih kamenin (porfir, tonalit, andezit). Zato je zlasti nižji svet v Vzhodnih Karavankah zložnejši, mehkejših oblik ter bujneje porasel, ves zelen. V njem se najizraziteje izoblikuje pokrajinska podoba, ki je na splošno značilna za severno in vzhodno stran vzhodnih slovenskih Alp: lepi, gosti iglasti gozdovi, gredo iz dolin visoko v pobočja, z njimi vred pa se po svetlih krčevinah in lazih vzpenjajo tudi veiike samotne kmetije, držeč se prisojnih polic, pomolov in rigljev, ponekod, zleistr^pod^P^co, celo do višin 1200-1300 m. Doline, ki se s savske, dravske in savinjske strani zajedajo daleč nazaj v gore, so povečini tesne, zato so se jim kmetije izognile, pa tudi starejši, primitivnejši promet je pogosto iskal zvez raje po bolj zložnih, odprtih višinah. Samo ponekod, kjer je dno širše (Jezersko v povirju Kokre, Zgornja Savinjska dolina, Gorniegrajsko z Zadrecsko dolino ob Dreti) je gostejša kmečka naselitev segla tudi po dolinah daleč navzgor. Toda večje vasi so redke, celo v dolinah prevladujejo ponekod samotne kmetije (Jezersko), velikokrat pa je stranska dolina vsa v rokah «ne od njih ter se po njej imenuje Lo^farska^ dolina, Robanov kot, Matkov kot, Makekova kočnaj^ \ Glavne doline s svojimi-aa-leč, včasih celo čez osrednje sleme zarezanimi povirji (Kokra) pa so, čeprav v manjšem merilu, tudi tu, kakor v zahodnih slovenskih Alpah, prevodnice moderne-ga prometa (Ljubelj, Jezerski vrh, Črnilec). Proti vzhodu se doline razširijo, gorske panoge pa znižajo in razmaknejo, tako da segajo ob Savinji in Dreti navzgor tudi tu izrastki ravnin in dobrav. Na severovzhodu se visoke gore razdrobe v posamezne, skoraj čisto osamele visoke gore^(Peca, Uršlja), vzpenjajoče se -fe iznad sredogorskega, neapniškega sveta tako imenovanega Pohorskega Podravja. Moreta je na tej strani prehod iz našega alpskega, visokogorskega sveta v pred-alpski ali subalpski svet najmanj izrazit, najbolj postopen.

II. SLOVENSKE PREDALPSKE (SUBALPSKE) POKRAJINE

Skupna značilnost vseh tistih naših pokrajin, ki jih imenujemo predalpske ali subalpske, je v tem, da v njih prevladujeta še alpska zgradba in alpska relief-naslemenitev, da jga je svet že nižji⁰¹ porast vse do najvišjih vrhov, ki se le izje⁰¹ v⁰¹ čez 1500-1600 m visoko. Njihova skupna lastnost pa je tudi njihov prehodni značaj: čeprav v njih tako v pokrajini kot v življenju in gospodarstvu še prevladujejo alpske poteze, so jim vendar tu bolj, tam manj primešane tudi take, ki nas spominjajo že na sosednje, drugačne pokrajinske tipe: na subpanonski, na dinarsko-kraški in na primorski. Prav zato pa so te naše sredogorske pokrajine, ki se vlečejo kot nižji obroč okrog vsega našega visokogorskega sveta od roba Furlanskega nižavja v Beneški Sloveniji do roba Dravskega polja pod Pohorjem, v podrobnem precej različne med seboj. Predvsem kaže razlikovati zahodni slovenski predalpski svet, ki pomeni stopnico na prehodu iz Alp na Krás in v Primorje, ter vzhodni slovenski predalpski svet, ki nas vodi iz Alp že bolj na panonsko stran. Loči ju osrčje Slovenije, Ljubljanska kotlina.

Zahodne slovenske predalpske pokrajine. Za ves naš zahodni predalpski svet je značilna zelo zapletena geološka zgradba, do katere je prišlo ob tesnem, zgnetenem stiku⁰¹ alpskih in dinarskih gradbenih črt. Njihovo prepletanje se očitno zrcali že v najosnovnejši pokrajinski plastiki: nekatere glavne doline slede izrazito dinarskim prelomnicam (Soška dolina med Kobaridom in Tolminom, dolina Idrijce), druge pomenijo pokrajinske brazde v alpski smeri (Baška grapa, Selška in Poljska dolina). V skladu z zapleteno tektonsko zgradbo je tudi močna petrografska pisanost in spremenljivost na kratke razdalje; apnencaje razmeroma malo, veliko je starejših (paleozojskih) pa tudi mlajših (mezozojskih) skrilavcev, veliko je dolomita, vse je tektonsko močno premetano in premešano, erozijski proces je posebno v skrilavcih in dolomitih zelo nagel in intenziven, zato je svet povsod močno razjeden po grapah in dolinah. Kmečka naselja, zlasti manjše vasice in zaselki ter njihova vzdolž pobočij razvrščena polja gredo visoko v prisojne strani po slemenih in terasah, za⁰¹ je⁰¹ izk⁰¹ obočja pa so značilnejše samotne kmetije. Med dolinami poznajo vasi samo glavne širše (Poljska, spodnja Selška, Soška). Pač pa so doline, posebno tiste, ki se vlečejo v alpski smeri, pomenile od nekdanjega važnega sestavnega člena v prometni povezavi Ljubljanske kotline, oziroma Podonavja s Furlanskim oziroma Severnoitalijanskim nižavjem. Doline so marsikje tudi obrtno zaživele, v posebnih pogojih pa so ob lokalnih rudnih surovinah in kurivu iz gozdov tudi ponekod v ožjih, nenaseljenih dolinah vzrasli rudarski ali fužinarsko-železarski kraji (železniki, Kropa, Fužine v Poljski dolini, Idrija), ki pa so le izjemoma obdržali svojo vlogo tudi v moderni industrijski dobi. Kmetijstva je po dolinah razmeroma malo, po hribih pa ima v glavnem še vedno značaj stare, drobne, ne kaj smotrne polikulture za dom, ki ne ustreza več potrebam sodobnega preživljanja. Ni čudno, da so ravno vasice in zaselki našega zahodnega predalpskega hribovja med področji najmočnejše depopulacije v Sloveniji.

Prva slovenska pokrajina na zahodu, ki jo velja šteti še k predalpskemu svetu, je - še onstran državne meje - Beneška Slovenija. Res je v marsičem že sorodna primorskim pokrajinam; sestavljena je podobno kakor Goriška Brda iz eocenskega fliša, naselja, kulture in način življenja kažejo, zlasti v nižjih legah, že močne primorske, mediteranske vplive. Toda tudi predalpskih potez ne manjka: svet je višji kakor v Brdih, močno razbit in razjeden, pa tudi gospodarstvo se že veže s planinskim gospodarstvom v neposrednem alpskem zaledju, čeprav je ta povezava v zadnjih desetletjih⁰¹ lnočjaa_opeža-ta-;

Tudi na Spodnjem Tolminskem, ki mu je osrednja pokrajinska os Soška dolina med Kobaridom in Tolminom, stranski pa še Baška grapa ob Bači ter Breginjski kot ob zgornji Nadiži, se poznajo, zlasti v obliki naselij in v tipu hiš že močni primorski vplivi. Toda v bistvu je vsa ta pokrajina še tipično predalpska, sredogorska. Tektonska in petrografska sestava sta močno pisani, relief intenziven, relativne višinske diference med dolinami in bližnjimi alpskimi vrhovi tako velike kot nikjer drugje v Sloveniji, pobočja zato tako nad Soško dolino proti Krnu kakor nad Baško grapo proti Bohinjskim goram nenavadno strma in razjedena po⁰¹ eroziji. Toda svet je vendar priljudnejši kakor ob zgornji Soči na Bovškem, več je skrilavcev in celo krednega fliša, kjer so našle prostora obsežne senožeti in bujni planinski pašniki. Zato Spodnje Tolminsko ni pokrajina ovčarske živinoreje kakor Bovško, temveč področje dokaj bogate in donosne mlečne govedoreje.

Čez Baško grapo se Tolminsko hribovje nadaljuje v širok kompleks predalpskega hribovja, ki se širi med Soško dolino in Ljubljansko kotlino in ki ga navadno imenujemo Cerkljansko-škofjeloško hribovje. Dejansko zajemamo v ta okvir na soški strani pravo Cerkljansko hribovje, po večini skrjavcev in dolomitni svet, ter Idrijsko hribovje, ki ima v svojem južnem delu vedno bolj kraški, planotasti značaj, tako da ni odveč govoriti celo že o Idrijskem Krasu, na prehodu v svet Trnovskega gozda. Na savski strani pa razlikujemo Loško hribovje Polhograjsko hribovje ("Polhograjske Dolomite"!) in t.i.m. Logaško-Žirovske Rovte, ki nas prav kakor Idrijsko hribovje že vodijo na Kras. Za ves ta svet med Soro in Savo najbolj velja pokrajinska karakteristika, s katero smo skušali zgoraj označiti vse zahodne slovenske predalpske pokrajine: močno razrezani dolomitni in skrjavčevi hribovi z vasicami, zaselki in polji po slemenih in terasah. V splošnem je svet bolj razdrapan ter doline globlje zajedene na soški strani, prijaznejši pa na savski, posebno še v Poljanski dolini. Doline spodnje Bače, Idrijce, Poljanske in Selške Sore so po narodi dane posredovalke prometa od zahoda na vzhod; to svojo vlogo so igrale že v davni preteklosti, jo do neke mere izgubile, ko so se jim (razen Baške grape) izognile železnice in ko je vrh tega tod čez stekla tridesetletna državna meja, a jo bodo nedvomno v bodoče spet okrepile v interesu najkrajše povezave Ljubljane s Soško dolino in z Goriškim.

Na vzhodu se zahodno predalpsko hribovje zniža in potone pod ravninske sedimente tektonsko zasnovane Ljubljanske kotline. Ljubljanska kotlina je nedvomno izrazita gravitacijsko-geografska enota. Toda pokrajinski tip se^fetrfriv njenem obsegu spreminja: njen severni, pravi gorenjski del je še docela alpski* njegove ravnine in dobave smo obravnavali že tam. Zato zato samo osrčje leotline, obsegajoče Ljubljansko polje in Ljubljansko barje, kjer je zaradi prometne odprtosti na panonsko in na kraško stran vzrastlo tudi srce Slovenije, naša Ljubljana, dejansko tipičen predalpski svet. Tu se - kakor smo to že poudarili ob primeru razgleda z Ljubljanskega Gradu - stikata alpska in dinarsko-kraška pokrajina. Tu se pod mladimi rečnimi nanosi ali pa v obliki preostalih višjih, apniško-dolomitnih (Šmarna gora, Rašica") in nižjih paleozojskih osamelcev (Rožnik, Grad, Golovec) dejansko nadaljuje geološko-petrografska zgradba Škofjeloško-polhograjskih hribov, močno znižana po tektoniki in eroziji ter deloma zakrita po akumulaciji, dokler se vzhodno od tod ne vzpne spet v Posavsko hribovje, tipičen začetek našega vzhodnega predalpskega sveta.

Vzhodne slovenske predalpske pokrajine. V Posavskem hribovju se v marsičem ponavlja oziroma nadaljuje pokrajinska slika z zahodne strani Ljubljanske kotline. Zaobljeno hribovje iz paleozojskih skrjavcev se menjava z markantnimi, strmimi, razglednimi dolomitskimi vrhovi (Kum, Mrzlica, Lisca, Bohorj, pa tudi manjše apniške kraške planote so vmes (Slivna, Dole). Grape in doline, vstevši obe glavni, Savsko in Savinjsko ("Dp.hpr") - s g> j> l p g n p j š ^ In SI rSp v fj kri f zelo tesne in strme pa v apnencu in dolomitu. Podobna kakor v škofjeloških hribovih je do neke mere tudi kulturna pokrajina: vasice, zaselki in polja slede bolj terasam in prisojam kakor dolinam, njihovo skromno kmetijstvo služi le domačim potrebam, doline so živele in žive bolj s prometom kot s kmetijstvom. Vendar je Posavsko hribovje do neke mere različno od Škofjeloško-cerkljanskega. Njegova zgradba je enostavnejša, manj vkleščena in bolj razmaknjena, značaj ii dajejo razmeroma enostavne "posavske gube", sistem podolžnih, v alpski smeri potekajočih^ sinklinal in antiklinal. V njihovi smeri potekajo glavne doline, ki so še laže prehodne kot na zahodu ter so zato še bolj v vseh časih posredovale promet med Celjsko in Ljubljansko kotlino, oziroma med Podonavjem in Sredozemljem. Pri tem so prišle na vrsto vse, enkrat bolj ena, drugič bolj druga, ustrezno različni vlogi, ki so jim jo predpisovali ugodni prirodni pogoji (Črni graben s trojansko cesto v rimski in moderni dobi), vloga fevdalnih postojank (Tuhinjska dolina v dobi andechs-meranskega Kamnika), ali moderna železniška tehnika, ki se ni ustrašila tudi tesnih debri (Savska dolina). Posavsko hribovje pa ima še nekaj, česar v Škofjeloško-cerkljanskem hribovju ni: po sinklinalah posavskih gub so segalje^V-Ljubljansko kotlino zalivi-terciarneaa panonskega morja, ki niso v teh geoloških globelih zapustili samo ozkih pasov tipične terciarne gričevnate pokrajine, temveč so s premogom v svojih sedimentih ustvarili osnove za premogovne revirje Zagorje-Trbovlje-Hrastnik, Laško in Zabukovica. Terciarni zalivi so se proti vzhodu široko odprli: še danes so v vzhodnem Posavskem hribovju, vzhodno od Savinje in Save, starejši dolomitni in skrjavčevi hribovi tem bolj osamljeni in odeti v okvir terciarnih goric, čim bolj gremo proti vzhodu (Orlica, Bohor, Rudnica). Prehod iz Posavskega hribovja v subpanonske gorice je torej počasen; temu ustrezno tudi v kmetijstvu subpanonske poteze (koruza, svinjereja, sadje, vinska trta) v vzhodnem Posavskem hribovju vedno bolj izpodrivajo subalpske.

Tudi v Spodnji Savinjski dolini (Celjski kotlini) prehaja subalpski svet izrazito v subpanonski. Pokrajinska slika je tam na prvi pogled zelo podobna kakor okrog Ljubljane: prodnate ravnine in dobrave sredi predalpskega hribovja. Toda razlika je v tem, da predalpski svet tu ne prehaja v dinarsko-kraški svet kakor okrog Ljubljane, temveč da se v njem občutijo očitni kulturnogeografski vplivi subpanonskega podnebja (sadje, trta in ne nazadnje hmelj). Subpanonsko pokrajinsko potezo pomenijo tudi terciarne gorice, ki jih marsikje pozna obod Celjske kotline; saj se ravno ob njih svet v širokih vrzelih odpira na panonsko stran.

Ena od takih vrzeli vodi ob Voglajni proti vzhodu ter se nadaljuje mimo Šmarja pri Jelšah v povirje Sotle. Podobne vrzeli značilno prekinjajo Konjiško-rogaško gorsko pregrajo, vrsto osamelih, višjih apniško-dolomitskih gora, zadnjih odrastkov Karavank, ki štrle iz nižjega zložnejšega, povečini terciarnega sveta severno od Celjske kotline (Paški Kozjnj, Konjiška gora, Boč). Vrzel na severozahodu, z vmesno stopnjo v intenzivno naseljenem področju Šaleške doline, kotline pliocenskega jezera, je od nekdanj posredovala promet: od Celja v Mislinjsko dolino in skozi njena Koroško, vrzeli bolj na vzhodu pa promet na Dravsko polje in v Podonavje. Eno od njih, zahodno od Konjiške gore, še danes uporablja glavna cesta, drugo, vzhodno od tod, v terciarnem svetu med Ponikvo in Poljčanami, pa železnica med Celjem in Mariborom. Družbenogeografsko ločitvena vloga te pretrgane gorske pregraje, ki so jo skušali podčrtavati nemški geografi, da bi vsaj do sem utemeljili svoje aspiracije, je torej iz trte Izvita.

Onstran Konjiško-rogaške gorske pregraje se vleče od Mislinjske doline tja proti Konjicam spet pas nižjega, po večini terciarnega gričevja. Pri Konjicah se na široko odpre proti Dravskemu polju. Kot pokrajinski tip je to Južno pohorsko prigorje ali Doliško podoljje vsekakor enota zase, gravitacijsko-geografsko pa je razdrobljeno: deloma teži proti Mislinji, deloma proti Dravinji, deloma pa skozi vrzeli v Konjiško rogaški pregraji naravnost proti jugu. Tipičen izraz te lokalne gravitacijske razdrobljenosti sta stari krajevni središči Vitanje in Konjice, od katerih je drugemu moderna cesta dala več poudarka. Tu smo že v območju podravskega predalpskega sveta. Le-ta se začne že na avstrijskem Koroškem, kjer zavzema ponekod še visokogorske višine (Svinja, Golica). Kar ga je vključenega v meje naše države, ga čedalje pogosteje imenujemo Pohorsko Podravje. To je v glavnem tipična predalpska, sredogorska pokrajina, v kateri pa v nasprotju z večino drugega našega alpskega in predalpskega sveta docela prevladajo neapniške kamenine, deloma sedimentni skrilavci, še bolj pa kristalasti skrilavci in procrnline. Apnenec in dolomit se držita tu samo še v posameznih zaplatah, zadnjih odrastkih Vzhodnih Karavank. Zato ves ta svet ni samo nižji od drugih naših alpskih pokrajin, temveč je tudi zložnejši, hrez skalovitih strmin, pokrajina značilne menjave zložnih slemen in kop ter še posameznih strmih, osamljenih apniških gora (Peca, Uršlja), pokrajina bujnega iglastega gozda, visoko v prisoje segajočih samotnih kmetij ter senčnih, slabo naserjehtr grap, svet gozdarstva in hribovskega kmetijstva, deloma še zelo primitivnega, do nedavna ponekod požigalniškega. Doline je kmetijska naselitev zajela le tam, kjer so širše ali razčlenjene v terase (Mislinjska dolina nad Slovenjgradcem, Dravska dolina pri Muti in Radljah ter nad Mariborom). Pač pa so nekatere doline postale že svojčas otoki rudarske in obrtnoindustrijske dejavnosti ter so svojo vlogo v moderni dobi še stopnjevale bodisi zaradi svojih rudnih bogastev (Mežica) ali pa zaradi obrtnoindustrijske tradicije, ki je poleg ali namesto starih lokalno industrijskih krajev (Prevalje, Guštanj) ustvarila nove, velikopotezne, moderne (Ravne). Najsodobnejšo gospodarsko-geografsko potezo v pokrajini Pohorskega Podravja pa pomeni Dravska dolina, s svojimi hidrocentralami čisto svojskega gospodarsko-geografskega pomena ne samo za Slovenijo, temveč za vso Jugoslavijo. Posebno pokrajinsko vlogo igrajo nadalje tudi v Pohorskem Podravju terciarna podolja alpske smeri (Vzhodno-koroško pri Lešah, Lovrenško-ribniško), čeprav zaradi neapniške sestave svojega okvirja niso v tako ostrem nasprotju z njim kakor drugje v našem vzhodnem predalpskem svetu. Poseben poudarek gre še tistemu delu Pohorskega Podravja, ki je stisnjen med Dravo in državno mejo in je kljub spornosti svojega regionalnega imena (Kobansko) svojska pokrajina zase. Sicer smo o podrobnejši geografski rajonizaciji Pohorskega Podravja čitali že v zadnjem "Geografskem obzorniku". Opozoriti velja morda samo še, da se Pohorsko Podravje nekoliko razlikuje od drugih naših predalpskih pokrajin glede problemov svoje podrobne geografske razčlenitve: v njem se smer, v kateri se vlečejo pokrajinski tipi in smer temeljne prometno-gospodarske gravitacije (proti Mariboru) v glavnem ne nasprotujeta, temveč celo ujemata, zato si tudi osnovna razčlenitev na homogene pokrajinske enote ter na gospodarsko geografska, gravitacijska področja tu v glavnem nista navzkriž.

III. SLOVENSKE SUBPANONSKE POKRAJINE

Temeljne skupne poteze vsega našega subpanonskega sveta so tako geološko-morfološke kakor klimatske. Vse to je že nizek svet, ki visi na panonsko stran, nekdanje dno Panonskega morja, ki je ponekod razrezano v valovite terciarne gorice, drugod pa globoko prekrito s kvartarnim prodom, peskom in glino ter izoblikovano v obsežne ravnine. Označujejo ga prevladujoči vpljivi panonskega, zmerno kontinentalnega podnebja (toplo poletje, suha jesen, ostra zima) ter prirodno rastje panonskega tipa (hrast, kostanj, robinija). Kulturno-geografsko so to kraji intenzivnega poljedelstva, ponekod mošno-izmerjenega v specializacijo (vinograd, sadje), kraji goste naseljenosti ter za slovenske razmere še dokajšnje agrarne produktivnosti, ki pa spričo dejstva, da so pogoji za industrijsko dejavnost na splošno dokaj slabi, ne preprečuje, da bi večine teh krajev ne morali uvrstiti med slovenske pokrajine z najnižjim narodnim dohodkom.

Naše glavne subpanonske pokrajine. Med našimi ravninskimi subpanonskimi pokrajinami se ne od pravkar nacrtane gospodarskegeografske karakterizacije še najbolj odmaknila Podravska ravnina, obsegajoča t.im. Dravsko in Ptujsko polje. K Dravskemu polju štejemo ravnino ob Dravi od Maribora do zahodne okolice Ptuja. To je tipična predalpsko-subpanonska prodnata ravan, ki jo na zahodu (Pohorsko podgorje) in na jugozahodu (Čretel obkrožajo bolj mokrotni, ilovnato-glinasti deli, ob Dravi pa je razčlenjena v terase. Sredi nje se drže še široki kompleksi borovega gozda polja, ki segajo varije, pripadajo že vasem, ki so deloma razporejene v dolgih vrstnih tlorisih vzdolž dravskih teras med Mariborom in Ptujem ter ob robu Čreti, deloma pa v gručah v Pohorskem podgorju ob potekih, ki priteko s Pohorja in so speljani v "izgone" ("Izgonske vasi"). Dravsko polje se proti vzhodu brez izrazitega prehoda nadaljuje v zoženi del ravnine, ki ga navadno imenujemo Ptujsko polje. Vsa Podravska ravnina je tipična subpanonska agrarna pokrajina s tradicionalnim, dokaj intenzivnim kmetijstvom, slonečim na žltokrompirja živinoreji, vendar ponekod s težnjo k specializaciji ("Lukova dežela" na Ptujskem polju). Do neke mere v nasprotju z večino drugih naših subpanonskih področij je bila Podravska ravnina že od nekdaj na nočnem prometnem prepihu. Saj je na široko odprta na podonavski vzhod, po že omenjenih vrzelih v Konjiško-rogaški pregraji na jugozahod, po lahkih prehodih čez Slovenske gorice na sever ter po dolinah in podoljih Pohorskega Podravja na zahod. Zato je naseljenost tu že stara. Prometna važnost Podravske ravnine. Če v starejši dobi pripomogla Ptuju k njegovi nadpoperčni vlogi, medtem ko je pozneje, ko se je, še posebno v dobi železnice, čedalje bolj uveljavljala osnovna prometna, pa tudi politično-geografska smer nekdanje Avstrije od Dunaja proti Trstu, težišče prestavilo v Maribor. Zato je Maribor postal sorazmerno močan moderni prometni in industrijski center, ki je - v najnovejši dobi nad vse okrepljen z močjo dravskih hidrocentral - posegel s tipalkami svojih industrijsko urbanizacijskih vplivov ne samo ob železnici v Pohorsko podgorje, temveč tudi na ostalo Dravsko polje. Posledno sprožil tudi nastanek Kidričevega, osamele industrije sredi ravninskih gozdov že na prehodu na Ptujsko polje. Pravo Ptujsko polje pa je ostalo zaenkrat še najbolj čisto agrarno - vse Podravske ravnine, pa tudi Ptuj sam še ne more mnogo čez vlogo središča svoje agrarne okolice ter tipičnega mesta muzejev in izkopavanj.

Podravska ravan obroblija na severu Slovenske gorice, nedvomno naše najbolj tipično subpanonsko gričevje. Na zahodu so se dokaj visoke, gozdnate, na vzhodu, v tako imenovani Prlekiji, pa že nižje in zložnejše. In medtem ko je na zahodu razen vinogradov še mnogo polja in sadovnjakov, se na vzhodu uveljavi intenzivna vinogradniška pokrajina s hrami in viničarijami, raztresenimi po slemenih in vrhah, z vinogradi po prisojnih straneh, z gozdovi po osojnih, s travniki po širših dolinah ter z njivami po dolinskih terasah in zložnejših obronkih. Zlasti Ljutomerske in Radgonske gorice so naše najintenzivnejše in najkvalitatnejše vinogradniško področje do nedavna tuje, meščanske, polfevdaine in cerkvene vinogradniške posesti ter izkoriščanih viničarjev in želarjev. Prav tam je danes nekaj tipičnih primerov modernih zadružnih ali državnih vinogradniških gospodarstev.

Gravitacijsko Slovenske gorice kajpada niso enotne, temveč teže v glavnem na tri strani: na jugu proti Ormožu in Ptuju, na zahodu naravnost na Maribor in na severovzhodu v Pomurje. Pomurje je široka, danes* tudi upravno-organizacijsko

* tj. 1.1956, ko je še obstojal okraj Murska Sobota.

uveljavljena enota, ki pa pokrajinsko ni homogena, saj jo sestavljajo ravnine in gorice. Pomurska ravnina sestoji na desnem bregu iz Murskega polja, ravnine med Radgono in Ljutomerom, ter iz Apaskega polja (ne kotline!) zahodno od Gornje Radgone; le-ta je nastala prav tam, kjer segajo Slovenske gorice tik do Mure in ločijo obe ravnini. Prekmurska ravan ha levem bregu-pai se deli na Ravensko, zahodno od Murske Sobote, in na Dolinsko, vzhodno od tod. V prirodi se na Pomurski ravnini ponavlja slika z Dravskega polja, kulturnogeografsko pa je pokrajina še mnogo bolj panonska. Ni pa v tem pogledu homogena; dolga stoletja trajajoča meja na Muri med Avstrijo in Ogrsko je vtisnila Prekmurski ravnini precej drugačnih potez kakor jih kaže Mursko polje. Medtem ko je na Murskem polju zemlja intenzivno in dokaj sodobno obdelana ter kažejo vasi že po svojem videzu precej imenitno lice, je na prekmurski strani agrarna produktivnost precej slabša, tam je še precej slabih pašnikov in host, življenje in gospodarstvo je bolj zaostalo, večja je bila do nedavna prometna osamljenost, močnejše drobljenje zemljiške posesti, krepkejše posledice dalj časa trajajočega in izrazitejšega fevdalnega režima, s tem v zvezi manjša navezanost kmeta na zemljo ter močna težnja k trajnemu, posebno pa še k sezonskemu izseljevanju. Na zunaj so posebno značilne velike prekmurske ravninske vasi, pogosto na dolgo razvlečene, skrite v zelenje, s svojimi koruznjaki in gosmi zares tipično panonske.

Toda tudi Prekmurje ima svoje gorice. Pokrajina Gorlčko z osamljenim nadaljevanjem v Lendavskih goricah je gričevje sila zložnih, enoličnih oblik; razčlenjeno podobno kakor sosednji štajerski Graben-land skoraj povsod po grabah, potekajočih od severa na jug. Bolj kakor v Slovenskih goricah se tu uveljavijo že najmlajši terciarni, pliocenski sedimenti, zlasti pusti prodniki, ki se jih kaj rad drži borov gozd. Na splošno je sicer Goričko po prirodi podobno Slovenskim goricam, kulturno-geografsko pa je dokaj različno: razen v Lendavskih goricah je tam zelo malo vinogradov, za katere na Ogrskem ni bilo konjunktore, pa še kar jih je, so slabi. Tudi ostalo kmetijstvo je dokaz zaostalo, kmečka posest je silno razdrobljena, zemlja izpostavljena eroziji, gozd steljarjenju in degradaciji; kmetije so globoko pasivne, sezonsko izseljevanje močno.

Če se zdaj vrnemo na Dravsko polje in nadaljujemo svojo pot po našem subpanonskem svetu proti jugu, naletimo na naše drugo najbolj tipično subpanonsko vinogradniško področje, na Haloze. Haloze so bile do nedavna slovenska pokrajina z najbolj kričečimi socialnimi razmerami. Slovenskim goricam so bile podobne po močno razširjenem vinogradništvu in po krepkem deležu zunanje in nekmečke posesti; ker pa je svet tu višji in bolj strm, se domačin ni mogel niti zdaleč tako trdno opreti na polje kakor v Slovenskih goricah, temveč je bil na milost in nemilost prepuščen izkoriščanju vinogradniških posestnikov, hkrati pa vsem muhavostim vinogradniške konjunktore. Položaj viničarja je bil še znatno slabši kakor v Slovenskih goricah, pa tudi vinogradništvo samo bolj zaostalo.

Vinorodne terciarne gorice pa se s Halozami ne končajo, marveč se nadaljujejo proti zahodu in proti jugu. Proti zahodu preidejo Haloze polagoma v Dravinjske in Podpohorske gorice, ki niso ugodnejše od Haloz samo po svoji nižji legi in zložnejšem reliefu, ki daje tudi polju več prostora, temveč tudi po svojem položaju ob našem glavnem subpanonskem prometnem hodniku med Mariborom in Celjem. Zato se je tu razvilo nekaj značilnih krajevnogospodarskih središč (Slov. Bistrica, Konjice, Poljčane), od katerih je prvo zajel tudi že val moderne podravske industrializacije.

Na jugu se terciarni goriški svet nadaljuje onstran Konjiško-rogaške pregraje (Boča, Donačke gore) na Sotelsko ali v Posotelske gorice. Tu smo na področju, kjer se zalivi terciarnega sveta iz Posavskega hribovja razširijo in sklenejo v široko gričevnato pokrajino. In če ima zahodni del pokrajine med!?avo~in Sotlo, ki se v glavnem odmaka še k Savinji in Savi, se toliko značilnosti Posavskega hribovja, da ga lahko uvrstimo tja, je njen vzhodni del, v porečju Sotle, tipičen subpanonski svet živo razgibanih goric z gosto drobno naseljenostjo v zaselkih, ter z močnimi subpanonskimi potezami v podnebju in zato tudi v **kmetijstvu**, kjer se močno uveljavljata na severu bolj sadje, na jugu (Bizeljsko) pa vinograd. Pokrajina ne spominja na sosednje Hrvatsko Zagorje samo po svoji fiziognomiji ter po svoji zgodovini (zelo močan nekdanji fevdalizem, kmečki upori, mnogo gradov in nekdanj pomembnih, danes nevažnih trgov), temveč tudi po svoji današnji, nad vse gosti kmečki naseljenosti, ki pomeni že pravo agrarno preobljudenost, po svoji drobni zemljiški posesti ter po svoji splošni gospodarski in družbeni zaostalosti, še posebno usodna je za Sotelsko izrazita prometna odmaknjenost, ki je malokje na Slovenskem tako močna. Zaradi nje iz teh

krajev ni prišlo niti do močnejšega izseljevanja, ki bi morda nekoliko olajšalo prenaseljenost. Zaradi neizgrajenosti modernega prometnega omrežja pokrajina tudi nima enotne gravitacije, temveč teži po krajevnih prometnih žilah proti oddaljenim železnicam ob Savinji in Savi. Samo njen severni del ob progi Grobelno-Rogatec je prometno bolj zaživel in zahaja vedno močneje v gravitacijsko območje Celja in industrijskih Štor. Nova železnica ob Sotli navzgor, bo verjetno položaj precej spremenila.

Zadnja naša povsem subpanonska pokrajina na jugu je Brežiško-krško polje. Podobno kakor druge naše subpanonske ravnine, je tektonsko zasnovana ravan, s terciarnim gričevnatim obrobjem, ob Savi in Krki zatrpna s prodrom, ob manjših vodah in na obrobju pa z glinastimi in ilovnatimi sedimenti. V svojem podnebju ima izrazite subpanonske poteze, ki se ne zrcalijo samo v vinogradih po obrobjih terciarnih gorica, temveč tudi v širokih ostankih hrastovih gozdov (Krakovski-[^]gozd, Dobrave). V kulturni geografiji spominja na druge subpanonske Tavnirije tudi po tem, da so po prodnati ravnini razvrščene sorazmerno velike vasi s širokimi odprtimi polji, medtem ko kažejo obrobne gorice bolj raztrgano zemljiško in naselbinsko lice vinogradniške pokrajine.

Pokrajine na prehodu iz subpanonskega v predalpski in kraški svet. Medtem ko je meja med subpanonskim goriškim in ravninskim svetom ter predalpskim hribovjem v severovzhodni Sloveniji, zlasti v Podravju, razmeroma ostra ter se prične rahljati šele med Soteljskim in Posavskim hribovjem, je na Dolenjskem, kjer se nizki subpanonski svet neposredno stika z nizkimi pokrajinami predalpske in kraške notranjosti, najmanj markantna. Tu segajo daleč v notranjost pokrajine, ki bi jih težko imenovali že predalpske ali dinarsko-kraške, ki pa jih kljub močnim subpanonskim klimatskim, vegetacijskim in kulturnim vplivom ne moremo šteti k pravim subpanonskim.

Takšna je na primer pokrajina na Srednjem Dolenjskem, kjer se svet s subpanonskimi potezami ob Mirni zajeda v predalpski, ob Temenici pa v nizki dolenjski kraški svet. Vse to je zložna, prijazna gričevnata pokrajina, silno močno obdelana in naseljena, saj je v njej odstotek obdelane zemlje tako močan, kakor nikjer druge v notranji Sloveniji. Subpanonski vpliv se v pokrajini ob Mirni in Temenici kaže najbolj v tem, da sega tod čez subpanonsko vinogradništvo še do okolice Litije, še nedavno pa je segalo celo v bližino Ljubljane.

Drugo podobno področje je dolina Srednje Krke ali Novomeška pokrajina. Krka s pritoki se je tu zajedla v gričevnati svet, nadaljevanje Krške kotline, ki je na vzhodu še terciaren, povečini pa že nezozojski, aprilski, s prvimi kraškimi potezami ki pa ~ pokrajini "še ne dajejo izrazito Kraške" - zt4a.td. FukJL/a3ina je podobna kakor ob Mirni: označuje jo stara gosta naseljenost pisana menjava gozda in polja, po strmih, prisojnih-rsbreti~pa asamljene, a intenzivne~žaptate vinogradniškega sveta.

Svojevrstno prehodno pokrajinsko vlogo imajo Gorjanci, osamljen tektonski gorski čok. Gorjanci pomenijo stik vseh treh pokrajinskih elementov ^{Ep^HTalpiKega}, dinarsko-kraškega in subpanonskega. Alpski je v njih osnovna tektonska in orografska smer, dinarsko-kraške so nekatere sekundarne zgradbene poteze, ter nekatere tipični kraški pojavi, zlasti ponikalnice in Vftčasfee planutB (Opatova gora). Subpanonski pa so Gorjanci po svojem v nizko j? ajaQns&Q obrobje pomaknjem položaju, ki spominja že na panonske osamelce, ...pa. po svoji vegetaciji; -saj raste po njih skoraj samo listnat gozd, z močno vlogo hrasta in kostanja zlasti v nižjih legah.

Onstran Gorjancev, v Beli krajini, predalpskih potezji vfič. Pač pa se tu enakovredno prepletajo subpanonski in dinarsko-kraški elementi. Če gledano na Belo krajino z roba Gorjancev ali Dolenjskega Krasa, se nan pokaže kakor morje, široko odprto na panonsko stran. Mnogo panonskih potez ima Bela krajina tudi v podnebju, v gospodarstvu (vinogradništvu) in v kulturni geografiji na sploh (tip hiše). Toda, če pridemo bliže, brž spoznamo, da so njena tla izrazito kraška, da gre pravzaprav za nizko, suho, močno kamenito kraško ploščo, ki se čez Kolpo nadaljuje v Hrvatski nizki Kras. Redke vode teko počasi, zajedene v živo kraško skalo, zemlja rodi malo, pokrajina je siromašna, prometno od rok in pasivna. V tem nedvomno spada bolj k dinarskemu kot subpanonskemu svetu. Ta njena odprtost proti dinarskemu Balkanu in sorodnost z njim se kaže tudi v

vsej njeni zgodovini, v pisanem poreklu njenega prebivalstva, v njeni folklori, ki je v marsičem že bolj dinarsko-balkanska (kolo) kakor pa alpska; kot most Slovenije na Balkan pa se je še posebno jasno pokazala s svojo vlogo v narodno-osvobodilni borbi, ko je v povezavi z ostalimi jugoslovanskimi narodi postala prvo jedro osvobojene Slovenije.

IV. KRAŠKE POKRAJINE NOTRANJE SLOVENIJE

Naš notranji kraški svet kaj radi dele na Dolenjski in Notranjski Kras, kar pa je prav malo nazorno, saj je ravno po kraških planotah~Qkrog~Blok in Loškega potoka tradicionalna meja med Dolenjskim in Notranjskim kaj nejasna, predvsem pa ne igra v pokrajinskem licu nobene vloge. Zdi se mi primernejše razdeliti naš notranji kraški svet na Nizki Dolenjski Kras, na pokrajino Visokih planot in polj ter na Visoki kraški rob, s katerimi se te planote lomijo proti nižjemu primorskemu svetu.

Nizki Dolenjski Kras se širi predvsem na obeh straneh osamljene dolinske brazde ob zgornji Krki, ki je že sama po sebi izrazito kraška. Vso pokrajino tamošnjih sorazmerno nizkih, pa močno zakraselih planot, porastlih z malo vredno hosto, pogosto imenujemo tudi Suho krajino, čeprav je to ime prvotno označevalo samo njen del južno od Krke. Pokrajina je prometno odmaknjena, siromašna in zaostala, med najbolj, zaostalimi v Sloveniji. Samo s svojim severnim delom ob Temenici in 6Kr6g~"lientvida sega v gosto naseljeno področje Srednjega Dolenjskega, ki smo se ga dotaknili že v prejšnjem odstavku. Edino tam je nekaj več prometne odprtosti prinesla dolenjska železnica, ki je do zgraditve nove ceste pomenila glavno, čeprav dokaj skromno dolenjsko prometno arterijo.

Svet Visokih planot in polj, je povečini precej visok in porastel z bujnimi gozdovi. V ničemer se ne spominja na kraško pokrajino primorskega tipa, saj je proti klimatskim vplivom z morja še močno zaprt. V njem se planote ali široki, po suhih dragah in žlebinah razčlenjeni kraški masivi (Kočevski Rog, Velika gora, Mala gora, Zahodne kočevske planote, Bloke, Rakitenska in Logaška planota,

Snežnik, Javorniki, Hrušica, Nanos, Trnovski gozd, Banjšice) prepletajo s kraškimi, povečini v dinarski smeri razporejenimi polji (Kočevsko, Ribniško, Dobropolje, Loški potok, Loška dolina, Cerknisko, Planinsko in Logaško polje), JsJL. jih suhe doline, ostanki nekdanjih nadzemeljskih tokov ne samo morfološko, temveč tudi prometno vežejo med seboj. Glavno bogastvo teh krajev je gozd; plodna zemlja in vasi se drže le kraških polj in suhih dolin, le izjemoma in v manjšem obsegu tudi kraških planot (Bloke). Kmečko gospodarstvo je bilo tu od nekdanj močno pasivno, zato so si ljudje pomagali z domačimi obrtmi (suha roba), so krošnjaričili (nekdanji Kočevarji) ali pa se izseljevali, saj so ravno ti kraji dali največ naših izseljencev v Ameriko. Gospodarska perspektiva notranjekraških planot in polj je skoraj samo v gozdu, lesni industriji in do neke mere še v živinoreji. Relativni gospodarski pomen gozda je tako močan, da so prihajali celo -interesi enotnega gozdnega gospodarjenja na tem širokem, sklenjenem gozdnem področju v navzkrižje z različnimi interesi nekdanjih okrajev (Ljubljana, Kočevje, Koper), katerih meje so potekale po teh dokaj redko naseljenih planotah

Svet notranjekraških planot in polj pa prekinja več manjših, a pokrajinsko silno značilnih nekraških pokrajinskih oken, v katerih prihaja izpod apnenca na dan starejša, deloma paleozojska, deloma spodnjetriadna skrilavčeva osnova. Vsako od teh oken pomeni otok normalnega, po nadzemeljskih vodah in dolinah razrezanega hribovitega sveta sredi kraških planot. Vsako od njih ima svoje normalno porečje, katerega glavna odvodnica pa navadno ponikne, brž ko dospe na sosednja kraška tla. Tudi vasi, pogosto manjši zaselki, ki jih sam kras ne pozna mnogo, nas s svojim licem in svojo razporeditvijo po slemenih, kopah in terasah bolj spominjajo na pokrajino, kakršna je v Posavskem hribovju kakor pa na sosednji Kras. Eno od takih oken je že skoraj v celoti izven slovenskega ozemlja, na Čabranskem vanj se je globoko zajedlo povirje Čabranke pri Čabru. Drugo okno je na Kostelskem ob Kolpi, južno od Kočevja, kjer se zlasti pokrajina okrog Banje Loke značilno razlikuje od prave, kraške kočevske pokrajine. Jasno prihaja pokrajinsko do izraza tudi okno Velikolaške pokrajine, kjer zbira svoje vodovje Rašica, ki potem na svoji poti proti Dobrepolju ponikne. Četrto okno pa so Vidovski hribi severovzhodno od Cerknice, v nasprotju s sosednjimi Blokami in Logaškim Ravnikom živo razčlenjen svet, ki omogoča normalno nadzemeljsko življenje Cerkniščici, Iški, deloma tudi še Rašici.

Visoki kraški rob, v katerem se notranje-slovenske kraške planote (Javorniki, Snežnik, Nanos, Hrušica, Trnovski gozd) vzpno še nad 1000 m visoko, preden se odlomijo proti nižjim planotam in goricam, je pokrajinsko izredno markanten, saj pomeni dokaj ostro mejo proti primorski Sloveniji. To mejo pomeni v dveh pogledih: po višini, ki se tu v skoku zniža in nas pripelje v kraje, kjer se lahko že uveljavi primorski klimatski vpliv, in po pokrajinski sliki, kjer se bujni gozd notranjosti umakne mnogo šibkeje ali sploh neporastlim, proti morju obrnjenim pobočjem, notranje-slovenski tip kmečke hiše s strmimi, prvotno slamnatimi strehami pa primorskemu tipu kamenite hiše z zložno, iz žlebnikov sestavljeno ter zaradi burje pogosto s kamenjem obloženo streho. Tudi kmečko naselje spremeni svoje lice: medtem ko so na notranji strani, tudi kjer ni samotnih kmetij ali razloženih naselij, domovi po vaseh razporejeni dokaj vsak sebi, se ob visokem kraškem robu prične vedno pogosteje uveljavljati sredozemska močno kompaktna zazidanost. Ta prirodnogeografska in kulturnogeografska meja, ki je sicer močno markantna povsod na prehodu iz notranje Evrope na Sredozemlje, je ravno ponekod na Slovenskem (posebno v območju Trnovskega gozda, Nanosa in Snežnika) izredno ostra. Drugod pa nas tudi tu vodijo pokrajine močno prehodnega značaja iz gozdnote slovenske notranjosti v odprti, toplejši in svetlejši, pravi primorski svet. Zato se moramo najprej nekoliko ustaviti ob njih.

V. SLOVENSKE PRIMORSKE POKRAJINE

Skupna poteza vsega našega primorskega sveta je podobno kakor pri subpanonskem v tem, da je nižji in že zato klimatsko jigodnejši, še posebno pa, da se v njem bistveno uveljavljajo vplivi sredozemskega podnebja, vegetacije, kulture in življenja. Značilna je tudi menjava apniških nizkih kraških planotastih pokrajin z vmesnimi flišnimi pasovi, ki so jih vode razrezale v razgibana brda in gorice. Flišne pokrajine, so na splošno za naselitev in obdelavo ugodnejše, ne morda ker bi bila njihova zemlja boljša, temveč zato, ker je več, ker v flišu ni golih ali slabo zaraslih skalnatih tal in ker je tudi vode več. Do neke mere velja vse to že za pokrajine, ki smo jih zgoraj označili še kot prehodne.

Prehodne primorske pokrajine. Že pri predalpskem svetu smo našli nekatere pokrajine, ki kažejo bolj ali manj jasne primorske poteze. Močan primorski prirodnostni in kulturni vpliv smo zabeležili v Beneški Sloveniji, nekaj šibkejšega smo opazili na Spodnjem Tolminskem in v spodnji Baški grapi, do kamor seže predvsem mediteranski tip hiše in naselja.

Na stiku z notranjim kraškim svetom pa je takšna izrazita prehodna pokrajina Pivka» To je obsežna, nad 500 m visoka zajeda plitvega flišnega sveta v visoki kraški rob. Samo rahla, večkrat prekinjena vrsta kraških zaplat pri kraju Pivki, nekdanjem šentpetru na Krasu, jo loči od sosednjih flišnih področij, vipavskega in brkinskega. Pokrajina ima sicer nadzemske vodovje, ki se zbira v Pivki, ki pa na severnem obrobju (Postojna, Predjama) izgine v kraško notranjost. Pa tudi sicer je ves okvir pokrajine tako izrazito kraški, da štejemo Pivko kljub njemu flišnemu pokrovu med klasične kraške pokrajine. Posebno Zgornja (ali Podsnježniška) Pivka "okrog Knežaka, Biča in Zagorja ima" značaj kraške pokrajine s širokimi, plitvimi, sorazmerno plodnimi kraškimi globelmi. Na Srednji Pivki okrog Prestranka in Slavine se uveljavi že fliš, Spodnja ali Podnanoška Pivka, ki jo kaj radi, čeprav ne posebno posrečeno, imenujejo tudi Postojnsko "kotlino", pa ima skoraj značaj kraškega polja na meji med flišem in apnencem. V pivški pokrajini se na splošno meša značaj visokega kraškega polja s prvimi primorskimi potezami. V glavnem pa je notranjekraški pokrajinski element mnogo močnejši ne samo v prirodi, temveč tudi v kulturni geografiji, saj je kmetijstvo tu še čisto notranjeslovenskega tipa, pa tudi kmečka hiša in naselje imata še čisto notranjeslovenski, lahko bi rekli notranjski značaj. Če ne bi v času tridesetletne italijanske zasedbe prodrli sem dokaj močni primorski življenjski vplivi in če ne bi pokrajina do neke mere reliefno in prometno visela na primorsko stran, bi jo še težje ali sploh ne uvrstili med "primorske" pokrajine, tem bolj ker je tudi gospodarsko krepko navezana na gozdove visoke kraške notranjosti.

Prehodni, še daleč ne čisto primorski so tudi Brkini ali Brkinska Brda, precej visoko, skoraj do 800 metrov visoko flišno hribovje jugozahodno od tod, v glavnem že onstran doline Brkinske (ali Notranjske) Reke. V Brkinih so kljub hribovitemu svetu vasi precej velike, razporejene po širokih, močno uravnjenih slemenih in brdih. Njihovo lice je sicer že močno primorsko, ne pa njihova polja. Mešanih mediteranskih kultur v terasah še ni, precej je sicer sadja, toda sadovnjaki spominjajo bolj na notranjo Slovenijo kot na primorsko; vinogradov je malo, čeprav jih je bilo verjetno nekoč več. Razmeroma obsežna odprta polja

so razdeljena na delge[^]-njihova glavna kultura je žito, njih obdelovanje podobno kakor v notranji Sloveniji. V Brkine je na severovzhodnem obrobju vrezana dolina Reke (ali Velike vode), ki je v spodnjem delu ozka, skoraj nenaseljena, še brez primorskih trčur~Sele kjer se pri Vremah, že v apnencu, dolina odpre proti Krasu, kjer Reka zatem ponikne v Škocijanskih jamah, je dokaj ostra klimatska meja: tam se začno vinogradi in tam sadno drevje dokaj prej zacvete in obrodi kakor više gori.

Pokrajina nekako zase je Ilirskobistriško podgorje, obsegajoče zgornji, širši del doline Brkinske Reke ter Podgoro, vasi v jugozahodnem vznožju Snežnika. Čeprav je po narodi tudi to brkinska pokrajina in se od višjega zaledja kraške notranjosti razlikuje predvsem po tem, da pozna sama skoraj samo listnat gozd, je na njeno življenje bistveno vplivala bližina snežniških iglastih gozdov, ki je prišla do gospodarske veljave posebno pod Italijo, ko je bila zadrega, bolje rečeno konjunktura za les velika. Na ta način se je pokrajina okrog Ilirske Bistrice gospodarsko nerazdružno navezala na visoko kraško notranjost. Pri tem je sodeloval še drug moment, ki je tudi sicer vtisnil pokrajini poseben kulturno-geografski pečat: to je stara prometna pot, ki vodi tod mimo čez kraške suhe doline pri Jelšanah in Šapjanah proti Reki. Zato se v tem podgorju bolj kot na Pivki kažejo zlasti v fiziognomiji hiš in naselij že precejšnji primorski vplivi.

Prehodna je tudi še pokrajina jugozahodno onstran Brkinov: široka, pusta in kamenita suha kraška dolina med Brkini in Čičarijo, ki jo najprimerneje imenujemo Podgrajsko podolje. Ker je še precej visoka-ter jo čičarija zapira proti močnejšim vplivom z morja, je še vedno bolj kraška kakor primorska. Njene vasi so siromašne, kamenite in kraške, njihovo močno razdrobljeno polje se drži vrtač ali pa zagatnih kotanj slepih dolin,"v katerih končujejo svojo nadzemnijsko pot normalni potoki iz Brkinov.

Prave slovenske primorske pokrajine. Če se povprašamo, kje je tista najbolj severna slovenska pokrajina, v kateri so primorski vplivi že tako močni, da~jo smemo uvrstiti pod zgornji "naslov se mi zdi, da se moramo ustaviti na Kanalskem, v Soški dolini okrog Kanala. Tam sega ob Soči navzgor nekako do Ročinja nad Kanalom močan zatok primorske pokrajine s tipičnimi sredozemskimi hišami in naselji, z brajdaml in sadovnjaki v terasah, marsikje že v obliki tipično sredozemskih mešanih kultur, kjer rasteta Lrta ali sadno drevje kar sredi žita ali drugih poljskih sadežev. (Vendar velja to v glavnem samo za dolino in nižja pobočja Kanalskih hribov, medtem ko so više gori, na desnem bregu od Korade mimo Liga proti Kolovratu, na levem pa na Banjški planoti, naselja sicer že močno primorska, kulture pa še bolj kraške ali predalpske. Vsekakor je hribovje na desni strani doline (Liško ali Koradsko hribovje) tudi v tem pogledu močnejše primorsko pobarvano, saj nas njegova pokrajinska podoba že močno spominja na Beneško Slovenijo.

Koradsko hribovje, ki je že samo povečini iz fliša, se proti jugu zniža v Goriška Brda, nizke terciarne gorice z intenzivno, čedalje bolj specializirano in komercializirano kulturo sadja in vinske trte. Pokrajinsko lice je v Brdih tako močno mediteransko kakor redko kje drugje v Sloveniji. Mediteranska so velika, tesno strnjena naselja po vrhah in slemenih z vmes raztresenimi domačijami kasnejših naseljencev in kolonov, mediteranski je tudi tradicionalni način obdelovanja z mešanimi kulturami v terasah. Ta način se sicer s specializacijo čedalje bolj umika čistim vinogradom in sadovnjakom, s tem pa izpostavlja Brda nevarnostim konjunktturnih kriz in kolebanj, od katerih je bila najznačilnejša kriza briškega vinogradništva in sadjarstva pod italijansko zasedbo, ko za briške proizvode ni bilo nikjer primernih tržišč.

Intenzivna specializirana agrarna pokrajina se iz Brd čez nemogočo mejo okrog Sabotina nadaljuje v Goriško ravan, izrazit zatok mediteranskega vpliva, sončno, zeleno» prijazno in vrh tega prometno ugodno pokrajino. SredT~nTe~}e~zrastla Gorica kot izraz važnega prometnega razkrižja in gospodarske gravitacije vsega Posočja, ki pa ji je nedavno prerezala glavne življenjske živce nesmiselna nova meja. Tudi goriška okolica se je s posredovanjem goriškega tržišča v moderni dobi usmerila v specializirano, intenzivno, povečini čisto vrtnarsko kmetijstvo z zgodnjo zelenjavo in sadjem kot glavnimi proizvodi.

Onstran s soškimi prodnimi nanosi zatrpane Goriške ravnine se flišni svet Brd široko nadaljuje na Vipavsko. Hrbtenica Vipavskega je sama Vipavska dolina, ki je ponekod, zlasti v svojem zgornjem delu ter ob Lijaku, široka in ravna, drugod pa vsa preprežena s flišnimi brdi. Južno od nje se vzpenjajo nekaj višja Vipavska Brda ali Vipavski Vrhje, ki se končajo na jugozahodu nad globoko, tektonsko zasnovano dolinsko zajedo ob Raši in Branici, onstran katere se prične že apniški Kras. Ne samo po narodi, temveč tudi kulturno-geografsko spominja

vipavska pokrajina močno na Goriška Brda. Tudi tu se velike, močno strnjene vasi primorskega tipa mešajo z manjšimi in mlajšimi zaselki, tudi tu sta vinska trta in sadje močno v ospredju. Vendar vipavsko gospodarstvo ni šlo v specializaciji tako daleč kakor Brda. Veliko hnjfLli!!!^--¹"¹₃-p"i jg L. popfthnp pa na živino, ki najde v daljnjih travnikih Vipavske doline kakor tudi po višinskih pašnikih Trnovskega gozda in Nanosa pogoje, kakršnih v Brdih ni. Vipavsko je vrh tega prometno bolj odprto kakor Brda. Zato je doživelo tudi več težnje k industrijski dejavnosti, naslanjajoči se na krajevne surovine (industrija sadnih izdelkov in lesna industrija vjdovjčlal). Ir. čeprav jS" meja med gozdno kfaško notranjostjo in nizkim primorskim svetom ravno na Vipavskem najostrejša, še več, morda ravno zato, se je Vipavska dolina, podobno kakor že tudi Solkan, s svojo na tradiciji slonečo lesno industrijo gospodarsko navezala tudi na visoko gozdno zaledje. Tega seveda v Brdih tudi ni bilo.

V srcu rodovitne goriške in vipavske pokrajine človek ne bi slutil, da se v neposredni bližini širi še ena, prav tako primorska, a že izrazito kraška in zato nekaj manj prijazna in radodarna pokrajina. To je Tržaški Kras. Njegov rob se širi južno nad Goriško ravnino in spodnjo Vipavsko dolino, kakor da bi se tam vzpenjale gore. Šele pri pogledu z višine se pokaže, da to niso gore, temveč samo v nekaj višji obod uokvirjena kraška planota. Prav tako nas preseneti prehod iz Vipavskih Brd na Kras. Onstran doline Raše in Branice se nadaljuje svet približno iste višine kot v Vipavskih Brdih. Toda kamenina se je spremenila, vode so izginile v zemljo, namesto razgibanih slemen in dolin se pred nami širi enolična kraška planota, razjedena po vrtačah in suhih dolinah, z velikimi tesno zgrajenimi kamenitimi vasmi, z njivami med ogradami, po vrtačah in suhih dolinah ter z vinogradi, po terasiranih pobočjih vmesnih vzpetin. Enolična pokrajina, še najživahnejša spomladi, ko zacvete sadno drevje in je rdeča kraška zemlja sveže preorana in prekopana. Ponekod, kjer je apnenec manj čist ter daje obilnejšo in boljše zemljo, kakor je to na primer v domovini terana med Tomajem in Komnom, so kraška tla mnogo bolj obdelana in donosna kakor drugod. S strmim robom se Kras na jugozahodu spusti v Tržaško primorje, ki je v svoji osnovi ševedno slovensko. Tam nas čaka še eno pokrajinsko presečenje: v znožje skalovite kraške planote je prislono veliko primorsko mesto, ki ga uzreš šele, ko si tik nad njim. Mesto velikega modernega pomorskega obtoka dobrin in bogastev, mesto, ki iz bližnje kraške puščave že stoletja črpa najplemenitejše življenjske sokove, delovno silo slovenskega Kraševca, ne da bi mu iz tujega ali potujčenega žepa vračalo vsaj skromen del teh dobrin in bogastev. Res je ironija, da je usoda postavila najbornejši del slovenske zemlje tik pred vrata, skozi katera se odpira pot v veliki in bogati svet ter ga je celo z državno mejo odrezala od njega.

Ta za slovensko zemljo tako simbolični kontrast se nam pokaže še v bolj jarki luči, če se podamo še v slovenske kraje južno od Trsta, na Koprsko primorje. Tam, v slovenski Istri, zadnji slovenski pokrajini na naši poti, se Trstu ne približa samo kraška goličava. Res se sicer Tržaški Kras nadaljuje na jugovzhod v skalnato valovje Podgrajskega podolja in v visoko apniško stopnico Podgorskega •Krasa, ki se širi v podgorju Čičarije proti osrčju Istre. Toda ravno pod to podgorsko kraško stopnico se svet s strmim, prisojnim Bregom-(Bržino) nenadoma prelomi v zelene, sončne in plodne flišne Šavrinske gorice, ki segajo tja do tržaških vrat in ki jim dva~StroW in plitva zaliva, v katera potoneta dolini Rižane in Dragonje (Koprski in Piranski zaliv) živo razčlenjata obalo. Šavrinske gorice spominjajo po svoji pokrajinski sliki na Goriška in Vipavska Brda. Po svoji agrarni specializaciji (vinska trta, oljka, zgodnje sadje, zelenjava) pa še močno prekašajo Brda. Od njih se razlikujejo po tem, da so še mnogo bolj mediteranske, saj se pravzaprav edino tu in to šele od Črnega kala po Bregu navzdol srečamo na Slovenskem z oljko, to najtipičnejšo sredozemsko rastlino. Razlika z Brdi je tudi v tem, da Koprsko primorje zajema primorsko življenje s plovbo, ribištvo in drugimi na morje navezanimi gospodarskimi panogami. V celoti vzbuja Koprsko primorje, zlasti njegov nižji del, tako imenovani Spodnji Šavrini, nedvomno vtis ene najrodovitnejših in človeku najbolj naklonjenih slovenskih pokrajin, če ni med njimi sploh prva. Tu se je slovenska zemlja še enkrat prijazno nasmejala, iz lica v lice tržaškemu mestu in njegovemu puščobnemu, skopemu kraškemu zaledju, v katerega precej neprijazno udarja burja in mu jemlje pravo sredozemsko svetlobo in toplino. Ob pogledu na to pokrajino se v nas do skrajnosti stopnjuje vtis usodnega kontrasta celotne slovenske zemlje, ki ni zadnji kriv nesrečnih kontrastov v slovenskem življenju in nehanju: trdih kraških in gorskih tal ter zamegenega, zaprtega ozračja v slovenski notranjosti, ki komaj na svojem obrobju, na Štajerskem in na Primorskem, doživi nekaj več sonca, svetlobe, mehkobe ter radodarnih tal.

A.LAH. VELIKE SPREMEMBE V GEOGRAFSKEM OKOLJU SLOVENIJE

Po osvoboditvi so slovenski geografi opravili veliko raziskovalno delo, posebno še organizirani v oddelku za geografijo filozofske fakultete ljubljanske univerze in geografskih inštitutih, v pedagoškem šolstvu, raziskovalnih in drugih organizacijah. To dokazujeta tako Geografski vestnik kakor Geografski obzornik z nešteti razpravami in številna samostojna dela, ki so jih objavili člani Geografskega društva Slovenije. Ob vsem tem kaže opraviti kratek povzetek velikih sprememb v geografskem okolju, ki so jih spremljali, in prikazati nekatere značilne dosežke naše socialistične preobrazbe. Seveda moramo poudariti, da so geografske spremembe posledice gospodarskega razvoja, urbanizacije in socialnih sprememb. Okolje odseva podobo celotne družbene preobrazbe. Zanj pa je značilno, da so dobrine splošnega pomena in vrednote človekovega okolja pod posebnim družbenim varstvom, da imamo velik proizvodni organizem v družbeni lastnini, da delovni ljudje na samoupravnih osnovah obvladujejo celotno družbeno reprodukcijo, da naše dejavnosti razvijamo na osnovah družbenega dogovarjanja, raziskovalnega dela in družbenega planiranja.

Narodnoosvobodilni boj je preprečil najbolj usodne nakane fašizma in okupatorjev proti slovenskemu narodu, ki so mu prisodili iztrebljenje in potujčenje. Z osvoboditvijo domovine se je na eni strani razreševalo na mednarodni ravni vprašanje uskladitve državnih in etničnih meja, na drugi pa se je nadaljevala naša notranja preobrazba. Nova Jugoslavija je namreč zagotovila enakopravnost vseh narodov, ki so se v njej združili, pa tudi enakopravni položaj narodnosti v tej skupnosti. Rušenje starega in graditev novega družbenega reda je sprostito velike družbene tokove. Zaradi nekaterih prednosti v industrializiranosti večjega dela Slovenije so nastajale nove vezi in oblike sodelovanja v širši družbeni skupnosti. Vse skupaj z obnovo in načrtno industrializacijo od leta 1947 naprej je pomenilo začetek velikih sprememb v geografskem okolju!

Najprej se je spremenil naš politični zemljevid. Ne glede na postopno in dolgotrajno reševanje naših odnosov z Italijo in tudi z Avstrijo je bilo dejstvo, da smo porušili mejo, ki je Slovenijo ločevala od Slovenskega Primorja in od našega kosa Jadranskega morja. Odprla se nam je pot do Kopra in ob zapletih okoli tržaškega vprašanja je postajalo vse jasneje, da bomo morali zgraditi novo luko in okno v svet. Toda naravna povezava z Istro in Reko je bila tudi odprta. To je bilo za nas izrednega pomena; vsi pritiski na nas zaradi samorastne in socialistične poti razvoja so že s tem izgubili velik del učinka. Osvoboditev je prekinila potujčenje na slovenski zemlji in vplive tujega kapitala. V okvirih predaprilske Jugoslavije je bilo le 16.000 km² slovenskega ozemlja, današnja SR Slovenija pa meri 20.255 km². V zamejstvu so še ostala etnična območja in naravno je, da se zavzemamo za uresničenje pravic Slovencev v zamejstvu, da ohranjajo svojo kulturo in bitnost in se z njo enakopravno uveljavljajo ob večinskem narodu v državah, katerim pripadajo. Osimski sporazumi med Italijo in Jugoslavijo odpirajo možnosti, da bodo manjšine v zamejstvu resničen most prijateljstva in sodelovanja sosednih narodov; podoben položaj želimo tudi Koroškim Slovincem in drugim. /i

Ko smo 2e pri politični geografiji, se pomudimo še pri politično-teritorialnem oblikovanju enot znotraj SR Slovenije. V kraljevini Jugoslaviji je slovensko ozemlje sestavljalo dravsko banovino, v njej pa je bilo 25 okrajev in štiri mesta, občine pa so bile 403. Po osvoboditvi je bilo osnovanih pet okrožij in eno okrožno mesto, 28 okrajev in 1544 krajev. Seveda je ta politična ureditev pomenila družbeno politične skupnosti z novo, demokratično oblikovano ljudsko oblastjo in povsem drugačnimi pravicami delovnih ljudi in občanov. V začetku 1947. so ukinili okrožja, toda leta 1949 so ustanovili tri oblasti in glavno mesto Ljubljana. Te pa so bile odpravljene s prehodom na komunalni sistem

leta 1952. Število okrajev in krajev se je do tedaj nekoliko spreminjalo, zmanjšalo se je zlasti število krajev. V letu 1952 je ostalo še 19 okrajev in štiri iz okrajev izločena mesta, do leta 1958 se je število okrajev postopoma zmanjšalo na osem, leta 1963 na štiri in spomladi 1965 so bili ukinjeni še ti. S snovanjem komunalnega sistema leta 1952 je bilo namesto 1134 krajev osnovanih 371 občin in 44 mestnih občin. Leta 1957 je bilo le še 130 občin, število teh se je še zmanjševalo in od leta 1960 jih je ostalo 60.

Te spremembe v notranji ureditvi odražajo politično in socialno preobrazbo, decentralizacijo državne uprave in krepitev samoupravljanja. Okraji so koncentrirali dosti naložb v mestih, kjer so imeli sedež. Tudi kraji, v katerih so sedeži občinskih skupščin in njihovih organov, samoupravnih interesnih skupnosti in raznih organizacij, s svojimi funkcijami pritegujejo razne gospodarske in družbene dejavnosti. Naravno je, da ni vse enako poseljeno in razvito, saj deloma to določajo že različni naravni pogoji za delo in življenje. Tudi razlike med občinami so še, čeprav se razvija sodelovanje na osnovah dogovarjanja, planiranja, združevanja sredstev in solidarnosti. Družbeno življenje vsekakor vpliva na urbanizacijo in na preobrazbo okolja.

Preden bomo obravnavali druge spremembe v geografskem okolju moramo poudariti še vključitev SR Slovenije v SFRJ Jugoslavijo. To je za nas življenjskega pomena. Slovenija uvaža tri četrtine surovin, pol energije in četrtino hrane; vključitev v enoten gospodarski prostor in sistem pomeni osnovo za samostojno gospodarsko življenje in rast, pa tudi za trženje in sodelovanje s tujino. Jugoslavija pomeni za nas varnostno jamstvo, saj živimo na najbolj izpostavljeni tromeji z dvema velikima narodnostnima skupnostima, germansko in romansko. Ob obeh teh značilnostih našega položaja moramo podčrtati, da smo se v vseh obdobjih razvoja od osvoboditve uspešno razvijali in uresničevali naše in širše družbene interese. Slovenija je z odprtimi mejami izredno živo prehodno območje ne samo za Jugoslavijo, temveč proti Mediteranu in Bližnjemu vzhodu. To pomeni ustrezno močne tokove blaga, turistov in drugih potnikov, temu prirejene prometnice, večjo obremenitev prostora s turisti, s potrošniki ipd.

Katere so bistvene geografske spremembe od osvoboditve. Prvič v prebivalstvu: na sedanjem ozemlju je bilo v letih

	1921	1948	1971	1978
prebivalcev (v tisočih)	1304,8	1439,8	1727,1	1870,0
gostota naselitve pr/km ²	66,7	69,7	85,3	92,3

Poleg velikega povečanja števila prebivalstva moramo upoštevati bistveno socialno spremembo; leta 1948 je živel od kmetijstva 49 odstotkov prebivalcev, leta 1971 še 20,4, v tem desetletju pa se je verjetno ta delež še prepolovil. Pri nas se naseljujejo tudi delavci iz drugih delov države. Večja gostota prebivalstva pa ni povsod enakomerna; gospodarstvo se je bolj razvijalo v mestih vzdolž rek in glavnih prometnic. Delež mestnega prebivalstva se je od 27 odstotkov leta 1948 povečal na približno polovico (leta 1975 ga je bilo 43,2 odstotkov). V minulih dveh desetletjih se je prebivalstvo zelo selilo, to pa je onocročila predvsem intenzivna stanovanjska gradnja in seveda velika zaposlenost ljudi. Aktivnega prebivalstva je več kakor 48 odstotkov.

Življenje ljudi in tokove razvoja označuje dejstvo, da 62 odstotkov družbenega proizvoda (v letu 1977) ustvarja nekmetijska proizvodnja, kmetijstvo pa le še 7 odstotkov. Skoraj tretjino družbenega proizvoda Slovenije (31 odstotkov) pridobiva terciarni sektor. Družbeni proizvod na prebivalca je leta 1977 znašal 29,3 milijone din, to je že kar zavirljiv dohodek tudi v primerjavi s sosednimi razvitejšimi deželami.

O geografskih učinkih gibanj in sprememb prebivalstva lahko najprej zapišemo, da so se najbolj povečale ljubljanske občine, ki so po osvoboditvi pridobile več kakor 35 odstotkov slovenskega prirastka. Prebivalstvo hitreje kakor drugod narašča v Ljubljanski kotlini in na Gorenjskem, kjer je od osvoboditve naseljenega 54 odstotkov povojnega prirastka. Pomembno priseljitveno območje je tudi mariborska regija in občina; v njej se je naselilo 17 odstotkov povojnega prirastka, toda intenzivnejši razvoj je bil v novejšem obdobju in perspektive so še odprte. Najintenzivnejši razvoj sploh beleži Velenje, pomembnega pa še Slovenj Gradec, Ravne in seveda Celje, ob obali Koper, v Posočju Nova Gorica, na Dolenjskem Novo mesto in Kočevje, v Posavju pa Krško. Tudi Murska Sobota in Ptuj beležita napredek. Če je na teh območjih prirastek največji in tudi

posledica priseljevanja, potem je razumljivo, da obstajajo tudi odselitvena območja. Takšnih občin je v Sloveniji 16, skupno pa v njih živi približno 350.000 prebivalcev.

Ob tem razmišljanju pa moramo dodati, da se je spremenila tudi dnevna gibljivost prebivalstva. Razvoj prometa, zlasti še zasebnega avtomobilizma[^] je zelo razširil gravitacijska območja središč in že načenja tudi nekatere tradicionalnosti geografske regionalizacije. Združevanja v gospodarstvu tudi vplivajo na razporeditve. Sicer pa si SR Slovenija zelo prizadeva zmanjševati razlike v razvoju posameznih območij; obstajajo programi pospeševanja razvoja manj razvitih območij, ki temeljijo tudi na izkoriščanju prednosti tamkaj naseljenega prebivalstva. To bo vplivalo bolj na socialno in kulturno preobrazbo teh pokrajin kakor na selitvene tokove in k temu utegne deloma prispevati tudi energetski položaj.

Iz demogeografskih bilanc kaže opozoriti še na dejstvo, da je že leta 1971 imelo 17 slovenskih občin le od 2 do 10 odstotkov kmečkih ljudi, dobra tretjina občin pa 14 do 24 odstotkov. Zadnjih dvajset let se je v Sloveniji zmanjševalo kmečko prebivalstvo za 2,6 odstotkov letno. Podatki o starostni strukturi kmečkega prebivalstva pa kažejo obrnjeno piramido. Ob dejstvu, da je v Sloveniji 44,9 odstotkov kmetijskih tal, pomeni pomanjkanje kmetijskih rok dalekosežen vpliv na kmetijstvo kot gospodarsko panogo in na okolje kot narodni življenjski prostor.

Za drugo bistveno geografsko spremembo imamo zato preobrazbo površinske podobe Slovenije. Ta se je spreminjala zaradi sprememb v kmetijstvu in gozdarstvu, ob vplivih industrializacije, z urbanizacijo, neposredno z novimi dejavnostmi in zahtevami, posredno pa s spreminjanjem socialne sestave prebivalstva. Tudi modernizacija proizvodnje je opravila svoje; v Sloveniji so gojili največ okoli 66.500 konj (1931, tudi po osvoboditvi se je to število obnovilo), sedaj jih je 24.000 (1978), traktorjev pa, ki jih je bilo prej komaj nekaj sto, je sedaj okoli 11.500 (1978).

Slovenija je prirodno gozdnata krajina; sedaj pokrivajo gozdovi 49,4 odstotkov površja in se po malem širijo. V dveh desetletjih so se razširili za okoli 42.000 ha, za 4,4 odstotke, predvsem na račun pašnikov. Obdelovalne zemlje je 31,8 odstotkov. Od več kakor 300.000 ha njiv in vrtov se je površina zmanjšala na 255.000 ha; samo v zadnjem desetletju je preoranih 20.000 ha manj. Nedvomno niso vzrok spremenjene delovne zmogljivosti, saj traktor s priključki nedvomno nadomesti štiri konje. Zmanjšala se je tudi površina z žiti (za 14,3 odstotke), pridelovanje vrtnin (za 20 odstotkov) in industrijskih rastlin (za 26 odstotkov). Vrtnine dobivamo od drugod, zlasti iz klimatsko ugodnejših krajev. Industrijskim rastlinam so trg spodrezale umetna vlakna in druge umetne snovi, saj tu ne pridelujemo bombaža. Pridetek žita pa se je na manjših površinah tako povečal, da to opravičuje spremembo (1939: na 69.009 ha so pridelali 805.000 q - ob donosu 11,7 q/ha, leta 1977 pa na 52.922 ha 561.568 q - z donosom 29,5 q/ha). Posodabljanje kmetijstva - strojna obdelava, manj kultur, poudarek na živinoreji - spreminja tudi podobo njiv. Industrializacija kmetijstva spodbuja večanje parcel in usmerjeno obdelavo, socialne spremembe pa povzročajo drobljenje posestev in parcel, prav tako urbanizacija, tako da je bilo zaradi tega treba ta proces zaježiti z zakoni in novimi načrti. Z obdelanih površin sta skoraj izginila konoplja in lan, bistveno manj sejejo prosa in ajde, sončnic in fižola, celo tudi tradicionalnih krmnih kultur. Več je posevkov za pitanje (silazne krme), za 13,5 odstotkov več kakor pred vojno pa je travnikov in na njih temelji tudi pašna živinoreja.

Podobo kmetijskega površja ne kažejo le kulture in način obdelave. Polja prepleta vse več moderniziranih cest, jarkov in kanaliziranih vodnih tokov, obdajajo jih drugačna gospodarska poslopja, zlasti pa modernizirane ali sploh nove hiše in ob njih garaže. Drugačni so tudi sadovnjaki in vinogradi, obsežna obrobna območja in gričevanti deli pa so polni novih počitniških hišic, katerih del je navezan tudi na obdelavo zemlje. Čistega kmetijstva je vse manj, več pa mešanih gosodinjstev in gospodarstev. Posledica tega je, da je naša vas v večjem delu izgubila svojo tradicionalno podobo in razmestitev. Prej so bila poslopja dosledno ob robu kmetijskih površin, sedaj pa se nove hiše vrivajo v strnjene kmetijske predele. Vasi so bolj raztresene kakor obcestne ali gručaste; težnja v novi zemljiški in urbanistični politiki je bolj urediti nasejja in obvladovati takšne težnje. Toda zgled tem procesom je razvoj mest.

O urbanizaciji je potrebno povedati, da še niso ustrezno komunalno opremljena niti vsa novo pozidana območja. V Sloveniji je komaj tretjina gospodinjstev in domov povezanih s kanalizacijskimi sistemi in z odvažanjem odpadkov. Zato je nastalo toliko neurejenih odlagališč. Odpadne vode pa onesnažujejo vodne tokove in tudi vire čiste vode. Ta pojav se je zelo razširil v zadnjih dveh desetletjih, in sicer vzporedno z rastjo porabe in motorizacije, zato si sedaj načrtno prizadevamo obvladovati vse vplive na človekovo okolje. V njem se je pojavila ogromna količina kemičnih sredstev, ki jih rabijo za zaščito kultur pred boleznimi in škodljivci, za čiščenje in pranje. Pa tudi sredstva, ki jih rabijo za povečevanje pridelka, vplivajo na lastnosti (kemične in fizikalne) tal in kultur. Uporabljamo najrazličnejše umetne snovi, na desettisoče kemičnih spojin, ki se nedvomno tudi širijo po površju, z vodami in v ozračju. Kemizacija proizvodnje, storitvenih dejavnosti, našega okolja in ekosistemov, tudi naše hrane in opravil, ni le značilnost naše dobe, temveč proces, ki vpliva na delo, življenje, sredstva in tudi na podobo krajine. Končno so posegi v naravno okolje tudi sicer izdatni; mikroklima se spreminja z zajezitvami tekočih voda, z emisijami plinov v ozračje, s širjenjem in spreminjanjem naselij, z velikimi industrijskimi objekti, s kopanjem premoga, rud in kamna ali prod. V mestih ima pomemben delež tudi promet.

Naraščanje prebivalstva nedvomno pomeni naraščanje potreb. Te pa rastejo tudi zaradi sprememb v sestavi prebivalstva; poraba nekmečklega prebivalstva je drugačna od porabe kmečklega, čeravno se tudi to prilagaja novim možnostim in navadam. Življenjski in družbeni standard sta izredno napredovala; to je posledica uspešne industrializacije in njena nadaljnja spodbuda. Zato si moramo ogledati, kaj se je spremenilo v tem pogledu. Že dejstvo, da je bilo ob začetku socialistične industrializacije v Sloveniji 230.000 zaposlenih, sedaj pa jih je več kakor 770.000, pove veliko. Upoštevajmo še večjo produktivnost in tehnično sposobnost za predelavo velikih količin surovin, pa se nam nakazuje zanimanje za izkoriščanje naravnih virov.

Poraba električne energije se je v minulih dveh desetletjih povečala za 4,5-krat, tekočih goriv za 9-krat, mazuta pa kar za 67-krat. Samo za prevoz goriv (720.000 t porabe leta 1977) je potrebnih nad 300.000 cistern. Električno energijo rabijo predvsem za pogon (52 odstotkov), toda veliko tudi za termične namene (23 odstotkov) in za elektrolizo (aluminij!) in galvanizacijo (20 odstotkov).

Plavži predelujejo manj rude in rabijo manj koksa. Jeklarne postajajo vse večji porabniki električne energije, surovega in odpadnega železa. Pridobivanje aluminija se je v dvajsetih letih več kakor potrojilo, čeprav nad njim visi damoklejev meč transporta in nabave glinice ter ogromne porabe (vse dražje) elektrike. Toda poraba in predelava aluminija spodbuja pridobivanje. Sicer pa se barvni metalurgiji slabo piše; pridobivanje cinka je praktično prenehalo leta 1970, prenehalo je tudi pridobivanje živega srebra, za ohranitev pridobivanja svinca pa so potrebne velike naložbe za raziskovanje, nova odpiranja in za varstvo okolja.

V razvoju surovinske industrije veliko pomeni plinifikacija, zlasti pa razvoj plemenitenja in predelave osnovnih surovin. Naravno pridelo vanje morske soli na solinah bo zamenjala velika tovarna soli, zaradi pomanjkanja rečnega voda povečujejo peskokope in kamnolome, pa tudi vse vrste gradenj stopnjujejo potrebe. Raba kremenčevega peska raste in bo še, prav tako vseh vrst glin in kaolina. Cementa, cementno-azbestnih izdelkov, keramike in stekla, opeke in izolacijskega gradiva ni nikoli dovolj, čeprav to pridobivanje stalno narašča. Razumljivo je, čeprav je delež rudarstva za drugo proizvodnjo zaostajajoč, da vse te potrebe naravnih surovin povečujejo "zajedanje" v naravno okolje in terjajo ustrezno prilagajanje dejavnosti novim potrebam in možnostim. Raste tudi poraba lesa za mehansko in za kemično predelavo. Toda omejeni naravni viri še bolj spodbujajo pridobivanje umetnih snovi in napredovanje kemične industrije ali sorodnih panog.

Kemično industrijo označuje velika poraba fosfatov, žveplene kisline (njeno pridobivanje se je v dvajsetih letih povečalo za sedemkrat), fosforne in drugih kislin, metanola, klora in drugih okolju in ljudem nevarnih ali škodljivih snovi, ki pa se jim še ni mogoče odpovedati. Pridobivanje titanovega belila sedaj povzroča desetkratno količino odpadkov (v primerjavi z osnovnim proizvodnim

onesnažujejo okolje; potrebna je dograditev (sanacija) te in druge proizvodnje, da bodo gospodarske koristi docela odtehtale posledice, ki jih imajo dolofiene dejavnosti za okolje in ljudi. Sicer je računsko in uporabno mogoče razumeti, da porabimo trikrat toliko sintetičnih vlaken kakor bombažnih, nove snovi celo omogočajo pestrejšo izbiro kakovostno različnejših izdelkov, enakovredno za telo pa to ni.

Temeljnih organizacij združenega dela in delovnih organizacij brez tozdov je v slovenski industriji 1122 (1978). To pomeni, da se na najmanj toliko krajih dogajajo procesi, ki imajo svoj vpliv na okolje, pa naj bo to proizvodnja, predelava^ skladiščenje ali transport. Samo lesa sežagajo letno okoli 900.000 m³, celuloznega lesa pa predelajo še pol več. V proizvodnji nastaja skoraj 5 milijonov ton odpadkov, ki jih začenjamo vse bolj vračati v predelavo (reciklaža). Koliko gradiva porabimo samo za embalažo in koliko je obleži na škodo okolja in kot izgubljena surovina ali energija!

Toda ne tarnajmo samo zaradi okolja. S smiselnejšo izbiro in razvojem ustrezne tehnologije bi se mogli izogniti domala vsem nevšečnostim, ki jih imamo sedaj v okolju; z načrti za modernizacijo gospodarstva in razvoj novih dejavnosti bomo skušali to zagotoviti v naslednjem desetletju. V okolju se kopičijo pridobitve in prednosti obenem s težavami in nevarnostmi. Pridobivanje in raba novih sredstev terja boljše znanje in višjo (tehnično in občo) kulturo, usklajevanje dejavnosti v okolju, torej dogovarjanje, raziskovalno delo in planiranje. Zato gospodarskega razvoja in okolja ne moremo ocenjevati samo po fizičnih učinkih, temveč hkrati s socialno preobrazbo in skupnimi dosežki.

Veliko spremembo v proizvodnji in v našem življenju pomeni zlasti razvoj prometa. Kljub veliki tradiciji in dobri razvitosti železnic je značilno, da je pri nas cestni promet razvitejši - po številu zaposlenih, po zmogljivosti, po družbenem proizvodu in v dohodku. To pa niso kar vnaprejšnje prednosti, kajti osnovne železnice so elektrificirane, cestni promet pa terja nove in nove velike naložbe, pa še našo energetsko bilanco postavlja v odvisnost od uvoza. Promet opravlja neizogibno funkcijo, povzroča pa tudi nevarno onesnaževanje okolja. Vpliva tudi na naše življenje - pospešuje našo mobilnost ob zmanjševanju aktivnosti (gibanja) ljudi; zaradi različnih vzrokov, zlasti pa zaradi slabih navad in neprilaganja prometnim pogojem imamo veliko nesreč, človeških žrtev in delovnih izgub. Ceste se zajedajo v polja in v naselja; čeravno lepo urejene pomenijo tujek v okolju zaradi njihovih vplivov. Sedaj nas energetske razmere spodbujajo k iskanju boljših rešitev; v preteklih dvajsetih letih sta se pri nas s prometom življenje in proizvodnja neverjetno spremenila in lahko razmišljamo, kaj bo prinesel čas do konca tega stoletja. Na cestah je okoli pol milijona vozil; če stoje ali vozijo, vselej je tesno, v njih je ogromno goriva in pokrivajo veliko površino. Slovenija je veliko križpotje ne samo za ta vozila, temveč vozijo tod številni tuji prevozniki in transportni sistemi, to pa odpira tudi naše okno v svet - koprski luka. Dve tretjini našega uvoza so surovine in polizdelki, veliko je tudi opreme. Sestava našega izvoza je drugačna: surovin in polizdelkov je največ, toda skoraj toliko tudi potrošnega blaga. Bilanca količinske menjave kaže, da izvozimo 3,65 milijonov ton blaga (1977), uvozimo pa tretjino manj - 2,6 milijonov ton. Vrednostna bilanca je drugačna: uvoz daleč presega izvoz, kar pa pokrijemo s turizmom, ki je tudi naš "izvoz" blaga in storitev ali še z drugimi dohodki.

Naše gospodarstvo nenehno napreduje; zadnja leta je rast industrijske proizvodnje in družbenega proizvoda realno vsako leto večja za najmanj 6 odstotkov. Zato se nadaljujejo tudi vse oblike preobrazbe - družbenih dejavnosti, gospodarstva ali okolja. Socialna preobrazba je v zadnjem desetletju živa zlasti v manj razvitih območjih, kar dokazuje gospodarsko rast teh območij. Tako se modernizirajo stara jedra ustvarjanja in razvijajo se nova. Naložbe so velike; investicijska poraba je stalno večja od načrtovane, delovni ljudje pa si zavzeto prizadevajo tudi za življenjski in družbeni standard. Občani v krajevnih skupnostih so namreč neštokrat izglasovali krajevne samoprispevke, s katerimi zlasti komunalno urejajo okolje in gradijo objekte družbenega standarda. Tudi razpisana posojila so uspela, z njimi pa se razvija občna družbena infrastruktura. Gospodarski razvoj je osnova celotnemu družbenemu napredku, ta pa mu omogoča neprestano modernizacijo in višjo raven. Naše gospodarstvo je vendarle kos sodelovanju z razvitimi deželami, lahko pa bi z dosežki in zlasti z izkušnjami pri urejanju gospodarstva in okolja več prispevali k napredku dežel v razvoju.

Vsa preobrazba, o kateri smo govorili, odseva raven tehničnega napredka. Značilna so velika gradbišča z veliko tehniko in malo delavci. Projektiramo vse vrste posegov v okolje, tudi sami se jih lotevamo in izpeljemo. Gradimo velike hidroelektrarne, široke in tehnično zahtevno opremljene prometnice, hkrati raste več naselij, ki bodo pridobila več stanovalcev, kakor jih ima povprečno slovensko mesto. Za kmetijske potrebe melioriramo doline in neizkoriščene površine. Vrta-mo in iščemo nove vire vode, surovin in energije. Raziskovalci razvijajo nove tehnološke postopke, gradimo in upravljamo velikanske proizvodne mehanizme. Že zato, ker vse izhaja iz narave in se nahaja v prostoru, ima to nenehne vplive na okolje. To pa niso le lokalni pojavi, vezani na pridobivanje surovin, temveč se v procesu kroženja vode in zraka njihovi vplivi prenašajo daleč naokoli. Zato moramo takšno občo sliko sprememb v našem okolju stalno dopolnjevati z opisom in oceno vsakega pojava in dejavnika posebej. To ustreza tudi naši druž-beni organiziranosti in težnji po napredovanju. Spremljanje pojavov in dejavni-kov je osnova vsakega preučevanja, projektiranja, spreminjanja, razvijanja, usklajevanja in premeščanja.

Ne samo zaradi sklepa teh razmišljanj, temveč kot poglobitno oceno in kot spod-budo nadaljnjega iskanja podčrtajmo, da so naši dosežki veličastni. Toda jedro nadaljnjega napredovanja ostaja v proizvodnji, čeprav ob omejenih surovinskih in energetskih virih, in na večjem poudarku našega znanja in dela. Od tega je odvisno vse drugo. Terciarnе dejavnosti so sicer zelo važne in nenadomestljive, so pa odvisne tudi od zunanjih pogojev in razmer. Urbanizacija bo tudi glavni dejavnik spreminjanja prostora, še naprej pa nam ostane skrb za ohranitev in vzdrževanje obdelovalne zemlje in dobrih gozdov, ki so vir surovin in nezamen-ljiv dejavnik v prostoru. Navezanost ljudi na okolje ostane, s tem pa tudi od-govornost za vsako spremembo v geografskem okolju.

V. KOKOLE, NOVO MESTO - DVAJSET LET POZNEJE

Pred dvajsetimi leti smo v Geografskem obzorniku obširneje poročali o raziskavah (lokalnogeografskih) novomeške občine in o njih razpravljali tudi na zborovanju slovenskih geografov v Novem mestu leta 1960. Od tedaj se je na Dolenjskem in še posebej v Novem mestu marsikaj spremenilo.

Ti premiki narekujejo ponovno ovrednotenje - pa tudi podrobnejšo preučitev - sprememb v geografski stvarnosti, ki so sedaj dominantne in tudi problemov, ki se odpirajo v razvoju sedaj pa tudi za bodočnost.

Z nenavadno močnim gospodarskim vzponom Novega mesta oziroma urbanizacije v No-vem mestu in okolici, predvsem zaradi razvoja kemične in avtomobilske industri-je v zadnjih desetih letih, še bolj pa zaradi snovanega še močnejšega razvoja slednje, se je znašlo Novo mesto in novomeška občina v, najbrž, najpomembnejšem prelomnem obdobju. Odpirajo se velike perspektive - in z njimi veliki problemi - vsekakor pa tudi številne in ne male dileme za nadaljnji razvoj do leta 2000 in potem. Ponazarjajo jih naslednja vprašanja:

- Ali je trenutni silovit impulz enkratni, a neponovljiv? Mu bo sledila oseka oziroma vsaj relativno umerjena rast ali pa bo sprožil še druge in se v kumu-lativnem učinku nadaljeval z enako ali vsaj podobno močjo? Kako dalekosežno?
- Kakšne vzporedne in stranske učinke v gospodarskem in socialnem razvoju more sprožiti sedanja tekoča industrijska ekspanzija in s kakšnimi posledicami v bližnji, pa tudi malo bolj oddaljeni bodočnosti?
- Kako se bo odrazil - in kako se že odraža - nagel premik v gospodarski osnovi in povečano število zaposlenih v fizičnih, prostorskih strukturah mesta in okolice, če se bo silovit polet nadaljeval ali če se bo umiril?

- Kako se more (končno) odraziti v širših regionalnih okvirih - takšnih kot pač so - več ali manj trajna, geografska naravna svojstva in dosežena izraba teh potencialov, zatečeno stanje omrežja naselij, ki je podvrženo vse bistvenejšim spremembam; kakšen je sploh ta regionalni okvir in kako je vanj vpleteno mesto in občina?

S svojim izredno ekspanzivnim razvojem gospodarstva v zadnjih petnajstih letih posebej pa še industrije, se je družbenogospodarska struktura novomeške občine bistveno spremenila. Ta sprememba pa se je odrazila tudi v odnosu do sosednih občin ter v regionalni strukturi Slovenije, v kateri se Novo mesto pojavlja kot izrazito središče za široko območje, kjer je do zadnje vojne prevladovala še tradicionalna agrarna struktura. S strukturnimi premiki se je bistveno okrepila integracija v družbenem razvoju ne le na relaciji Novo mesto - ostali del občine, marveč tudi novomeška občina - ostala Dolenjska in južnovzhodna Slovenija sploh.

Strukturni premiki so šli v več smereh. Osnovni premik iz pretežno agrarne v pretežno že industrijsko usmeritev, ki je zlasti očitna v družbenem proizvodu občine, pa tudi že v aktivnosti prebivalstva, je posledica oziroma rezultanta premikov na drugih področjih, ki so spremljali proces industrializacije. Ta proces je v družbenogospodarskem razvoju občine prevladujoč. Odrazil se je tudi v prostorskem pogledu, in ta ne le na splošno s pospešeno urbanizacijo, ampak tudi v preobrazbi življenjskega okolja občanov v širšem zaledju. S konflikti, ki jih sproža in ki sežejo še čez meje občine, pa vse bolj kritično posega tudi v samo fizično okolje.

Industrijski razvoj v novomeški občini je presegal okvire običajne industrijske ekspanzije v tradicionalnih panogah, ki so bile dokaj skromno prisotne že v prvih povojnih letih (tekstil, osnovna lesna predelava, nekovine). Čeprav so tudi te panoge doživele vzpon z diverzifikacijo in zelo razširjeno proizvodnjo in zaposlenostjo, je strukturno pomemben - in daljnosežen - zlasti razvoj najbolj propulzivnih industrijskih panog: kemične industrije "Krka" in Industrije motornih vozil, ki sta se razvili domala brez vsake naslonitve na predhodne zametke v drobni industrijsko-obrtni proizvodnji.

Za razvoj Novega mesta in nekaterih krajevnih središč v občini v preteklosti so bile tradicionalna osnova storitvene dejavnosti. Vsekakor pa so bile edino v Novem mestu prisotne tudi takšne izmed njih, ki so s svojim gravitacijskim zaledjem presegale meje današnje občine. Tistim redkim so se po vojni pridružile še nove, predvsem na področju družbenih dejavnosti, manj pa v terciarnem sektorju v ozkem smislu. Zaradi neustrezne ponudbe Novo mesto kot storitveno središče regionalnega pomena zaostaja za možnostmi, ki jih delno že odpira širše ali najširše gravitacijsko zaledje južnovzhodne Slovenije. Vendar pa so prav funkcionalne povezave na področju specializiranih storitvenih dejavnosti tiste, ki najbolj izrazito povezujejo mesto in regionalno zaledje kot "tržišče" storitev.

V preteklosti sta večjo in kvalitetnejšo ponudbo storitev, kot jo v precejšnji meri še zdaj, zavirali dve okoliščini: znaten obseg slabše razvitih in nerazvitih območij v zaledju (Bela in Suha krajina, pa tudi Mirenska dolina z obrobjem) in pa sorazmerna majhnost Novega mesta kot edinega urbanega središča z zahtevnejšim povpraševanjem. To velja predvsem za trgovino in storitveno obrt. Nagla povečava kupne moči v zadnjih letih še ni bistveneje prišla do izraza v ustrezni ponudbi ali pa le na redkih področjih oskrbe prebivalstva. Predstavlja pa, zlasti ob povečanem številu potrošnikov in konstantni realni rasti, velik potencial za večji in predvsem kvalitetnejši razvoj že v razmeroma bližnji bodočnosti. Isto velja seveda tudi za razvoj povpraševanja v sosednjih občinah v (potencialnem) gravitacijskem zaledju, ki so vsaj za bolj izrazito specializirane storitve slej ko prej premajhna lokalna zaledja.

V primerjavi s Celjem, mestom s komaj kaj večjim gravitacijskim zaledjem in prav tako ležečim med dvema velikima mestoma, Novo mesto bistveno zaostaja glede obsega in pestrosti ponudbe (tj. kvalitete), npr. pri grosistični trgovini.

Med dejavnostmi, ki delujejo prostorsko integrativno v širših regionalnih okvirih več občin in ki s svojo prisotnostjo bistveno vplivajo na kvaliteto funkcij Novega mesta, so sedaj zlasti še razne družbene dejavnosti. Zaradi stalno

prisotne solidarnosti v povojnem socialističnem obdobju razkorak v "epremljenosti" v primerjavi s podobnimi "regionalnimi" središči pri Novem mestu ni tako velik. Vendar ima npr. Celje le nekaj institucij (kot poklicno gledališče), ki jih Novo mesto nima. To kaže na pomen velikosti urbane aglomeracije oziroma na pomen potrošnikov pri oblikovanju in možnostih za realizacijo "ponudbe".

Regionalna povezanost na področju raznih družbenih dejavnosti je različna, ker se glede na socioekonomske (in druge) značilnosti in glede na doseženo splošno stopnjo razvoja bližnjega ali širšega regionalnega zaledja drugače odražajo tudi lokacijske determinante.

Na področju izobraževanja Novo mesto ni več - kot pred vojno - edino središče v šolstvu "srednje ravni" na Vzhodnem Dolenjskem oziroma v južnovzhodni Sloveniji. Ima slej ko prej daleč najbolj pestro sestavo šol oziroma usmeritev. Z izjemo redkih zelo specializiranih ima skoraj popolno razvite vse smeri (vendar ne vseh tehniških smeri) in gravitacijsko zaledje za tiste, ki so v tem širšem geografskem zaledju prisotne edino v Novem mestu, je vsaj vsa Vzhodna Dolenjska ali celo Spodnje Posavje. V prihodnosti morata nskaj smeri, ki so sedaj le v Novem mestu prevzeti Črnomelj za Belo Krajino in Brežice (oz. Krško) za Spodnje Posavje. Poglavitni razmah pa je mogoče pričakovati pri višji in visoki stopnji usmerjenega izboraževanja, kjer bo očitno smiselno predvideti določene usmeritve z organizacijo ustreznih dislociranih oddelkov visokih šol v smislu že delno začete prakse.

Na področju kulture ima Novo mesto že sedaj določene zavode oz. institucije regionalnega značaja za Dolenjsko in je smiselno predvideti le okrepitev teh, ob večjem razvoju mesta pa še drugih kulturnih institucij, ki morejo bistveno prispevati h kakovosti življenja (kot enemu izmed pogojev za zadrževanje in pritegnitev visokokvalificiranih kadrov).

Podobno je na področju telesne kulture. Novo mesto ima zaradi središčne lege osnove, da še v večji meri postane telesnokulturni center južnovzhodne Slovenije z ustreznimi objekti oziroma napravami. Tudi na področju raziskovalne dejavnosti je treba misliti dolgoročno in razviti zasnove, ki so že dane, zlasti za potrebe industrijskega razvoja in za potrebe ekonomskega, socialnega in prostorskega planiranja v občini in v regiji. Raziskovalne potencialne je smiselno razvijati v skladu z že določenimi zametki, ki so dani pri nekaterih institucijah in zavodih tudi sicer (študijska knjižnica, muzej ipd.). V socialnem skrbstvu je treba misliti na specializiran zavod za fizično in psihično prizadete ter na dosti večje kapacitete doma za ostarele v Novem mestu samem. Na področju zdravstva so dane dobre osnove za oblikovanje pomembnejšega zdravstvenega centra, ki bi prekrival potrebe vse južnovzhodne Slovenije, s tem da se v novomeško območje vključi tudi Spodnje Posavje v celoti, kar omogočajo dobre (in v prihodnosti še boljše) prometne zveze.

Omenjene so samo družbene dejavnosti, ki glede na racionalno in funkcionalno učinkovitost zajamejo širšo območje kot je zgolj občina. Ostale (osnovno šolstvo, otroško varstvo, telovadnica in športna igrišča, kulturni domovi ipd.), ki jih je mogoče in smiselno organizirati v kraju bivanja oziroma v bližini pomembnejših krajevnih središč, se bodo pač morale razvijati v skladu z razvojem števila prebivalstva, zlasti tam, kjer je nekaj tisoč prebivalcev (v Novem mestu posamezne soseske, kolikor jih ni smotrnejše razvijati na eni lokaciji za vso mestno aglomeracijo).

Obseg gravitacijskega zaledja. Maksimalni možni obseg (splošnega) gravitacijskega zaledja Novega mesta (to je južnovzhodna Slovenija z Dolenjsko - brez Kočevske - in Spodnje Posavje), to je okrog 200.000 prebivalcev ali nekaj več, omejuje možno raven možnih regionalnih funkcij na tisto, ki jo ima v SR Sloveniji - poleg Ljubljane in Maribora - le še Celje z nekoliko večjim splošnim gravitacijskim zaledjem.

Razvoj pomembnejših regionalnih funkcij Novega mesta na področju storitvenih dejavnosti je mogoč, če Novo mesto z njimi zajema širše zaledje, pač s specializacijo za potrebe vse Slovenije ali še obsežnejšega zaledja - tržišča za določene izbrane specialne storitvene dejavnosti. Te ne bi smele biti v funkciji splošne oskrbe prebivalstva v regiji, ampak predvsem v oskrbi gospodarstva z določenimi storitvami. V zvezi s tem je pomembna lega na osi Ljubljana-Zagreb

oziroma ob eni najpomembnejših prometnih poti v Jugoslaviji. Katere dejavnosti bi to mogle biti, je mogoče predpostaviti le okvirno, saj je vse bolj odvisno od pobude oziroma ponudbe kot neposredno od povpraševanja. Vsekakor pa so predpogoj ustrezne - zelo dobre - telekomunikacijske povezave s potencialnim zaledjem.

Prometna povezanost

Po dvajsetih letih je vpliv, ki ga je imela izgradnja moderne ceste preko Dolenjske, več kot očiten. Razširjena v pravo avtocesto- jih bo le okrepila. Za razvoj v veliko industrijsko središče -kar Novo mesto vse bolj postaja - pa se odpira tudi problem res ustrezne, moderne železniške povezave Novega mesta na jugoslovansko omrežje.

Splošno priznано je, da je lahko vozliščna prometna lega v širšem sistemu prometnih (regionalnih in interregionalnih) povezav eden od bistvenih pogojev za razvoj mest, če ne celo osnova za njegov razvoj. To vprašanje je tem bolj v ospredju čim bolj je neko območje oziroma urbana aglomeracija razvita, posebej še pri dinamični rasti. V tako fazo je prišlo tudi Novo mesto.

V zvezi s tem se odpira nekaj vprašanj.

V zvezi s prometno infrastrukturo se slej ko prej dolgoročno odpira vprašanje železniške povezave Novega mesta oziroma "dolenjske železnice" na magistralno železnico Ljubljana - Zagreb. Ob tem je seveda treba ugotoviti, da je dolenjska proga že s progo Trebnje - Sevnica povezana na obsavsko magistralo. Ta predstavlja - ne glede na njeno skromno tehnično opremljenost - za povezavo Novega mesta proti Zagrebu, pa seveda tudi do Krškega in Brežic, velik ovinek. Železnica Novo mesto - Brežice (alternativno Krško) ima vsaj dva funkcionalna vidika, ki pa se sicer lahko tudi prepletata:

- povezavo samo Novega mesta (in tega dela Dolenjske) proti Posavju in Zagrebu, torej interregionalna povezava, in
- železnica kot del pomembnejše vzporednice Ljubljana - Zagreb, torej kot odsek mednarodnega prometnega sistema, kar bi seveda pomenilo tudi tehnično druge dimenzije.

Graditev enotirne proge, grajene za večje obremenitve in hitrosti, zaradi sorazmerno majhne razdalje (okrog 30 km) tehnično in celo finančno ni takšen problem, kot je sodobna avtocesta. Šlo bi pa vsekakor za eno od večjih investicij, vsaj v merilu regije in celo Slovenije.

Osnovno vprašanje pa je seveda, ali je eventualna graditev železnice - ob predvideni usposobitvi moderne ceste Ljubljana - Zagreb v pravo, visoko zmoGLjivo avtocesto (to pa je smer, po kateri bi šlo očitno tudi po železnici največ prometa) - sploh smotrna? (Vsaj v bližnji prihodnosti, glede na to, da Novo mesto vendarle že ima povezavo preko Mirenske doline.) Odvisno je vsekakor od obsega tovorov in od kakovosti (vrednosti) prevoženih tovorov, ter - ne, nazadnje od zasičenosti sedanjih prevoznih zmogljivosti dolenjskega železniškega omrežja.

Po vsem se kaže, da lahko dobi graditev železnice Novo mesto - Krško (Brežice) svojo pravo utemeljitev šele kot del vzporedne proge Ljubljana - Zagreb (kar pomeni, da bi moral biti temeljito rekonstruiran tudi odsek do Ljubljane!), sicer pa v primeru, ko so na relaciji Novo mesto - Spodnje Posavje (oziroma Zagreb) predvideni številnejši prevozi raznih tovorov do dobaviteljev ali proizvajalcev, ki so locirani neposredno ob priključkih, da odpade drugo prekladanje. Te čisto prometno-ekonomske kriterije lahko vsekakor okrepi predstavitev težkih tovorov na dolge razdalje s cest na železnice ter politika strateško-obrambniH vidikov alternativniH povezav. Ne gre prezreti tudi sicer težko opredeljive okoliščine, da možnost prevoza po železnici vključuje prevoze, ki bi se ji sicer izognili.

Kako pomembna bi bila za Novo mesto lega ob pomembnejši magistralni progi na relaciji Ljubljana - Zagreb, je očitno, saj pomeni lego ob eni od razvijajočih se "osi razvoja" v severno-zahodnem delu Jugoslavije. Vrednost lege ob taki železnici more ugodno vplivati na industrijsko-lokacijske dejavnike. Bolj vprašljiva pa je možna vloga v potniškem prometu. Zdi se, da bi mogla postati

pomembna šele pri gostem prometu (pogostna zveza), torej - eventualno - šele v bolj oddaljeni prihodnosti.

Ob vključevanju Novega mesta v prometna omrežja tudi ne smemo prezreti, da ima Novo mesto kot edino središče na vsem Dolenjskem (in v vsej južnovzhodni Sloveniji - če odmislimo vojaško letališče pri Cerkljah v občini Krško) svoje letališče pri Prečni. Gre vsekakor le za t.i. terciarno letališče v sprejetem razvoju letališkega omrežja v SR Sloveniji, vendar pa gre za letališče, ki je ali bi moglo biti z dodatno infrastrukturo usposobljeno za uporabo v poslovno-potniškem prometu, pomembnem za novomeško gospodarstvo. Upoštevati velja tudi razvoj tehnologije, saj bi tu lahko pristajala ne le helikopter in VTOL potniška letala, ki ne potrebujejo dolge in zelo utrjene vzletne steze in so v svetu že v uporabi na rednih progah. Povezave te vrste bi bile zanimive predvsem do SV Slovenije-Maribora, ki je po cesti časovno oddaljen vsaj tri ure, po železnici pa še več, in proti Primorski, tj.Kopru in Gorici, kjer oddaljenost ni dosti manjša. Že okoliščina, da se v obdobju do leta 1980 računa z okrog 5000 potniki, narekuje, da se že začete investicije nadaljujejo in da se letališče vsaj v minimalnem obsegu uporabi za redni potniški promet. Kot vemo iz primerov pomeni vključitev v letališki prometni sistem veliko spodbudo in v določenih okoliščinah pogoj za gospodarski razvoj na višji ravni. Fizične okoliščine okrog letališča takega razvoja ne zavirajo.

Ob razmišljanju o dolgoročnih perspektivah razvoja ne gre prezreti tudi svoječasnih zamisli o vodni poti po dolini Krke (bodisi s kanalizacijo spodnjega toka pod Otočcem bodisi s posebnim kanalom) vsaj do Novega mesta oziroma Straže, ki bi Novo mesto navezalo na sistem vodnih poti severnega dela Jugoslavije (savskodonavski sistem) in na eventualno vodno pot Donava - Jadran.Pomen oziroma zmožljivost ter tehnične okoliščine izvedbe ostajajo ob nerešenem problemu funkcije take vodno-prometne povezave povsem odprte. Vprašanje pa bi zaslužilo celovito študijsko obravnavo.

Demografski razvoj in osnove za bodočnost

Razvoj v preteklosti moremo na kratko označiti z nekaj stavki: V svojem predvojnem obdobju, od konca 19. stoletja dalje, je Novo mesto in vse območje občine v demografskem pogledu odražalo situacijo na vsem Dolenjskem, tipičnem "zdomarskem" območju Slovenije. Ruralna depopulacija, stagnacija - celo v skoraj vseh lokalnih središčih - in zelo počasna rast v prav redkih urbanih središčih, tipičnih "malih mestih" (- pravzaprav mestecih v evropskih merilih) - kar je ostalo tudi Novo mesto - so bile glavne značilnosti demografske situacije še ob prelomu v novo dobo po osvoboditvi leta 1945. Dolenjska se do danes ni do kraja otresla te dediščine, kajti pridružil se je tudi demografski izpad prve in posebno druge svetovne vojne z vrzelmi v starostni strukturi prebivalstva. Ves napredek po vojni vse do zadnjih let ni mogel obrniti demografskega razvoja v pozitivni smeri, čeprav je zaustavil prej tako poudarjeno depopulacijo. V sami novomeški občini pa je že privedel do prvega premika. Izseljivanje - posebno v Ljubljano - se je, sicer v omejenem obsegu v prvem povojnem obdobju še nadaljevalo. Toda tudi v novomeški občini je prišlo do pozitivnega premika le zaradi razvoja v Novem mestu in njegovi več ali manj urbanizirani okolici. Novo mesto je dejansko postalo priselitetveno območje za prebivalstvo celo iz drugih, predvsem sosednjih občin in iz južnih republik. To pa ne velja za večino naselij v občini in proces koncentracije v urbaniziranem območju Novega mesta je slej ko prej glavna značilnost sodobnih teženj v prostorski razporeditvi prebivalstva. Zaradi migracijskih soodvisnosti pri oceni izhodiščnega položaja demografskega potenciala za prihodnost ne more biti tudi merilo za položaj v sosednjih občinah južnovzhodne Slovenije. Še zlasti ko gre podrobneje za vprašanje delovnega kontingenta prebivalstva in za temeljno starostno-spolno sestavo (ki je pomembna tudi sicer, npr. pri načrtovanju razvoja šolstva, zdravstva).

Perspektive

- V zadnjih desetih letih je bilo za Slovenijo ali za Dolenjsko narejenih nekaj demografskih napovedi oziroma ocen, od katerih nekatere okvirno segajo do leta 2000. Izdelane so bile sicer po nekoliko različnih metodah, z drugačnimi predpostavkami oziroma parametri, odkrivajo pa slej ko prej podobo verjetnega demografskega razvoja, ki z vidika kakšne pričakovane ekspanzije za Dolenjsko v

celoti narekujejo vsaj previdnost v optimističnih ocenah. Daleč najbolj opitimi-
stična ocena je bila podana ob opredeljevanju urbanega sistema SR Slovenije. Ta
študija implicitno vgrajuje nedemografsko komponento zelo pospešenega gospodar-
skega razvoja, predvsem Novega mesta in novomeške občine. Ta razvoj v primerjavi
z zadnjimi leti ne bi smel nazadovati vsaj kar zadeva zaposlovanje kot osnovo
za povečanje prebivalstva, čeprav je verjeten le ob trajni imigraciji. Ocene po
težnjah spontanega razvoja, temelječe predvsem na raznih oblikah ekstrapolacij
trendov, se razlikujejo glede na časovno bazno obdobje. Zadnja dolgoročnejša
ocena (v določenem smislu planska projekcija) Zavoda ZDP je nekako v sredi, če-
prav tudi temelji na predvidenem dinamičnem gospodarskem razvoju novomeške
občine.

Ob presoji demografskih teženj oziroma perspektiv ni mogoče prezreti velikopo-
teznih razvojnih načrtov IMV, ker gre za več tisoč novih delovnih mest. Razvoj
IMV sproža problem zaposlitvenih potencialov v občini, zaradi mase pa celo tudi
v širšem regionalnem zaledju. V zvezi s tem se pojavlja problem vpliva na zapo-
slovanje v Novem mestu (možnost, da tako velika ponudba IMV odvzema zaposlitve-
ni potencial drugim dejavnostim, predvsem industrijskim panogam v Novem mestu in
v občini, če ne tudi še v širšem zaledju!?).

Problem demografskega razvoja urbanizacije in velikosti Novega mesta

Pri snovanju modelov urbanizacije v raziskavi o sodobnih trendih urbanizacije
v SR Sloveniji in v študiji o -urbanem sistemu v SR Sloveniji je bila že pred-
stavljen kot ena od bolj ekstremnih variant in - kot študijski eksperiment -
varianta t.i. (maksimalne) "koncentracije prebivalstva v regionalnih središčih"
(med njimi v Novem mestu); to je zajetje celotnega, v perspektivi do leta 2000
na novo urbaniziranega prebivalstva, tj. ves naravni prirastek in vse deagrari-
zacije samo v večjih urbanih središčih. Ob takih ekstremnih predpostavkah bi
urbana aglomeracija Novega mesta (od Stične do Otočca), na račun razvoja drugih
urbanih središč v regiji, res mogla do leta 2000 doseči od 75 do celo 100.000
prebivalcev, če bi kot regijo razumeli celotno JV Slovenijo, vso Dolenjsko in
vse Spodnje Posavje.

Taka ekstremna koncentracija - ob določenih, res najbolj izjemnih pogojih - ne
bi bila tako nemogoča, kot se zdi na prvi pogled*. Presoja stvarnejših razvojnih
teženj je pokazala, da tako močna urbanizacija ni niti verjetna niti ne bi bila
ustrezna. (V skrajnem primeru celo znatno doseljevanje iz drugih slovenskih re-
gij ne le iz Vzhodne Dolenjske!).

Podobno je z drugo tako ekstremno varianto, z varianto koncentracije urbaniza-
cijskega potenciala v domačih občinskih središčih. Zaradi velikosti novomeške
občine bi samo Novo mesto do leta 2000 moglo doseči okrog 30 tisoč prebivalcev
(točnejša številka je vprašanje razlik v predpostavkah). Najnovejša varianta teh
na ekstrapolaciji temelječih (analitskih projekcij) prognostičnih ocen (okvirna
"planska prognoza" ZDP iz leta 1977), daje za občino številko 58.800 v letu 1985
in 68.600 v letu 2000, kar je znatno manj kot pa po modelu urbanega sistema (ki
je izhajal iz večjega totala v SR Sloveniji (!). Po tej napovedi bi moglo imeti
Novo mesto leta 2000 vsekakor že 40 - 45.000 prebivalcev.

Ne glede na ocene za bolj oddaljeno bodočnost je očitno nekaj: da bo šlo pri
Novem mestu do leta 2000 še za zelo močno povečanje števila prebivalstva, četu-
di ne do višine ekstremnih napovedi. Mesto s 50.000 prebivalci pomeni glede na
sedanje stanje kvalitativni preskok, ki mu bo moralo ustrezno slediti tudi
prostorsko planiranje in urejanje. Še posebej, ker taka velikost že sama daje
osnovo za nadaljnjo rast tudi še po letu 2000. Pri dimenzioniranju, pa tudi pri
lociranju fizičnih objektov, predvsem infrastrukturnih, gotovo pa pri smotrni
rezervaciji potrebnih površin za eventualno povečanje, bi bila - res dolgoročno

* Fksplozivni razvoj naselij iz mestec v pomembna industrijska središča in večja mesta z npr.
stotisoč prebivalci v dobi ene generacije so sicer redkejši, a vendar nikakor izjemen pri-
mer npr. v Sovjetski zvezi, pa tudi v ZDA, in sicer v primerih, ko je prišlo do velikega
zgoščevanja naložb! Tudi v Jugoslaviji imamo primer Titograda ali Prištine (tu je bila v
obeh primerih seveda res pomembna vloga v upravnih storitvah!).

pomembna šele pri gostem prometu (pogostna zveza), torej - eventualno - šele v bolj oddaljeni prihodnosti.

Ob vključevanju Novega mesta v prometna omrežja tudi ne smemo prezreti, da ima Novo mesto kot edino središče na vsem Dolenjskem (in v vsej južnovzhodni Sloveniji - če odmislimo vojaško letališče pri Cerkljah v občini Krško) svoje letališče pri Prečni. Gre vsekakor le za t.i. terciarno letališče v sprejetem razvoju letališkega omrežja v SR Sloveniji, vendar pa gre za letališče, ki je ali bi moglo biti z dodatno infrastrukturo usposobljeno za uporabo v poslovno-potniškem prometu, pomembnem za novomeško gospodarstvo. Upoštevati velja tudi razvoj tehnologije, saj bi tu lahko pristajala ne le helikopter in VTOL potniška letala, ki ne potrebujejo dolge in zelo utrjene vzletne steze in so v svetu že v uporabi na rednih progah. Povezave te vrste bi bile zanimive predvsem do SV Slovenije Maribora, ki je po cesti časovno oddaljen vsaj tri ure, po železnici pa še več, in proti Primorski, tj. Kopru in Gorici, kjer oddaljenost ni dosti manjša. Že okoliščina, da se v obdobju do leta 1980 računa z okrog 5000 potniki, narekuje, da se že začete investicije nadaljujejo in da se letališče vsaj v minimalnem obsegu uporabi za redni potniški promet. Kot vemo iz primerov pomeni vključitev v letališki prometni sistem veliko spodbudo in v določenih okoliščinah pogoj za gospodarski razvoj na višji ravni. Fizične okoliščine okrog letališča takega razvoja ne zavirajo.

Ob razmišljanju o dolgoročnih perspektivah razvoja ne gre prezreti tudi svoječasr.ih zamisli o vodni poti po dolini Krke (bodisi s kanalizacijo spodnjega toka pod Otočcem bodisi s posebnim kanalom) vsaj do Novega mesta oziroma Straže, ki bi Novo mesto navezalo na sistem vodnih poti severnega dela Jugoslavije (savsko-donavski sistem) in na eventualno vodno pot Donava - Jadran. Pomen oziroma zmožljivost ter tehnične okoliščine izvedbe ostajajo ob nerešenem problemu funkcije take vodno-prometne povezave povsem odprte. Vprašanje pa bi zaslužilo celovito študijsko obravnavo.

Demografski razvoj in osnove za bodočnost

Razvoj v preteklosti moremo na kratko označiti z nekaj stavki: V svojem predvojnem obdobju, od konca 19. stoletja dalje, je Novo mesto in vse območje občine v demografskem pogledu odražalo situacijo na vsem Dolenjskem, tipičnem "zdomarskem" območju Slovenije. Ruralna depopulacija, stagnacija - celo v skoraj vseh lokalnih središčih - in zelo počasna rast v prav redkih urbanih središčih, tipičnih "malih mestih" (- pravzaprav mestecih v evropskih merilih) - kar je ostalo tudi Novo mesto - so bile glavne značilnosti demografske situacije še ob prelomu v novo dobo po osvoboditvi leta 1945. Dolenjska se do danes ni do kraja otresla te dediščine, kajti pridružil se je tudi demografski izpad prve in posebno druge svetovne vojne z vrzelmi v starostni strukturi prebivalstva. Ves napredek po vojni vse do zadnjih let ni mogel obrniti demografskega razvoja v pozitivni smeri, čeprav je zaustavil prej tako poudarjeno depopulacijo. V sami novomeški občini pa je že privedel do prvega premika. Izseljivanje - posebno v Ljubljano - se je, sicer v omejenem obsegu v prvem povojnem obdobju še nadaljevalo. Toda tudi v novomeški občini je prišlo do pozitivnega premika le zaradi razvoja v Novem mestu in njegovi več ali manj urbanizirani okolici. Novo mesto je dejansko postalo priselitveno območje za prebivalstvo celo iz drugih, predvsem sosednjih občin in iz južnih republik. To pa ne velja za večino naselij v občini in proces koncentracije v urbaniziranem območju Novega mesta je slej ko prej glavna značilnost sodobnih teženj v prostorski razporeditvi prebivalstva. Zaradi migracijskih soodvisnosti pri oceni izhodiščnega položaja demografskega potenciala za prihodnost ne more biti tudi merilo za položaj v sosednjih občinah južnovzhodne Slovenije. Še zlasti ko gre podrobneje za vprašanje delovnega kontingenta prebivalstva in za temeljno starostno-spolno sestavo (ki je pomembna tudi sicer, npr. pri načrtovanju razvoja šolstva, zdravstva).

Perspektive

V zadnjih desetih letih je bilo za Slovenijo ali za Dolenjsko narejenih nekaj demografskih napovedi oziroma ocen, od katerih nekatere okvirno segajo do leta 2000. Izdelane so bile sicer po nekoliko različnih metodah, z drugačnimi predpostavkami oziroma parametri, odkrivajo pa slej ko prej podobo verjetnega demografskega razvoja, ki z vidika kakšne pričakovane ekspanzije za Dolenjsko v

celoti narekujejo vsaj previdnost v optimističnih ocenah. Daleč najbolj opitimi-
stična ocena je bila podana ob opredeljevanju urbanega sistema SR Slovenije. Ta
študija implicitno vgrajuje nedemografsko komponento zelo pospešenega gospodar-
skega razvoja, predvsem Novega mesta in novomeške občine. Ta razvoj v primerjavi
z zadnjimi leti ne bi smel nazadovati vsaj kar zadeva zaposlovanje kot osnovo
za povečanje prebivalstva, čeprav je verjeten le ob trajni imigraciji. Ocene po
težnjah spontanega razvoja, temelječe predvsem na raznih oblikah ekstrapolacij
trendov, se razlikujejo glede na časovno bazno obdobje. Zadnja dolgoročnejša
ocena (v določenem smislu planska projekcija) Zavoda ZDP je nekako v sredi, če-
prav tudi temelji na predvidenem dinamičnem gospodarskem razvoju novomeške
občine.

Ob presoji demografskih teženj oziroma perspektiv ni mogoče prezreti velikopo-
teznih razvojnih načrtov IMV, ker gre za več tisoč novih delovnih mest. Razvoj
IMV sproža problem zaposlitvenih potencialov v občini, zaradi mase pa celo tudi
v širšem regionalnem zaledju. V zvezi s tem se pojavlja problem vpliva na zapo-
slovanje v Novem mestu (možnost, da tako velika ponudba IMV odvzema zaposlitve-
ni potencial drugim dejavnostim, predvsem industrijskim panogam v Novem mestu in
v občini, če ne tudi še v širšem zaledju!?).

Problem demografskega razvoja urbanizacije in velikosti Novega mesta

Pri snovanju modelov urbanizacije v raziskavi o sodobnih trendih urbanizacije
v SR Sloveniji in v študiji o -urbanem sistemu v SR Sloveniji je bila že pred-
stavljena kot ena od bolj ekstremnih variant in - kot študijski eksperiment -
varianta t.i. (maksimalne) "koncentracije prebivalstva v regionalnih središčih"
(med njimi v Novem mestu); to je zajetje celotnega, v perspektivi do leta 2000
na novo urbaniziranega prebivalstva, tj. ves naravni prirastek in vse deagrari-
zacije samo v večjih urbanih središčih. Ob takih ekstremnih predpostavkah bi
urbana aglomeracija Novega mesta (od Stične do Otočca), na račun razvoja drugih
urbanih središč v regiji, res mogla do leta 2000 doseči od 75 do celo 100.000
prebivalcev, če bi kot regijo razumeli celotno JV Slovenijo, vso Dolenjsko in
vse Spodnje Posavje.

Taka ekstremna koncentracija - ob določenih, res najbolj izjemnih pogojih - ne
bi bila tako nemogoča, kot se zdi na prvi pogled*. Presoja stvarnejših razvojnih
teženj je pokazala, da tako močna urbanizacija ni niti verjetna niti ne bi bila
ustrezna. (V skrajnem primeru celo znatno doseljevanje iz drugih slovenskih re-
gij ne le iz Vzhodne Dolenjske!).

Podobno je z drugo tako ekstremno varianto, z varianto koncentracije urbaniza-
cijskega potenciala v domačih občinskih središčih. Zaradi velikosti novomeške
občine bi samo Novo mesto do leta 2000 moglo doseči okrog 30 tisoč prebivalcev
(točnejša številka je vprašanje razlik v predpostavkah). Najnovejša varianta teh
na ekstrapolaciji temelječih (analitskih projekcij) prognostičnih ocen (okvirna
"planska prognoza" ZDP iz leta 1977), daje za občino številko 58.800 v letu 1985
in 68.600 v letu 2000, kar je znatno manj kot pa po modelu urbanega sistema (ki
je izhajal iz večjega totala v SR Sloveniji (!). Po tej napovedi bi moglo imeti
Novo mesto leta 2000 vsekakor že 40 - 45.000 prebivalcev.

Ne glede na ocene za bolj oddaljeno bodočnost je očitno nekaj: da bo šlo pri
Novem mestu do leta 2000 še za zelo močno povečanje števila prebivalstva, četu-
di ne do višine ekstremnih napovedi. Mesto s 50.000 prebivalci pomeni glede na
sedanje stanje kvalitativni preskok, ki mu bo moralo ustrezno slediti tudi
prostorsko planiranje in urejanje. Še posebej, ker taka velikost že sama daje
osnovo za nadaljnjo rast tudi še po letu 2000. Pri dimenzioniranju, pa tudi pri
lociranju fizičnih objektov, predvsem infrastrukturnih, gotovo pa pri smotrni
rezervaciji potrebnih površin za eventualno povečanje, bi bila - res dolgoročno

Eksplozivni razvoj naselij iz mestec v pomembna industrijska središča in večja mesta z npr.
stotisoč prebivalci v dobi ene generacije so sicer redkejši, a vendar nikakor izjemen pri-
rter npr. v Sovjetski zvezi, pa tudi v ZDA, in sicer v primerih, ko je prišlo do velikega
zgoščevanja naložb! Tudi v Jugoslaviji imairo primer Titograda ali Prištine (tu je bila v
obeh primerih seveda res pomembna vloga v upravnih storitvah!).

gledano - lahko storjena usodna napaka, če tega ne bi pri načrtovanju ustrezno upoštevali.

Novo mesto kot regionalno središče

Novo mesto smo že pred vojno poznali kot "metropolo Dolenjske". Opredeliti regionalne komponente razvoja Novega mesta pomeni tedaj opredeliti območje, ki je v svojem razvojnem dogajanju tako ali drugače povezano z razvojem Novega mesta. Vse geografske, ekonomske pa tudi planske raziskave, ki so doslej z raznih vidikov obravnavale problem regionalizacije za ta del Slovenije, so si edine, da območje, ki v socioekonomskem pogledu bolj izrazito povezano z razvojem Novega mesta kot katerega drugega od znatnejših urbanih središč, zajame poleg bližnjega zaledja (ki ga nekako opredeljuje obseg sedanje občine) vsaj še območje sosednje občine Trebnje, pa tudi, čeprav zaradi Gorjancev nekoliko manj izrazito, še vso Belo Krajino. To je območje, ki ga ob pomanjkanju ljudske oznake opredeljujemo kot Vzhodno Dolenjsko. Da taka opredelitev vsaj do neke mere ustreza, se odraža med drugim tudi v tem, da je v tem obsegu na politični ravni organizirano medobčinsko sodelovanje v smislu medobčinskega sveta. Spornejši je obseg širšega oziroma najširšega obsega območja, ki se tako ali drugače ali celo samo le obrobno še povezuje z Novim mestom in novomeško občino kot nesporno jedrnim območjem kakršnekoli širše "regije". V nekem načrtovalskem gradivu (ki ga je pripravil leta 1972 Dominvest) je kot maksimalno območje vzročno posledično razvojno povezano z Novim mestom razširjeno kar na praktično še vse sosednje občine v tem delu Slovenije (poleg omenjenih štirih še: Grosuplje, Ribnica, Kočevje, Sevnica, Krško, Brežice). Raziskave, omenjene zgoraj, ki so se s kakrš negakoli vidika študijsko bavile s tem problemom, bi pokazale, da je to vsekakor daleč najbolj teritorialno širok, maksimalen obseg gravitacijskega zaledja Novega mesta in da gre pri občini Grosuplje, pa tudi obeh občinah na Kočevskem le za dokaj sporadične in obrobne vplive oziroma povezave. Res je tudi, da se nekatere interakcije zlasti v gospodarstvu posamično uveljavljajo na vsem ozemlju SR Slovenije (in seveda Jugoslavije) in da so zlasti močne na relaciji Ljubljana - Novo mesto.

Urbanizacija in omrežje naselij - stanje in težnje, problemi in usmeritve

Novo mesto je začelo svoj vzpon, ki je v zadnjih letih vse naglejši, kot eno številnih in značilnih malih mest Slovenije. S komaj 5732 prebivalci ob popisu leta 1948 je zaostajalo za številnimi drugimi malimi mestni v osrednjem delu Slovenije, ki jih je starejša industrializacija okrepila že prej. Bilo pa je vsekakor še največje od maloštevilnih urbanih središč, edino, ki se je vsaj z določenimi dejavnostmi povežalo s tedaj še bolj potencialnim gravitacijskim zaledjem. Celo dnevna migracija, ki dobro označuje območje tesnejše povezanosti zaledja z mestom, tedaj ni bistveno preseгла meje sedanje občine ali celo ni še segla povsem do njih. V tridesetih letih se je položaj bistveno spremenil

Novemu mestu je v tem obdobju sprva ostala vloga upravnega središča za okraj, ki je imel v teku razvoja različno velikost. V zadnji dobi je obsegel vso Vzhodno Dolenjsko in vse Spodnje Posavje, vsekakor pa je vedno znatno presegal meje sedanje občine. V dobi centraliziranega načrtovanja ta funkcija ni bila nepomembna, saj je poleg planske funkcije družbenih dejavnosti zajemala tudi znaten del gospodarstva. Zаметki mnogih sedanjih industrijskih in drugih gospodarskih organizacij, ki so posegle širše, bodisi kot vir za zaposlovanje bodisi z drugimi interakcijami, so še iz tega obdobja. Ob uveljavljanju samoupravnih odnosov decentralizacija ni zaustavila integrativnih procesov, temveč jih je morda celo pospešila na bolj zdravih in bolj življenjskih temeljih.

Danes je Novo mesto - po kateremkoli kriteriju ali merilu, saj vrednotimo njegovo vlogo v omrežju naselij ne le na Vzhodnem Dolenjskem, marveč v vsej južno-vzhodni Sloveniji - daleč največje in gospodarsko najmočnejše urbano središče, ki je po stopnji rasti, upoštevač razne kazalce med najbolj dinamičnimi središči v Sloveniji sploh.

Pri urbanizacijskem procesu ne moremo mimo posledic soodvisnega pojava močne deagrarizacije v lokalnem, lahko pa tudi dokaj obširnem zaledju okrog zaposlitvenih središč. S tem povezana urbanizacija oziroma urbani način življenja najhitreje in z največjimi posledicami prodira na podeželje. Z deagrarizacijo vzpo redno narašča obaeg dnevni migracij na delo in nazaj domov, ki so na področju

novomeške občine postale razen pri redkih odročnih hribovskih naseljih že množični pojav. Zaradi tega so ostre meje med "mestom" in "podeželjem" v socioekonomskem pogledu postale močno zabrisane v primeru samega Novega mesta oziroma novomeške urbane aglomeracije. V povojnem razvoju je mesto že absorbiralo številne bližnje vasi (ki se ne registrirajo več kot samostojna naselja!) v vseh smereh na razdalje okrog tri km od starega jedra mesta v okljuku Krke. Dejansko socioekonomsko gledano urbanizirano območje okrog Novega mesta (naselja, kjer je agrarno prebivalstvo ze izrazito v manjšini (pod tretjino), pa se ob istih smereh oziroma ob glavnih vpadnicah širi še precej dlje v nekdanj agrarno zaledje (do pet ali celo deset km daleč). Tako je dejanska prostorska stvarnost v osredju novomeške kotline danes podolžno urbanizirano območje, vsekakor pa močno deagrarnizirano vse do Dolenjskih Toplic in Straže do Otočca in Rateža. V tem območju naselja rastejo in se širijo v demografskem in fizičnem pogledu - neredko tudi nenadzorovani ali s črnimi gradnjami. To je območje, kjer je zaradi objektivnih razlogov v urbanističnem in prostorskem planiranju potrebna posebna pozornost in v urejevanju strožji režim ukrepov. Ne le zaradi smotrne izvedbe potrebnih komunalnih sistemov, marveč tudi zato, ker predstavlja prav to območje - poleg okolice Šentjerneja - predel z najboljšimi kmetijskimi zemljišči, ki zaradi urbanega širjenja postajajo vse dragocenejša. Tu se tudi prepletajo nekateri sistemi velike regionalne infrastrukture, kar terja še posebno pozornost pri smotrnem uporabljanju prostora.

Proces urbanizacije v občini Novo mesto se odvija z ekspanzijo samo mestne aglomeracije Novo mesto in z razvojem sekundarnih žarišč. Mimo Novega mesta so že opredeljena naselja, za katere se izdeluje urbanistična dokumentacija, bodisi pravi urbanistični načrti (Dolenjske Toplice, Straža, Žužemberk, Otočec, Šentjernej), ker dobivajo vse bolj urbani značaj, ali pa druga prostorsko urejevalna dokumentacija za naselja, označena kot "polurbana" (Mirna peč, Škocjan, Dvor, Stopiče, Brusnice). Domala v vseh teh primerih gre za naselja, kjer se zunaj mesta odpirajo nova delovna mesta v neagrarnih dejavnostih, tudi in predvsem v industrijskih obratih. Ta naselja so dejansko sekundarna žarišča v urbanizacijskem procesu, vendar je njihov relativni pomen v omrežju naselij in še posebej urbanih (oz. polurbanih) dokaj različen in v zvezi s tem tudi njihove perspektive razvoja.

Vsa ta naselja imajo dvojno osnovno funkcijo, saj so:

- a) centralni kraji za manjša območja znotraj občine (lokalna oziroma mikroregionalna središča) in obenem - a ne vsa -
- b) proizvodna središča, ki nudijo možnost zaposlovanja za okolišno prebivalstvo.

Kot centralni kraji za storitvene oziroma oskrbne dejavnosti imajo omenjena lokalna središča različno veliko zaledje tako glede na površino kot zlasti glede števila prebivalcev, potrošnikov teh storitev (kamor seveda vključujemo tudi družbene dejavnosti). Zato je raven storitev, ki jih posamezna lokalna središča stvarno nudijo oziroma jih morajo nuditi, omejena. Vendar pri tem ne gre prezreti vloge, ki jo ima večja ali manjša bližina Novega mesta, ki je seveda edino središče za bolj specializirane funkcije oziroma dejavnosti sploh. Največje gravitacijsko zaledje ima Šentjernej, toda tudi Žužemberk (z manjšim zaledjem) po "opremljenosti" z dejavnostmi ne zaostaja bistveno (oddaljenost od Novega mesta); relativno dobro opremljeno lokalno središče so Dolenjske Toplice (zdraviliška funkcija). Vendar tudi pri ostalih lokalnih središčih zaledje doseže vsaj okrog 2000 prebivalcev ali je celo nekaj večje, kar omogoča obstoj osnovnih oskrbnih dejavnosti. Te objektivne okoliščine bodo imele svoj vpliv na bodoči razvoj in jih velja pri načrtovanju ustrezno upoštevati.

Kakor drugje v Sloveniji v podobnih okoliščinah se kažejo že splošne poteze strukturiranja omrežja lokalnih središč v občini, predvsem jasnejša razčlenitev na dve ravni: na pomembnejša oskrbna središča z gravitacijskim zaledjem vsaj okrog sedem tisoč prebivalci (v primeru Šentjerneja še precej več) in na ostala oskrbna središča z gravitacijskimi zaledji dva (eventualno do tri) tisoč prebivalci. Pri tem izpuščam ostale kraje, ki že imajo določene oskrbne funkcije na najnižji oziroma najbolj osnovni ravni in ki jih - okvirno - lahko identifiramo s središči (ne prevelikih) krajevnih skupnosti. Pri tem sloni ta ocena tudi na primerjavi z drugo vlogo lokalnih središč, tj. s proizvodnimi središči.

Lokalna proizvodna središča v občini so se večinoma razvila šele v zadnjem času in sicer kot posledica zavestne industrializacijske politike ali valorizacije

določenih lokalnih resursov ali iz skromnih obrtnih zametkov že od prej. Edino znatno jedro zunaj Novega mesta je bilo v Straži, pri vseh ostalih lokalnih proizvodnih središčih pa gre za nova žarišča. Razvila so se do različne stopnje. Najpomembnejše, z največjim razvojem in - glede na vrsto proizvodnje - z največjimi predvidljivimi možnostmi za razvoj je Šentjernej, kjer število delovnih mest že sedaj teoretično omogoča središče z vsaj 3000 prebivalci (če bi vsi, ki so tam zaposleni, živeli v kraju), kar nakazuje dimenzijo problema, ki se postavlja v urbanističnem planiranju in urejanju kraja.

Poleg Šentjerneja je ostala Straža drugo največje lokalno proizvodno središče z lesnopredelovalno industrijo in servisi za motorna vozila (Gorjanci), sicer pa je njegova celotna vloga v omrežju naselij manjša kot pri Šentjerneju, ker - zaradi bližine Novega mesta - nima takšnih objektivnih pogojev za razvoj funkcij centralnega kraja kot Šentjernej. Z dnevno migracijo zajame tudi približno isto lokalno zaledje kot bližnje Dolenjske Toplice (zahodni del novomeške kotline), ki so v terciarnih dejavnostih (zdravilišče oziroma turizem) tudi lokalno precej pomembno zaposlitveno središče.

Proizvodne funkcije ostalih središč so bile razvite v glavnem zaradi zaposlovanja okoliškega prebivalstva in število delovnih mest doseže število sto ali ne prav bistveno več (npr. Mirna peč, Škocjan). Poseben primer sta Otočec in Šmarješke toplice s svojo turistično oziroma zdraviliško funkcijo oziroma delovnimi mesti v teh dejavnostih. Vendar po številu zaposlenih tudi ne izstopata iz kategorije manjših zaposlitvenih središč, čeprav obstajajo pogoji za zmerno povečanje zmogljivosti. Pri Mirni peči in Škocjanu je proizvodna funkcija kraja sicer le dopolnilo funkciji centralnega kraja, je pa zaradi zaposlovanja lokalno pomembna. Zaradi večje oddaljenosti od Novega mesta in precej obsežnejšega zaledja (ki pokriva - zlasti potencialno - tudi območje Šmarjete), je ta funkcija bolj pomembna za škocjan kot pa Mirno peč.

V zvezi z razvojnimi perspektivami, možnostmi in konkretnimi zasnovami za usmerjanje omrežja naselij so problem tudi nekateri centralni kraji. Ti zajemajo lokalna gravitacijska zaledja z (približno) dva (do tri) tisoč prebivalci in imajo kot "centralen" ali "subcentralne" vasi določeno tradicijo medkrajevnega povezovanja. V omrežju pa se sploh niso uveljavila in je njihova vloga zato lahko v sodobnem razvoju nekoliko vprašljiva. To so kraji kot zlasti Dvor in Velike Brusnice. Ker se nanje tudi navezujejo nekatere precej oddaljene vasi oziroma zaselki, še bolj agrarni, kjer prebivalstvo v bližini nima zaposlitvenih možnosti, se kažejo kot krajevna središča, kjer bi bilo smiselno razviti delovna mesta v proizvodnih (neagrarnih) dejavnostih.

Poseben problem je Žužemberk, kraj z vsaj polurbano tradicijo in izrazit podeželski centralni kraj, prav zaradi razmeroma središčne lege v najbolj nerazvitem območju v občini, dejansko pa tudi v vsej Suhi krajini. Od vseh lokalnih središč je od Novega mesta tudi najbolj oddaljeno. Kljub visoki stopnji depopulacije pa je to širše zaledje (Suha Krajina) slej ko prej le tako obsežno, da more celo pri stagnaciji (in določeni, res pa umerjeni nadaljni depopulaciji) zagotoviti razvoj oskrbnih oziroma storitvenih funkcij kraja. Še več, predpogoj naj bi bila zlasti kvalitetna raven dejavnosti. Vsekakor pa bo morala iti vzporedno tudi okrepitev proizvodne funkcije kraja, ki je dobil z obratom "Iskre" že določeno osnovo.

Razvoj lokalnih središč v občini ni le lokalni problem in problem urbanističnega planiranja in urejanja teh krajev niti ne zgolj lokalni razvojni problem, ampak je najtesneje povezan z zasnovo celovitega dolgoročnega razvoja občine in še posebej prostorskega razvoja spričo posledic na proces urbanizacije.

Osnovni problem oziroma vprašanje pri tem je, v koliki meri morejo ali naj bi taka lokalna središča prevzela del razvojnih silnic, ki imajo sicer močno težnjo koncentracije v Novem mestu. Gre tedaj za vprašanje skladnejšega razvoja znotraj občine, ki slej ko prej implicira določeno disperzijo proizvodnih in storitvenih dejavnosti v občini; za vprašanje, ki se - v drugih dimenzijah - odpira tudi na regionalni ravni oziroma relaciji novomeška občina - sosedne občine. Problem pa ima seveda na ravni občine tudi svoje fizične komponente.

Izrazite močnejši razvoj lokalnih središč v storitvenih dejavnostih je omejen z že označenimi omejitvami in dejavniki. Zato je (razen pri specialnih, necentralnih, v omenjenih krajih s turizmom) lahko nosilec razvoja le proizvodna dejavnost, praktično industrija.

Pri tem morejo biti specifični ozko lokalizirani dejavniki (kot npr. za tovarno pri Dobruški vasi ali morda predelava kremenčevega peska pri Mokrem polju) le tu pa tam osnova (pa še to ne za veliko delovnih mest). Ostale možne vrste industrije, brez tesne fizične lokacijske navezanosti, so edine, ki so lahko nosilci razvoja. To pa so v glavnem tudi vrste, ki so v strukturi novomeškega gospodarstva v Novem mestu že zastopane. Lahko pa so tudi vrste, ki bi - v razširjeni reprodukciji novomeških industrij - predstavljale komplementarno proizvodnjo. To je zlasti primer IMV kot izrazito montažne industrije, ki je navezana na številne sestavne dele ne le iz kovinske industrije, ampak tudi lesne, tekstilne elektro in še kakšne panoge. Kot proizvodni dejavnik je lahko pri tem pomembno, koliko je zunaj Novega mesta (ali morda zunaj urbaniziranega območja) še ljudi, ki bi se mogli ali hoteli zaposliti v industriji v krajevnih središčih ("rezervne delovne sile", pri čemer je treba upoštevati tudi prebivalstvo, ki se bo šele sprostil, ko bo doseglo 16 oziroma 20 let, predvsem v petih do sedmih letih pa tudi kasneje).

A JAKOŠ, GIBANJE PREBIVALSTVA LJUBLJANE 1948-1977 IN PROJEKCIJA V LETO 2000

UVOD

Na rast prebivalstva Ljubljane moramo gledati iz dveh vidikov:

- prostorsko širjenje zazidanih površin v Ljubljani,
- vloga Ljubljane v širši okolici in celotni Sloveniji.

V tem sestavku ne bomo obravnavali Ljubljane kot najmočnejšega gravitacijskega centra v Sloveniji in njene širše vloge v Sloveniji. Omejili se bomo na kratek opis gibanja prebivalstva v sami Ljubljani.

Pri obravnavanju smo se omejili na območje petih ljubljanskih občin. V okviru teh petih občin leže zelo raznolike enote. Zato menimo, da je zelo smiselna delitev na posamezne pasove. Ne moremo skupaj obravnavati številnih malih zaselkov na jugu občine Ljubljana Vič-Rudnik in mesta Ljubljane. Razdelitev na pasove se je morala opreti na določene prostorske enote, za katere so nam dostopni statistični podatki. Prvo je območje najstarejše in najbolj strnjene zaziave, ki se lepo ujena z občino Ljubljana Center. Drugi pas zajema območje mesta Ljubljane brez občine Center (Skupščina mesta Ljubljane brez občine Ljubljana Center). Tretji pas pa nan predstavlja razliko med skupščino mesta Ljubljana in območjem petih ljubljanskih občin. S tam smo razdelili ljubljanske občine na tri mesebojno različne pasove in po teh pasovih smo najprej spremljali gibanje prebivalstva v obdobju 1948-1977.

Gibanje prebivalstva v obdobju 1943-1977

ŠTEVILO PREBIVALCEV PO LETIH IN PASOVIH

območje	leto				
	1943	1953	1961	1971	1977
I. pas	33.259	42.076	43.434	40.134	36.867
II. pas	32.149	95.956	121.736	173.050	212.257
III. pas	36.516	37.905	41.012	44.424	50.982
3HL I.+11.	120.403	133.032	165.270	213.134	249.117
3 I+II+III	156.924	175.937	206.266	257.608	300.106

LETNA STOPNJA GIBANJA PREBIVALSTVA

območje	obdobje			
	1948-1953	1953-1961	1961-1971	1971-1977
I.pas	+ 2,0	+ 0,4	- 0,3	- 1,4
II.pas	+ 3,4	+ 3,4	+ 4,2	+ 3,8
III.pas	+ 0,8	+ 1,0	+ 0,8	+ 2,5
Skup.mesta Lj.(I+II)	+ 3,0	+ 2,5	+ 2,9	+ 2,8
Skupaj (I+II+III)	+ 2,4	+ 2,2	+ 2,5	+ 2,8

Število prebivalstva v petih ljubljanskih občinah se je v devetnajstih letih skoraj podvojilo (porast za 91,2 odstotkov). Vendar so med posameznimi pasovi velike razlike.

Število prebivalstva v prvem pasu se je celo znižalo za 3,3 odstotkov. Drugi pas je porastel za 153,4, tretji pas pa za 39,6 odstotkov.

Letna stopnja rasti po posameznih pasovih med posameznimi popisnimi leti nam pokaže osnovne razlike v gibanju prebivalstva po pasovih.

Najhitreje v vsem obdobju narašča drugi pas. To kaže na zapolnjenost prvega pasu že leta 1943. Letna stopnja rasti v prvem pasu v obdobju 1943-1953 je bila še dokaj visoka (2 odstotka), vendar že nižja od povprečja petih občin (2,4 odstotka). Prvi pas (občina Ljubljana Center) že leta 1948 ni imel veliko prostih zazidljivih površin. Prebivalstvo je še rahlo naraščalo do leta 1961, nato pa je začelo vedno hitreje upadati. Govorimo o procesu city-zacije, ki ga poznamo tudi iz drugih večjih mest. Starejša stanovanjska gradnja ni več vedno primarna za bivanje, hkrati pa tudi hrup, onesnaženo ozračje, pomanjkanje prostora ipd. vpliva na odselitve prebivalstva. Ker je nova gradnja zelo zahtevna, je za posameznike predraga in nove stavbe v glavnem služijo le poslovnim namenom. 3 tem začne število prebivalstva v središču mesta padati.

Najbolj intenzivna gradnja se je zato začela prenašati v drugi pas. Drugi pas je najhitreje naraščal v obdobju 1961-1971 (4,2 odstotka letno)*. V zadnjem obdobju 1971-1977, za katerega imamo podatke, se je hitra rast malo znižala. Tudi v drugem pasu že ugotavljamo pomanjkanje prostora. Lahko pričakujemo, da se bo najhitrejša rast počasi prenesla v tretji pas. Na to nas opozarja že letna stopnja rasti v tretjem pasu, ki je bila vse do leta 1971 približno enaka naravnemu prirastku, v obdobju 1971-1977 pa se je dvignila na 2,5 odstotka.

Projekcija prebivalstva Ljubljane

Za izračun bodočega števila prebivalstva smo najprej izračunali letno število doseljenih na območje skupščine mesta Ljubljane (I. in II.pas) :

$$P_{1977} = P_{1971} + N^R_{1971-1977} + M_{1971-1977}$$

$$M_{1971-1977} = P_{1977} - P_{1971} - q^{100c} J$$

$$M_{1971-1977} = 24165,92$$

$$q^{100c} = 1,023$$

P_{1971} - število prebivalcev leta 1971 in 1977,

N^R je naravni prirastek,

M je število doseljenih,

q je koeficient naravnega prirastka (1,009).

Prebivalstvo skupščine mesta Ljubljane leta 2000 smo izračunali s pomočjo računalniške projekcije prebivalstva. Izhajali smo iz starostno spolne sestave prebivalstva leta 1977. Ker za leto 1977 nimamo zbranih podatkov o prebivalstvu po starostno spolnih skupinah, smo jih izračunali s projekcijo iz leta 1971 v leto 1977, s tem da smo letno dodajali štiri tisoč prebivalcev. Po tem postopku izračunana projekcija za leto 1977 je dala 250.142 prebivalcev, kar je za 1.025 več od uradnega podatka. Odstopanje je torej minimalno. Dobljeno projekcijo za leto 1977 smo samo prilagodili številu prebivalstva leta 1977. Tla ta načir. dobljena starostno spolna sestava prebivalstva za leto 1977 je najbolj verjetna

starostne spolna sestava, ki jo je bilo glede na razpoložljive podatke mogoče dobiti.

Projekcija za leto 2000 je izdelana ob predpostavki, da se bo letno doseljevalo še naprej po štiri tisoč ljudi. Projekcija nam je dala za leto 2000 390.937 prebivalcev.

Na podoben način smo izračunali tudi število prebivalcev za tretji pas, ob predpostavki, da se bo letno še naprej doseljevalo po 679 prebivalcev. Projekcija za III. pas nam je dala 80.093 prebivalcev. Število prebivalcev vseh petih ljubljanskih občin leta 2000 bo torej:

$$P \text{ (skupščina mesta Ljubljana leta 2000)} + P \text{ (tretji pas leta 2000)} = 390.937 + 80.093 = 471.030$$

Primerjava različnih ocen

Primerjavo, različnih projekcij prebivalstva za območje mesta Ljubljana (skupščina mesta Ljubljane) in za pet ljubljanskih občin pokaže, da so med njimi velike razlike:

Projekcija	Skupščina mesta Ljubljane	5 ljubljanskih občin
Stanje leta 1977	249.117	300.106
Naravna rast Jo leta 2000	230.136	324.296
ekstrapolacija trenda 1971-1977	390.937	471.030
Planska demografska projekcija		413.500
itCEF (dolgoročna projekcija		427.800
Konzorcij Ljubljana 2000	360.000	430.000

Za območje Skupščina mesta Ljubljana smo lahko napravili le primerjavo med trendom 1971-1977 in projekcijo Konzorcija Ljubljana 2000. Pri tem projekcija na osnovi gibanja prebivalstva 1971-1977 pokaže 30.000 prebivalcev več. Že pri gibanju prebivalstva v obdobju 1948-1977 smo opozorili, da tudi v območju drugega pasu ni več veliko prostih površin za gradnjo. Nekaj več nezazidanega prostora je le še na ljubljanskem barju, kjer pa je zaradi težkih naravnih pogojev gradnja zelo draga. Tega problema ekstrapolacija ne upošteva, zato tudi tako visoka ocena.

Za območje petih ljubljanskih občin imamo več ocen. Zopet nam da ekstrapolacija gibanja 1971-1977 najvišjo številko. Približno za 40.000 nižjo oceno nam dasta projekcija Konzorcija Ljubljana 2000 in dolgoročna projekcija RCEF. Najnižje število nam da planska demografska projekcija, ki najbolj izrazite poudarja policentričen razvoj prebivalstva Slovenije. Vidimo, da Ljubljana raste hitreje, kot predvidevajo različne ocene. Seveda ne vemo, ali bo število ljudi, ki se deljujejo v Ljubljano, ostalo enako ali se bo zvišalo ali znižalo. V vsakem primeru pa lahko računamo na nadaljnjo dokaj hitro rast Ljubljane.

Imamo več ocen bodočega števila prebivalstva Skupščine mesta Ljubljane in vseh petih ljubljanskih občin. Nimamo pa narejene nobene analize poselitvenih zmogljivosti Ljubljane. Zato bi bilo potrebno napraviti analizo, koliko prebivalcev lahko živi na območju Skupščine mesta Ljubljane, če računamo s primarnimi gostotami prebivalstva. Hkrati pa je treba podobno analizo napraviti tudi za širšo ljubljansko okolico, da bi nam bilo olajšano nadaljnje načrtovanje. Predvsem je potrebno preprečiti nadaljnjo rast Ljubljane v sedanjih smereh, saj se na območju Ljubljane oblikuje metropolitanska regija z vsemi svojimi problemi.

LITERATURA:

- 1) Stroški mestne rasti II.faze, UL SRS Ljubljana, april 1978.
- 2) Podatke o prebivalstvu leta 1977 smo zbrali na UI SRS s pomočjo oddelkov za notranje zadeve skupščin občin (matične službe).
- 3) Kokole Vladimir: Urbanizacija in urbanski razvoj s posebnim ozirom na razvoj osrednje urbane aglomeracije, UL SRS, Konzorcij Ljubljana 2000, Ljubljana 1973.
- 4) Sinteza (povzetki) strokovnih gradiv, ki zadevajo prostorski plan SR Slovenije, Zavod SR Slovenije za družbeno planiranje, področje za prostorsko planiranje, Ljubljana, oktober 1977.

- 5) Model dolgoročnega razvoja Ljubljane in ljubljanske regije, Inštitut za ekonomske raziskave 1973, Ljubljana 1973.
- G) Gosar Lojze: Problematika projekcij prebivalstva ljubljanske regije, I.slovenski demografski simpozij, Ljubljana 1974.
- 7) Summary report of the Ljubljana region demonstration study, American-Yugoslav Project in Regional and Urban Planning, April 1972.

T. FERJAN, DIDAKTIČNI POMEN PROSOJNIC - BARVNIH FOTOGRAFIJ

Spregovorimo nekaj besed o pomenu in vlogi prosojnic pri pouku geografije. Danes si ne moremo zamisliti učne ure brez uporabe vizualnih pripomočkov. Navajeni smo sicer uporabljati diapozitive, filme, grafoskopske predloge. Posebno mesto pa naj bi imele tudi prosojnice, ki prikazujejo različne elemente geografskega okolja ali pa okolje kot celoto.

Ko zavrtimo film, redko pomislimo na to, da ni dovolj, če učenci le bežno vidijo mnogo slik, a se vanje ne poglobijo. S tem sicer dobijo splošen vtis o pojavi ali regiji, a ostajajo na površju. Pri uporabi diapozitivov je bolj: saj lahko sami izberemo slike, ki osvetlijo obravnavane pojave. Te razložimo tako, da izhajamo od celote k posameznim elementom ali pa obratno od elementov do geografskega okolja. Pri uporabi grafoskopskih predlog, ki jih sestavljajo listi, pa vsak list prikazuje posamezni element, njihova celokupnost pa daje sintezo.

Našteta vizualna sredstva rabimo bodisi v uvodu frontalnega pouka kot motivacijo, pri obravnavi nove snovi, pa tudi pri ponavljanju in utrjevanju. Prav tako jih uporabimo pri skupinskem delu, zlasti za uvodno motivacijo ali pri zaključnem poročanju skupin. Med delom v skupinah pa pogosteje uporabimo grafoskopsko predlogo namesto diapozitiva ali celo filma, ker je uporaba le-tega po skupinah težavnejša. V tem vidim posebno prednost prosojnic. Te so izdelane v A 4 formatu in so pri individualnem delu, delu v dvojicah ali v skupini ustrezen vir informacij, ker jih učenci lahko uporabljajo brez projekiranja oziroma v klopeh poleg drugih pripomočkov (knjig in zvezkov).

Za pouk geografije so na voljo različna prosojnice. Iz kompletov lahko po lastni presoji izberemo ustrezne motive, pač glede na vsebino učne ure, starost in sposobnost učencev.

Prosojnice lahko uporabljamo zelo različno. Učenci jih lahko opazujejo bodisi neposredno ali posredno pod našim vodstvom, v skupini ali dvojici ali pa samostojno.

Če učenci opazujejo prosojnice posredno, jim za tako delo vnaprej pripravimo ustrezna navodila. Za delo v skupini učence zainteresiramo že takrat, ko smo prosojnice projecirali namesto posrednega opazovanja dežel, ki jih zaradi oddaljenosti ne moremo opazovati neposredno. S spremno besedo jih vpeljemo v delo po skupinah. Razdelimo po eno do tri slike, ki jih opremimo z vprašanji in navodili za delo ter povežemo z uporabo učbenika. S tem, da smo učencem dali slike o določeni snovi obenem z napotki za obdelavo, smo omogočili individualizacijo, ki pomeni najboljšo pot za razvoj vsakega učenca. Začeli smo na ravni, ki je učenca dostopna in spodbudili njegovo razmišljanje, opazovanje okolja in pojavov, ki jih učenec sicer ne bi videl. Slika mu tako služi kot ponazoritveno sredstvo oziroma kot potrditev razlage ali dopolnitev teksta v knjigi. Z notranjo razčlenitvijo pouka uresničujemo individualizacijo, ki upošteva različno sposobnost in zanimanje učencev. Ta na je. seveda odvisna tudi od same snovi. Taka zasnova vzpodbuja aktiven odnos učencev do učnega procesa.

Prosojnice s pridom služijo tudi za delo v dvojicah. K učnemu listku priložimo npr. slike z vprašanji pri povzetku neke širše teme (npr. Afrike). Naloge opravijo v dvojicah, nato sledi frontalno poročanje in projiciranje slik na platno. Na osnovi prosojnic se razvije razgovor med učiteljem in učencem ter med učenci, kar pogloblja snov, osvetljuje probleme z različnih strani, vse to pa prispeva k večji zasidranosti znanja.

Učenci lahko uporabljajo prosojnice tudi samostojno. Učenec si izbere temo in učitelj mu pri tem pomaga. Usposablja se za samostojno in sistematično opazovanje slik, za samostojno interpretiranje, kajti izdelava poročila ga prisili k natančnemu opazovanju in tudi k temu, da poseže po dodatni literaturi.

Pri navedenih primerih so učenci dobili slike v roke. Hkrati jim svetujemo ustrezen tekst v učbeniku ali drugi geografski literaturi. Tako se učenci usposabljaajo v geografskem opazovanju posameznih pojavov s pomočjo slike in v interpretaciji le-teh na osnovi doseženega znanja oziroma literature.

Prosojnice lahko demonstriramo med učno uro. Opazovanje poteka po določenih vidikih. Pri tem učenci ugotavljajo razlike in podobnosti, analizirajo, sintetizirajo, spoznajo bistvo določenega pojava, mesta, pokrajine. Pri tem ne gre samo za gledanje ampak za spoznavanje, ki je povezano z mišljenjem.

Pri učnih urah lahko prosojnice uporabimo v nešteti različnih oblikah. Različne kombinacije dajejo nove možnosti obravnava snovi in prikaz le-te z raznih vidikov, vse pa prispeva k širjenju znanja oziroma k odkrivanju geografskih pojavov in problemov. Prosojnice so torej pomoč učitelju, da pri učencih razvije geografsko mišljenje, jim odkriva vrednote in lepoto pokrajin, ob individualni ali skupinski uporabi pa razvija tudi smisel za samostojno delo.

Prosojnice izbiramo iz različnih didaktičnih kompletov in jih po potrebi in lastnosti učne ure ustrezno sestavljamo. Oglejmo si nekaj primerov iz didaktičnega kompleta Ti in jaz, ki je učni vir za spoznavanje narave in družbe v nižjih razredih osnovne šole. Koristno ga lahko uporabimo tudi pri pouku geografije v šestem in sedmem razredu, saj zanje pravzaprav bolje ustreza.

Pri primer: Podnelni in rastlinski pojavi (6. razred) - iz posameznih serij omenjenega kompleta: (Življenje v mrzlih krajih, Življenje v toplih in vlažnih krajih, Življenje v vročih in suhih krajih in Življenje v krajih, kjer se menjajo letni časi), izberemo po nekaj slik in jih damo skupinam v obdelavo.

Prva skupina dobi tri slike iz mape Življenje v mrzlih krajih (št. 1 Eskimi pri lovu, št. 4a Laponci love jelena, št. 9 Tjulna oderejo) ter navodilo, kako naj si pomagajo z učbenikom, kjer najdejo podatke in oznako mrzlega podnebja. Na tej osnovi naj opišejo slike. Boljši v skupini naj opiše še opremo pri Eskimih.

Druga skupina dobi tri slike iz mape Življenje v vročih in suhih krajih (št. 1 avstralska pokrajina, št. 5 - polja v puščavskem svetu, št. 16 - puščavski prizor iz Avstralije) ter opozorilo da naj s tam povežejo osnovno znanje o toplotnih pasovih in skušajo opisati slike. Boljši v skupini pa naj razloži problem vode v suhih delih tega pasu. (slika št. 9 - s stroji iščejo vodo).

Tretja skupina naj obdela dve sliki iz mape Življenje v toplih in vlažnih krajih (št. 1 - hiša na koleh v Peruju, št. 2 - žirafe, dodatno lahko uporabijo še št. 5 - vas v Keniji in št. 6 - hiša v Kolumbiji). Pri oznaki slik naj si pomagajo z učbenikom.

Četrta skupina zbere podatke iz zmerotoplega področja in opiše tri primere. K vsaki sliki dodamo vprašanja in navodilo za delo. Iz mape "Življenje v krajih, kjer se menjajo letni časi", izberemo npr. sliko št. 6 - poplavljeni riževi polji na Kitajskem, št. 3 - dom Mongolov (iz mape Življenje v mrzlih krajih), št. 21 - podiranje dreves in nakladanje lesa v severni Evropi (iz mape Življenje v redko naseljenih krajih).

Po poročanju učencev sledi projiciranje prosojnic na platno in zaokrožen oris podnebnih in rastlinskih pojavov.

Drugi primer: pri obravnavi Avstralije lahko uporabimo prosojnice iz serije Življenje v vročih krajih, npr. št.1 in 16 - puščave v Avstraliji, št.12 - avstralska farma ovc in kombiniramo s slikami iz knjige Lepi skrivnostni svet. Ha tej osnovi učenci posredno opazujejo Avstralijo. Delamo lahko v skupinah. Učenci se tako urijo v skladnem uporabljanju učbenika in druge geografske literature kakor tudi prosojnic kot dodatnega učnega vira.

Tretji primer: iz serij "Življenje na obali, na deželi in v redko naseljenih krajih" izberemo slike o pokrajini v Norveški in Švedski in delu ljudi tar jih uporabimo v šestem razredu pri obravnavi Skandinavskega polotoka. V poštev pridejo naslednje prosojnice: št.2 in 5 - manjše in večje norveško pristaniške, št.12 - norveški fjord, št.7 - ladja prevaža šolarje (iz serije Življenje na obali), št.16 - hribovska kmetija v Švedski, št.21, 22 in 27 - podiranje dreves, prevažanje in spravljanje lesa (iz serije Življenje v redko naseljenih krajih) . Prosojnice lahko služijo pri skupinskem delu, frontalnem uvodu, zaključku ali pa izvedemo frontalno učno uro.

Pomen prosojnic je pri različni uporabi različen. Lahko služijo kot ponazorilo, potrditev naše razlage ali snovi v učbeniku, za opazovanje okolja, posebej pa prispevajo k nazornosti pouka.

Prosojnice so pomoč učitelju, da učence navaja na geografsko opazovanje ter razvija sposobnost analiziranja geografskega okolja. Če jih uporabljamo v individualni ali skupinski obliki razvijajo smisel za samostojno delo ali dalo v skupini, kar spodbuja razgovor med učenci, pri frontalnem poročanju pa razgovor med učenci in učiteljem.

Vir: Didaktični komplet Ti in jaz, Dopisna delavska univerza, Ljubljana

KNJIŽEVNOST

DRAGOCEN ZEMLJEVID LEDINSKII IMEN SLOVENSKE ZAMEJSKE POKRAJINE

R.Petaros, K.Levak in G.Sudal, Tržaško ozemlje, Zemljevid in seznam krajevnih in ledinskih imen, Ljubljana - Trst 1977

Približno pred letom dni smo dobili zemljevid Trsta z okolico tja do državne meja, ki poleg krajevnih in drugih imen, kakršna so na navadnih zemljevidih, prinaša še načrtno zbrana ledinska imena. To je prvi tovrstni zemljevid večje slovenske pokrajine. Z njim smo dobili izredno bogat vir načrtno zbranih, enotno pisanih in urejenih geografskih imen. To je toliko pomembnejše, ker gre za zamejsko ozemlje, kjer so slovenska imena še posebno dragocena.

Zemljevid, ki mu je priložen tudi abecedni seznam imen, prepričljivo pričča ne samo o današnjem, temveč še bolj o zgodovinskem poreklu pokrajine. Gre za čas, ko se je ta kultivirala ter se skozi dolga stoletja polaaoma spreminjala iz prirodne v čedalje bolj izrazito agrarno pokrajino, ki ji je šele najmlajša, industrijska doba prinesla večje spremembe. Jasno je torej, kdo so bili nosilci njenega kultiviranja. Obilica je namreč imen - seveda slovenskih - ki aovare o prvotni sestavi gozda in o njegovem krčenju, o gospodarjenju na trebinah, poselitvi in naseljih, zemljiški razdelitvi, organizaciji in oblikah gospodarstva, zlasti o pašništvu, živinoreji, poljedelstvu, pa tudi o prometu in številnih drugih pokrajinskih potezah. Zbrana geografska imena zgovorno pričajo tako o naravnih kakor družbenih značilnostih vseh treh pokrajinskih ddiv, ki sestavljajo današnje Tržaško ozemlje - o apniškem Krasu, o njegovem flišno-apniškem obmorskem vznožju ter o delčku flišne Istre. Imena nam na svojevrsten način aovario o poreklu teh pokrajin. To pa ne velja samo za podeželje ali notranjost, temveč tudi za obalo in Trst. V mestu pa ne samo za mlajšo zazidavo, temveč tudi za staro mestno jedro. O tem nam je sicer prepričljivo spregovoril že

mestni načrt Trsta, ki ga je 1952. leta objavil Jadranski koledar, na katerem so zabeležena ledinska in druga slovenska imena v samem središču mesta. Ta imena smo doslej poznali največ iz drobnih in vsepovsod raztresenih prispevkov v slovenskem zamejskem tisku, zlasti v Jadranskem koledarju. Tokrat pa so zbrana za vse ozemlje, in to na enoten način, kar jim daje še posebno veljavo.

Izredno poučne so primerjave teh imen z imeni drugod po Sloveniji. Nazorno se namreč kaže enotnost in sorodnost poimenovanja posameznih pokrajinskih členov. Hkrati seveda zaživi tudi vrsta imenskih posebnosti primorske pokrajine, še posebej kraške in flišne. Znana je npr. zbadljivka, namenjena Brežancem, da imajo Dolino na hribu, Boršt brez gozda in Jezero brez vode.

Zemljevid je zaradi smiselno izbranih, umirjenih barv, jasnega črkovnega gradiva in tiska ter natančne tehnične izdelave dobro pregleden in hkrati ličen, kljub veliki gostoti imen pa ni prenatrpan. Izdelan je v merilu 1:30.000 in v velikosti 100 x 80 cm. Tudi oba stranska zemljevida Banov za 1823. in 1974. leto ga smiselno dopolnjujeta.

Zemljevid' vsebuje predvsem zelo bogat besedni zaklad, saj je na njem okoli 3.500 imen. Ker so grafično razčlenjena na štiri glavne skupine - na krajevna, reliefna, vodna in ledinska imena, so toliko preglednejša.

Abecedni seznam imen v prilogi ter orientacijska mreža na zemljevidu močno povečata uporabnost enega in drugega. Praktično je, da so na zemljevidu označena krajevna in nekatera druga imena tudi v uradni, italijanski obliki. Teh imen je sicer malo, kar je že samo po sabi zgovorno, so pa opazna, ker so povečini naselbinska,

Na Tržaškem je do zbiranja ledinskih in drugih geografskih imen prišlo pravzaprav iz narodnostnih oziroma narodnoobrambnih pobud. V prvih še močno nestanovitnih povojnih letih jih je začel zbirati Zorko Jelinčič, in sicer sprva ob obali, kasneje tudi po Krasu. Zbiranje imen je sicer potekalo več let, vendar je počasi napredovalo, z Jelinčičevo smrtjo pa je sploh zamrlo. Šele potem, ko so delo **DO** daljšem presledku obnovili, je dobilo ustrezno širino in načrtnost. Velikopotezno ga je namreč zasnovala in izpeljala Narodna in študijska knjižnica v Trstu. Poleg geografov so sodelovali tudi jezikoslovci, zgodovinarji in etnologi in med njimi je bilo nekaj sodelavcev tudi iz Ljubljane. Poleg tega je pri zbiranju, preverjanju in lociranju imen sodelovalo še preko 160 domačinov iz domala vseh naselij Tržaškega ozemlja, kar govori hkrati tudi o zanesljivosti zbranega gradiva. Zato jih uvodna beseda upravičeno navaja imensko. Čeprav je tako delo organizacijsko, tehnično in vsebinsko zamudno in zahtevno, so ga tržaški Slovenci uspešno izpeljali, za kar jim gre vse priznanje.

Našim šolam priporočamo imenski zemljevid Tržaškega ozemlja že zato, ker je lep, poučen primer kartografske inventarizacije geografskih imen in ker gre za posebno vrsto geografske karte, posebej pa ga seveda priporočam za prikazovanje zamejske Slovenije. Učitelje in šolarje pa utegne spodbuditi k zbiranju in kartografskemu orikazovanju imen v njihovem domačem kraju oziroma šolskem okolišu, kar je lahko koristna izpopolnitev lokalne geografije in širših oblik razgibanega pouka.

Zemljevid je seveda dragocen pripomoček predvsem pri toponomastičnem, zgodovinskem, etnološkem in drugem preučevanju Tržaškega ozemlja. Zato ga ustrezni strokovnjaki ne bodo smeli prezreti, še posebej pa ne geografi.

Zaradi pomena, ki ga zemljevid ima, bomo o njem še obsežnejše poročali v Geografskem vestniku.

Darko Radinja

Asllan PUSHKA:

Albanija. "ŠIROM SVIJETA, GEOGRAFSKA BIBLIOTEKA III.KOLO".
Zagreb, Školska knjiga 1978, 115 str. 70 din

V zadnji, sedmi knjižici tretjega kroga geografske biblioteke "Širom svijeta" nam je docent prištinske univerze Asllan Pushka predstavil našo zadnjo, najmanjšo sosedo (o drugih smo poročali v prejšnjih številkah Geografskega obzornika) - Albanijo! Deželo torej, ki je ena najmanjših evropskih držav, z najnižjim družbenim proizvodom na prebivalca na naši celini, z deželo, ki živi tako zase in izolirano od sveta, da le redko slišimo o njej kaj več!

Ta sredozemska deželica ob strateško pomembnih Otrantskih vratih meri komaj kaj več kot Slovenija (28.748 km²) in šteje 2,5 milijona prebivalcev, po veliki večini Albancev. Morda bi tudi lahko rekli upornih, samoniklih potomcev starih Ilirov (odtod tudi ime), ki so se nekoč dolgo bojevito upirali najprej Rimljanom, pa Bizancu in končno Turkom, danes pa so si tudi izbrali zelo svojsko pot. Ko je leta 1912 Albanija vendar postala neodvisna, so Albanci, ki so dotlej dolgo živeli v med seboj ločenih regijah ("Gegnia", "Tosknia"), govorili različna narečja in pisali v različnih pisavah. Zanimivo je, da je šele kongres v Bitoli 1.1910 sprejel enotno latinsko pisavo s 36 črkami, medtem ko je do priznanja enotnega albanskega knjižnega jezika prišlo šele na kongresu v Tirani leta 1972!

Vsekakor je Albanija danes še na nizki stopnji gospodarskega razvoja, vendar na moremo zanikati napredka v njenem družbeno-gospodarskem življenju, ki nakazujejo počasno, a vztrajno pot naprej. S kmetijstvom se sicer še vedno ukvarja polovica celotnega prebivalstva, toda takoj po zadnji vojni je od obdelovanja zemlje živelo še 85 odstotkov ljudi. Z agrarno reformo in kasnejšo kolektivizacijo je danes dejansko vse ozemlja v socialistični lasti (80 odstotkov zadružnega, 20 odstotkov državnega), kmer ima sam lahko le majhno ohišnico, eno kravo in pet ovc ali koz. Po vojni so meliorirali 210.000 ha dotlej neuporabnih površin, tako da danes Albanija pridala 5-krat več pšenice in 2-krat več koruze kot pred vojno, kar zadošča za domače potrebe. Posebne pozornosti ja bil po vojni deležen tudi razvoj industrije, saj so imela vsa predvojna podjetja bolj obrtniški značaj. Število industrijskih delavcev se je doslej 6,6-krat povečalo, 1.1970 pa je vrednost industrijskih proizvodov prvič ujela kmetijsko proizvodnjo. Že stari industrijski panogi, živilska in tekstilna, dajeta še vedno več kot 50 odstotkov vrednosti celotne industrijske proizvodnje, vendar pa grade Albanci v Elbasanu in Burrelu tudi svojo železarsko industrijo, ki naj bi bila osnova bodoči domači strojni industriji. Imajo tudi svoje rafinerije nafte in zametke kemične industrije. Mednarodno pomembna je predvsem albanska kromova ruda, imajo pa tudi nafto, železovo rudo, baker itd. Proizvodnja električne energije se je v zadnjih desetletjih tako dvignila, da so lahko elektrificirali vsa naselja in nekaj elektrike celo izvažajo v Črno goro.

In kako žive v današnji Albaniji? Dežela, ki je imela po zadnji vojni 80 odstotkov nepismenih, nepismenosti - tako zatrjujejo - ne pozna več. Leta 1973 je Albanija imela že osem fakultet z okoli 16.000 študenti, sedem drugih visokih šol ter deset podružnic širom dežele. Zanimivo je tudi, da so zakonsko prepovedali vse religije, prav tako pa tudi znano "krvno osveto". Osebnih avtomobilov takorekoč ni, isto velja za televizorje, ki so ljudem na voljo le v zadružnih domovih in na drugih javnih prostorih. Davkov ne plačujejo, vsak uslužbenec pa mora del svojega poletnega dopusta porabiti za pomoč v zadruzi ali na državnem posestvu. "Kljub vložnim naporom za izgradnjo dežele in izboljšanje življenjskega standarda, je življenje navadnega Albanca še zelo skromno. V Albaniji se zavedajo, da bo treba še veliko narediti, da bi življenjski standard Albancev dosegel raven povprečnega Evropejca", zaključuje svoje zanimivo delo Asllan Pushka.

Mirko BRAZDA: Avstralija - zemlja naglog gospodarskog preobražaja.
"Širom svijeta, geografska biblioteka IV.kolo, 1". Zagreb. Školska knjiga 1973,
136 str., 70 din

Mladen FRIGANOVIČ: Narodna republika Kina. "Širom svijeta, geografska biblioteka IV.kolo, 2". Zagreb, Školska knjiga 1973, 119 str., 70 din

Stanko DEBOT: Južnoafrička republika. "Širom svijeta, geografska biblioteka IV.kolo, 3". Zagreb, Školska knjiga 1979, 119 str., 70 din

Zagrebska založba Školska knjiga je 1978. leta odprla že IV.letnik svoje popularne knjižne zbirke "Širom svijeta". Medtem ko nas je v III.letniku te serije seznanila z našimi sosednimi državami, je tokrat segla dalje in nam predstavila nekatere vodilne industrijske države drugih kontinentov oz. tiste, ki imajo vse možnosti, da to v prihodnosti še postanejo. Tako so pred nami prve tri knjižice iz te zbirke, in to Avstralija, Kitajska in Južnoafriška republika, tik pred izidom pa sta še Združene države Amerike (Zlatko Pepeonik) in Brazilija (Josip Ridjar.ovid). Koncept te priljubljene, popularne knjižne zbirke je ostal tudi tokrat isti. S poljudnim, zanimivim in aktualnim pristopom naj bi nam avtorji približali predvsem družbenogeografsko podobo teh oddaljenih dežel, da bo privlačna in razumljiva vsakomur. Posamezna poglavja si pri tem slede v glavnem po vač ali manj ustaljenem vrstnem redu. Prirodni okvir je v glavnem podan le Lolj bežno in mimogrede (z izjemo morda Brazdove Avstralije), nato pa nas avtorji v alavrih črtah seznanjajo z zgodovinskim razvojem dotične države (posebno obsežno Friganovič pri Kitajski), z njihovim prebivalstvom, gospodarstvom in vesplošnim utripom sodobnega življenja znotraj njihovih maja. Po prikazu dežele kot celote vedno sledi tudi oris njenih posameznih regij. V tem grobem okviru ja vsak avtor oblikoval svojo snov primerno pomenu in značaju dežele, ki nam jo je žalal predstaviti.

Vse knjižice so tudi boato ilustrirane s črnobelimi fotografijami, pa tudi z mnogimi karticami, grafikoni, skicami ipd.

Mag.Mirko Brazda nam je vseskozi strokovno in za ta okvir izčrpno predstavil daljraj AVSTRALIJO. Tretjino obsega je namenil prikazu prirodno-geografskih razmer te geološko stare celine, ki jo je pomanjkanje padavin spremenilo v ogromno, izjemno redko poseljeno puščavo, če izvzamemo nekatere njene obrobne dele. Od 13,5 milijona Avstralcev jih živi kar 92 odstotkov v klimatsko najugodnejšem jugovzhodnem delu celina, ki je tudi gospodarsko daleč najbolj razvita, medtem ko v najsušnejših predelih, ki obsegajo kar tretjino celotnega kontinenta, naletiš na površini 25 km² komaj na enega človeka. Kljub klimatsko izjemno neugodnim pogojem ter silni osamljenosti sredi nepreglednega vodovja "dveh oceanov in štirih morij" ter oddaljenosti od drugih središč sodobne civilizacije, pa se je Avstralija uspela v še ne 200 letih svoje državnosti (l. 1788 se je na njenih obalah izkrcala prva skupina kaznjencev) povzpati med vodilne industrijske dežele današnjega sveta. Sprva v glavnem le "ovčarska velesila", saj še danes redi 20 odstotkov vseh ovc na svetu in daje tretjino svetovne proizvodnje volne, se je po prvi in predvsem po drugi svetovni vojni, ko je bila prvič tudi sama soočena z neposredno vojno nevarnostjo, uspela v razmeroma kratkem času razviti v veliko industrijsko silo. Danes je Avstralija še vedno eden največjih izvoznikov hrane na svetu. Tako je prva v izvozu ovčjega mesa in živih ovc, tretja v izvozu govejega mesa in pšenice, pa močan proizvajalec sladkorja. V zadnjem obdobju pa vedno znova presenečajo glasovi o novoodkritih rudnih bogastvih! Tako so v severnem delu zahodne Avstralije v pogorju Hamersley odkrili eno največjih nahajališč železove rude na svetu sploh (25.000 milijonov ton), ki je poleg tega še odlične kakovosti (G7 odstotkov železa) in bi samo lahko krilo vse svetovne potrebe celih sto let. Danes jo na veliko izvažajo na Japonsko, tako da se je Avstralija s tem uvrstila med vodilne svetovne izvoznike te rude. Podobno je z boksitom. Bogata nahajališča so odkrili v srednjem in južnem delu Zahodne Avstralije, kjer je v okolici Perth ob njih zrastle moderna industrija aluminija. Letno ga nakopljejo 20 milijonov ton in se prav tako uvrščajo med največje svetovne izvznike boksita na svetu. Omenimo naj samo še velika nova nahajališča uranove rude na področju Mount Ise v severnem delu Avstralije, ki so na tem kontinentu največja doslej. Kot pa je pričakovati, se je avstralska industrija zbrala (90 odstotkov, v jugovzhodnem delu kontinenta, kjer se je razvila ob lokalnem premogu, železovi rudi in drugih rudah ter je **PO** deležu železa oz.jekla na prebivalca med vodilnimi na svetu.

Brazda je v knjižici lepo izluščil osnovne značilnosti in gibala današnje avstralske stvarnosti, v kateri imajo svoj delež tudi naši rojaki oziroma njihovi potomci (okoli 300.000 ljudi). Zanimivi prikaz je zaključil s prikazom vseh šestih avstralskih samoupravnih držav (Zahodna in Južna Avstralija, Queensland, Novi Južni Wales, Viktorija, Tasmanija), Severnega teritorija ter področja glavnega mesta Canberre posebej in zaključil, da je le malo držav na svetu, ki bi jih človek s svojim vztrajnim delom, hrabrostjo in znanjem v tako kratkem časovnem obdobju razvil v eno najmočnejših industrijskih dežel na svetu, katere nadpovprečni gospodarski ritem je hkrati tudi velik obet za prihodnost.

Daljnjo KITAJSKO, deželo, ki je velika za 37 Jugoslavij in preživlja na petnajstini zemeljskega kopna kar petino vsega njenega prebivalstva (840 milijonov), nam je predstavil dr. Mladen Friganovic. V svojem prikazu nas je opozoril, da sodi Kitajska med dežele z najstarejšo kulturo sploh in da je tudi kitajska država sama med najstarejšimi na svetu. Tu je končno živel že homo sapiens pekinensis, tu je že v 4. in 3. tisočletju pred našim štetjem cvetela visoke razvita neolitska kultura. Tekom stoletij so se na kitajskem prestolu zvrstile številne dinastije, vedno pa je bil kitajski kmet tisti, ki je na svoji koži najbolj občutil vse tegobe tedanjega življenja, tako pogoste suse, pa zopet katastrofalne poplave. Računajo, da je v približno 2.000 letnem obdobju pred 1. 1912 pomrlo na Kitajskem od lakote okoli 100 milijonov ljudi! Veliki voditelj Mao Ce Tung je končno v zadnjih desetletjih dal svojemu ljudstvu novo družbeno ureditev, ki je po 25 letih svojega obstoja, tako trdijo, že uspela v celoti nahraniti svoje številno prebivalstvo, tako da je lakota samo še žalostni spomin! Friganovic nas v svojem širokooteznem orisu opozarja na številne probleme, s katerimi se sooča sodobna kitajska družba. Govori o tem, kako danes Kitajska načrtno usmerja razvoj svojega prebivalstva, kakšna je Kitajska pisava in o problemih okoli njene reforme. Neomenjena ne ostajajo niti vprašanja revolucija v izobraževanju, pa problemi mesta in vloge žensk v novi kitajski družbi.

Uradni naslov sodobna Kitajske se glasi Zhonghua Ženmin Gohghenuo, kar pomeni Srednja cvetoča rdeča ljudska republika, in priznati moramo, da je Kitajska vpregla vse svoje sile v to, da bi to svoje ime tudi opravičila. Tako se je industrijska proizvodnja v 1. 1952 - 1960 podvojila, proizvodnja električne energije pa celo podeseterila (1. 1949 - 1959, novejših podatkov ni na razpolago!), zgradili pa so tudi 21 novih rudarsko-industrijskih mest. Kitajska je znana po svojem rudnem blagu. Njene zaloge premoga spadajo med največje na svetu sploh. Medtem ko so ga leta 1949 nakopali le 30 milijonov ton, je znašala proizvodnja 1. 1965 že 420 milijonov ton. Nafta so 1. 1975 načrpali 90 milijonov ton. Še vedno pa je Kitajska predvsem agrarna dežela. Danes daje tretjino svetovne proizvodnje riža, petino soje, tretjino svinj, šestino bombaža, sedmino arašidov. Čeprav so na industrijskem področju današnje številke še skromne (sedemnajstina svetovne proizvodnje ~~SIHIOVSC3~~ železa, stotina svetovnega trgovskega ladjevja), obeta hitra gospodarska rast in vse širše odpiranje svetu, ki smo mu priča v današnjih dneh, da se bo Kitajska ob koncu našega stoletja že lahko uvrstila med svetovno pomembne gospodarske sile.

Svoj slikovit pregled je avtor zaključil z orisom glavnih kitajskih reaij. Tako nam je predstavil gospodarsko zelo razvit Severovzhod oziroma Mandžurijo; puščavsko-stepno, le redko poseljeno Notranjo Mongolijo; z železom in premogom zelo bogati Sever ob reki Hoang-ho, nekdanj imenovani "bič Kitajske"; kmetijsko bogati Vzhod ob spodnjem toku reke Jangcekiang, ki sodi med najnosteje naseljena področja na svetu; subtropsko Srednje področje in Jug, domeno čaja, agrumov, riža, bambusa in banan; gorati, z izjeme Sečuana redko naseljeni Jugoahod in poleg Tibeta najredkeje naseljeni, a z rudami bogati in strateško pomembni Severozahod. Ob koncu knjižice je Friganovic dodal še pregled važnejših dogodkov v novejši kitajski zgodovini in majhen slovarček nekaterih kitajskih besed.

JUŽNOAFRIŠKA REPUBLIKA, ki nam jo je vsestransko osvetlil Stanko Debot, ima za seboj že pestro zgodovino. Do njenih obal sta med Evropejci prva priplula Portugalca Bartolomeo Diaz (1.1487) in Vasco da Gama (1. 1497) in že tedaj pravilno doumela strateški pomen tega področja za plovbo proti Indijskemu oceanu. Prvo kolonijo pa je tu šele 1. 1652 osnoval Nizozemec Jan van Riebeeck in jo imenoval Kaapstadt, današnji Capetown. Nizozemskih, a tudi drugih doseljencev

je vedno več, sčasoma se začno imenovati Buri, ki so jih označevali kot "narod puška in biblije" oziroma "fanatike dela in vere". Počasi se osvobajajo svojih vezi z matično Nizozemsko ter se prično imenovati "Afrikanderi", svoj jezik, ki je mešanica burskega in bantu jezika, pa "afrikaans". Z nastopom finančno in vojaško močnejših Angležev l. 1815 so se pričela velika nasprotja med kmečkim barskim življeju in novimi prišleki, ki se vlečejo skozi vse 19. stoletje in po krvavi angleško-burski vojni (l. 1899-1902) prisilijo Bure k dokončni pradaji. Leta 1910 so Angleži osnovali Južnoafriško unijo kot britanski dominion in priznali Barom vse pravice, vendar pa so nasprotja med obema skupinama belcev ostala vse do današnjih dni. Tako ima danes od 4,227.000 belcev 57 odstotkov za svoj materini jezik afrikaans, 37 odstotkov angleščino in le 6 odstotkov ostale evropske jezike. Zaradi vsesplošne kritike na račun rasne diskriminacije do večinskega črnkega prebivalstva je l. 1961 Južnoafriška unija izstopila iz Britanske skupnosti narodov in se proglasila za Južnoafriško republiko.

Irnici, v glavnem so to Bantu črnici, predstavljajo "3 odstotkov celotnega južnoafriškega prebivalstva (13,136.000 ljudi), vendar pa atnično niso homogeni, saj sa po jeziku ir. kulturi delijo na štiri rriavne skupine, te pa še na številne plemenske grupe. Danes imajo svoje "državice" t.i. Bantustane, ki obsegajo 13 odstotkov celotna površina, v njih pa živi 40 odstotkov vsaga črnkega prebivalstva. Debet v svoji knjižici navaja vse glavne zakone, ki črnce, pa tudi mešancc in Indijce potiskajo v vsa bolj brezpravni položaj. Naj v ilustracijo navedena le nekaj ležr.ih števil. Črnek prejme za isto dele 5-17-krat manjše plačo k^t belec. Za šolanje belcev laja država 7-krat več sredstev kot za šolanje ;rr.cev. Obstajajo sono tri črnke visoke šole s komaj 500 študenti, medtem ko ja 30 odstotkov črncev nepismenih, črnici žive povprečno le 25-30 let (belci i; let), 3-irtr.2st dojenčkov znaša 200/oo (nri belcih 2,100). davek morajo plačavati o-l svojega IS.lata (belci od 21.lata), poleg tega pa sploh nimajo volilne pravice!

Južnoafriška republika ja po stopnji gospodarskega razvoja prehitela vse druge afriška dežele. Menijo, da ja takoj za Sovjetsko zvezo z rudami najboljše zalc-. ara država r.a sveta (z izjemo r.sfte in boksita). Kljub temu pa ja doles valjala na ležalo Jrrez vrar.osti, ki sa ja ne spleča vzdrževati. šele odkritja diantantov (1.1367) in zlata (1.1336) pomenijo večji korak naprej, medtam ko se ričr.e industrija razvijati šele **PO** prvi oziroma drugi svetovni vojri, ko se pretrgajo zveze z matično dežele. Danes je Južnoafriška republika industrijsko-agrama dežela z zale razvitim rudarstvom, saj ja v proizvodnji zlata, diaman- tov i;- krona prva r.a svetu, v proizvodnji -mangana in azbesta pa druga. Njena ti- hranijo največje nahajališča platine na svatu, več milijard ton železove ruda, 200 milijard ton premoga ter za Združenimi državami Amerike največje nahajališča uranove rude v zahodnem svetu. Tudi kmetijstvo te dežela nenehno napreduje, "o podatkih organizacije -AO je agrarna proizvodnja v letih 1961 - 1972 v Severni Ameriki narastla za 25 odstotkov, v Evropi za 30, v Južnoafriški republiki pa kar za 50 odstotkov, čeprav je za obdelovanje primerni': 10 odstotkov vseh tal. Zaradi sušnosti podnebja je marsikje nujno umetr.o namakanje. Pravkar gradijo velike naprave na reke Oranje, ki bodo omoaoč.;ia namakanje 750.000 ha zemlji, kar je dovolj za 9.000 novih farm.

Tc je le nekaj podatkov Dabotove knjižice e tej deželi. Kot običajno, sledi tu- li tukaj oL kor.cu pregled po glavnih ragijah. Tako spoznamo Kaplandijo, ki pre- more 40 odstotkov vse južnoafriške industrije in je največja med njenimi glav- nini regijami; najgosteje naseljeni, sorazmerno izdatne namočeni, za subtropske kulture primerni Natal; Oranje, trdnjavo Surov, pomembno kmetijsko področje z rudniki zlata ter gospodarske najpomembnejši, z najraznovrstnejšimi rudami naj- bolj2 založeni Trmsvaal, kjer stoji glavnina južnoafriške industrije.

Knjižice d tej bogati deželi, ki se ja tako neslavno proslavila s svoje ekstrera- no r-asr.o nestrpnostjo, zaključuje še poglavje o Bantustanih, tej cinični "rešit- vi" črnkega prebivalstva, ter naših izseljencih v tej republiki.

Tatjana Šiferer

DRUŠTVENE VESTI

DELO GEOGRAFSKEGA KROŽKA NA CELJSKI GIMNAZIJI 1978/79

Geografski krožek na celjski gimnaziji je imel redne sestanke vsakih 1-1 dni. Predsednica krožka je bila Juana Letonje iz 3.a razreda. Na sestankih so se vrstila predavanja, ilustrirana z diafilmi, diapozitivi, kartami in drugimi ponazorili.

Mojca Belak (3 c): Grčija - dežela antičnih bogov,
Tomaž Pavlin (4 c) in Igor Martinšek (3 b): Raziskovalni tabor "Pomurje 73",
Jože Zupan, alpinist: Andi 73 (celjska alpinistična odprava v Ande),
Ernest Rečnik, upokojeni prosvetni delavec: kitajska 1. in 2. del,
Peter Škoberne, dipl. biolog: Nepal,
Jura Piškur (4 c): Vpliv verstev na življenje v Indiji,
Prof. Franc Pisanec, Škofja Loka: Španija,
Darka Uranjek-Dimitrovič, dipl. geograf: Problemi prostorskega in regionalnega razvoja Celja (ob kulturnem maratonu),
Vojko Golavšek (4 a): Kmetijstvo v Danskem,
Marko Cestnik (2 a): Kmetijstvo na bavarskem,
Dipl.inž. Gerhard Premšak: Morska pot Sv. Lovrencn.

EKSKURZIJE:

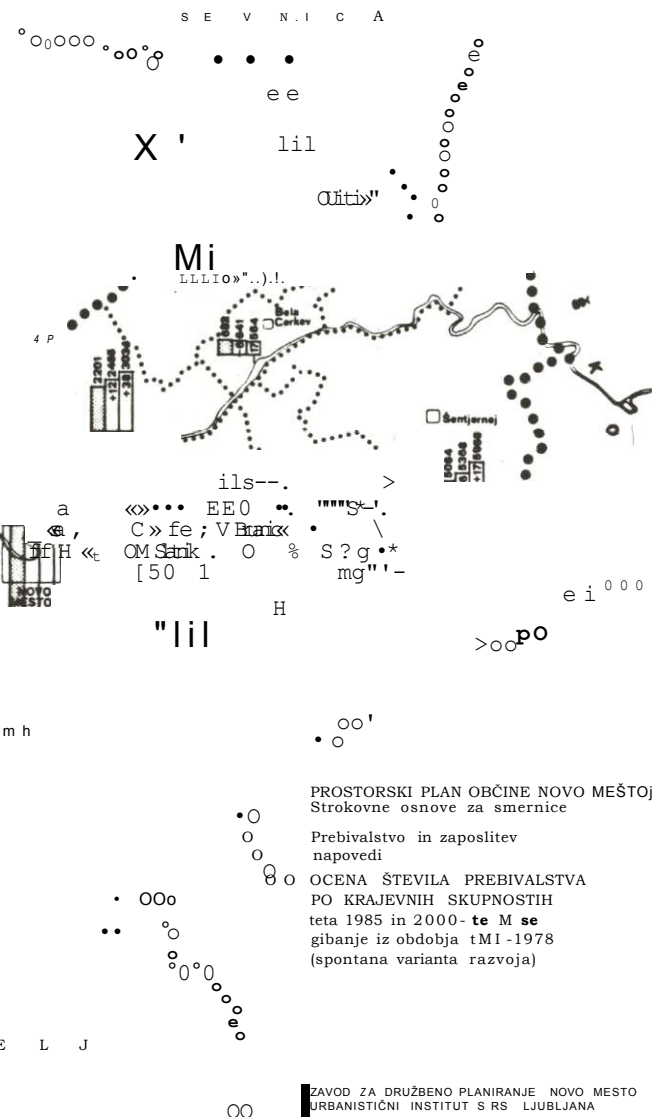
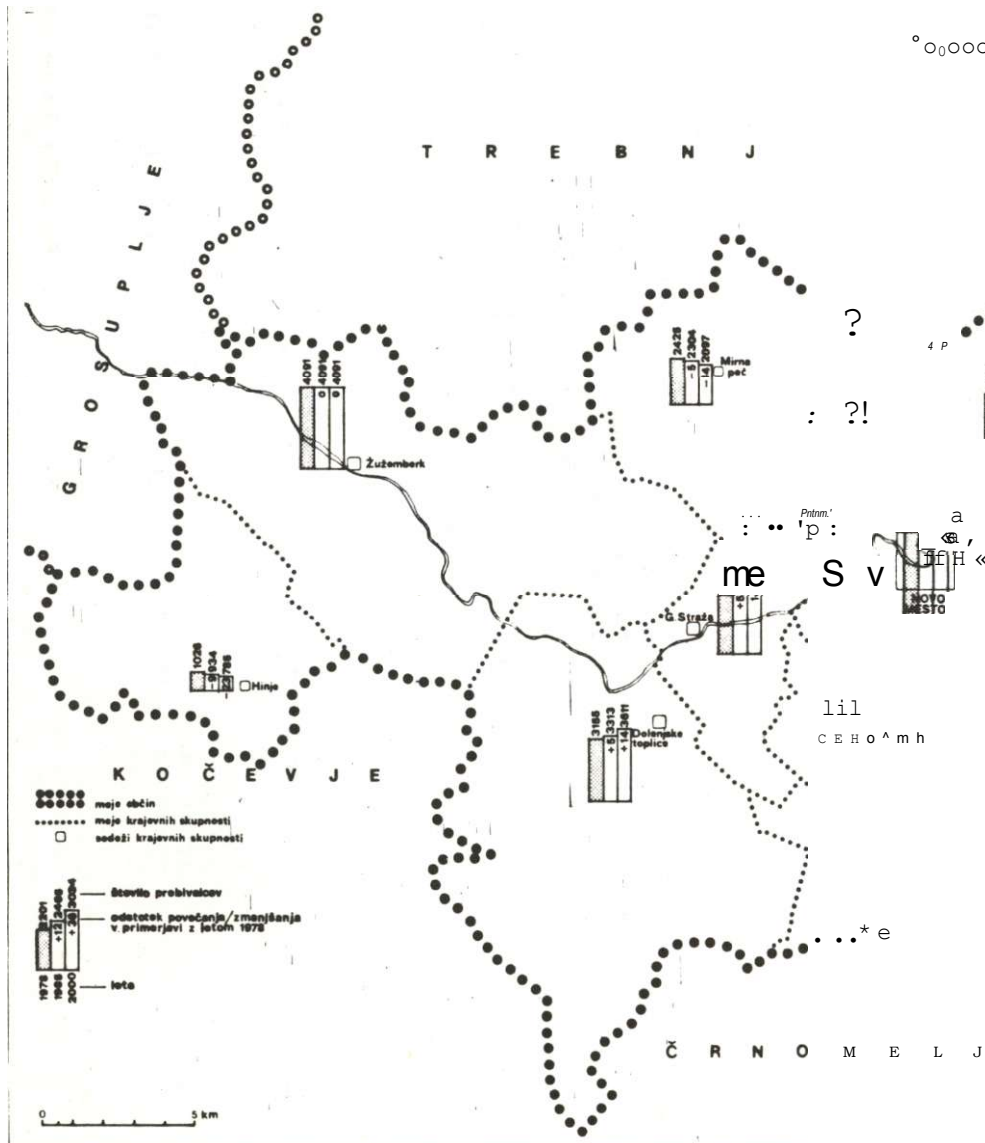
Ogled razstave "Geografska raziskave okolja" na jugoslovanskem simpoziju Geografski problemi življenjskega okolja v Celju (jeseni 1978).

Ekskurzija geografskega krožka aprila 1979 v rejanurje. Ogled usmerjena kmetije blizu Murske Sobotice in razlaga kmetijske problematike TŽ Pomurka v skleoti SOZD POMURKA. Ogled domače obrti v Filovcih. Probleme dvejazičivaga Jolstva in madžarska narodnosti na osnovni šoli v Gentarovcih je predavatelj Ištvan Ivane, ki je tudi vodil onlad Lendava. Problema nerazvitosti in razvoja na Goričkem v Gradu nam je razlagal zgodovinar csr.cvr.3 iola in r.an vc.lil pri ogledu gradu.

Igor Martinšek (3 b) je obdelal teme "PROBLEMATIKA KMETIJSTVA V VASI vrnovo" in jo zagovarjal na letošnjem tekmovanju v okviru gibanja Znanost mladini.

Nekaj dijakov se je v počitnicah 1979 udeležilo raziskovalnih taborov v Hodošu, Vinici in Škocjarju.

Zvezdán Knaz-iitarber.c,
mentor geografskega krožka

G E O G R A F S K I O B Z O R N I K

VSEBINSKO KAZALO

I - XXV (1954 - 1973)

SR Slovenija
Zamejska Slovenija
Jugoslavija
Evropa
Ostali svet
Načelni in metodični članki
Zemljepisno izrazje in imenoslovje
Fizična in matematična geografija
Družbena geografija
Društvene vesti
Ocene, kritike in književnost

Ljubljana 1979

S R S l o v e n i j a

- 3ajželj France, Problemi priradne mreže v Sloveniji, 1964/1, str.1-5.
- Bednarik Rado, Oblike, razvoj in sedanje stanje izseljevanja iz slovenskih primorskih krajev, 1973/3-4, str.38-44.
- Bernot F., Klimatske poteze Nove Gorice in spodnjega dela Vipavske doline, 1966/3-4, str.85-90.
- Belec Borut, Morfologija mariborske ravnine, 1961/3-4, str.78-82.
- Belec Bcrut, Razširjenost in nekatere značilnosti družbenega vinogradništva v severovzhodni Sloveniji, 1971/3-4, str.10-18.
- Belec Borut, Razvojne značilnosti slovenskega sadjarstva in njegove prostorske spremembe, 1974/4, str.5-15.
- Belec Bcrut, Transformacija vinorodne pokrajine Slovenskih goric v luči socialnogeografskih procesov, 1969/3-4, str. 1-5.
- Belec Bcrut, Zmanjševanje vinogradniških površin v Podravju in v južnem Pomurju med leti 1896-1967, 1970/3-4, str.11-14.
- Bračič Vladimir, Prebivalstvo osrednjih Slovenskih goric, 1975/1-2, str.1-6.
- bračič Vladimir, Še o toponomastiki Dravskega in Ptujkega polja, 1970/2, str. 20-22.
- Bračič Vladimir, Viničarstvo (nastanek, razvoj in odprava), 1965/2, str.46-54.
- Briški Andrej, Gospodarsko-geografski pregled novomeškega okraja, 1960/1-2, str. 3-6.
- Briški Andrej, Šavrinsko gričevje, 1957/3, str.57-61.
- Ciccj Štefan, Aktualni družbeno-geografski problemi Goriške, 1966/3-4, str.70-76.
- Ferjan Tatjana, Struktura ljubljanskega živilskega trga, 1970/3-4, str.19-22.
- Furlan Danilo, Fegla v Ljubljanski kotlini, 1964/4, str.127-128.
- *G.I., Fcrest prebivalstva v LR Sloveniji v letih 1953-1961 po občinah, 1964/4, str.127.
- Gams Ivan, Ali se LjuLljar.sko barje še zdaj ugreza? (Odprto vprašanje univ. doc. Cirilu Šlebingerju), 1965/3, str. 96-97.
- Gams Ivan, Dcler.jsko-belokranjski številki za uvod, 1960/1-2, str.2-3.
- Gars Ivan, Ekskurzija v Postojnsko jamo, 1963/1-2, str.18-20.
- *Garrs Ivan, Nekaj novih demcografskih podatkov, 1957/2, str.52-53.
- Gans Ivan, O razvoju našega reliefa in klimatski gec-irorfologiji, 1965/2, str. 58-60.
- Gans Ivan, O tektcniki plošč kot razlagi potresov v zunanjih Dinaridih, 1976/3-4, str.11-18.
- Garrs Ivan, Pohorske Pcdravje, 1956/1, str.1-4.
- Gairs Ivan, Potres 6.maja 1976 in neetektonska morfologija Starijskega pcdolja, 1976/1-2, str.13-15.
- Gams Ivah, Prispevek k klasifikaciji poplav v Sloveniji, 1973/1-2, str.8-1b.
- Gams Ivan, Prispevek h klimatskogeografski delitvi Slovenije, 1972/1, str.1-9.
- Garrs Ivan, Sotelska železnica, 1957/2, str.38-39.
- Gams Iven, Z dolenske avtomobiliske ceste, 1960/3-4, str.78-82.
- Gams Ivan, Stanje fizične geografije v Sloveniji, 1966/2, str.39-45.
- Gan.s Vera, Bizoviške perice (Iz dela praktičnih znanj iz geografije), 1971/3-4, str.3b.
- Gcsar Anten, Vr>liv zdomstva na preobrazbo kulturne pokrajine na Slovenskem, 1977/1-2str.27-30.
- Labe France, Iivška kotlina - hidrografska streha slovenskega Krasa, 1961/1, str.7-10.
- Uabič Peter, Ilidrografski problemi Visokega Krasa med Idrijco in Vipavo, 1966/3-4, str.1C4-108.
- *HE Zlatcličje, 1969/2, str.21.
- hern.an Viktor, Nekateri kmetijski problemi na 3arju, 1964/4, str.117-121.
- Hribar Franc, Problematika kvalitete vede v Sloveniji, 1972/3, str.1-7.
- Ilešič Svetozar, Gospodarske geografski pogled na Koprsko primorje, 1955/4, str.1-3.
- Ilešič Svetozar, Osnovne geografske poteze Savinjske Slovenije, 1964/2, str.25-27.
- Ilešič Svetozar, Pcn.an kompleksnega regionalnega aspekta* v sodobni geografiji na primeru alpskih predelov Slovenije, 1975/3-4, str.1-6.

* Z zvezdico- so označeni krajši prispevki

- Ilešič Svetozar, Slovenske pokrajine, 1956/2, str.25-38.
- Ilešič Svetozar, Za skupnost Slovenskega Pomurja, 1955/3, str.1-2.
- Jamnikar Ivo, Gospodarske osnove občine Velenje, 1964/2, str.32-36.
- Kerin Lojze, Vodnogospodarska ureditev hidrosistema Ljubljanske s pritoki in Ljubljanskega barja, 1964/4, str.112-117.
- Klemenčič Vladimir, Predhodni rezultati proučevanja novejših geografskih procesov slovenske pokrajine, 1964/2, str.55-56.
- Klemenčič Vladimir, Slovenske in italijanske narodne manjšine v luči ularizacije in odprte jugoslovansko-italijanske državne meje, 1976/3-4, str.3-11
- Koglot Sergej, Nekaj turistično-geografskih potez Posočja, 1966/3-4, str.10-94
- Kokole V., Slovenske pokrajine in turizem, 1965/1, str.1-5.
- Kokole Vera, Gospodarska struktura prebivalstva Slovenije kot pokazatelj urbarijskih funkcij, 1967/2, str.37-41.
- Kokole Vladimir, Nekaj razmišljanj o razvojni problematiki Kranjske občine, 1977/1-2, str.4-8.
- Kokole Vladimir, Novomeška kotlina in njeno obrobje, 1957/1, str.1-6.
- Kokole Vladimir, Pokrajine med Save in Sotlo, 1956/3, str.45-49.
- Kokole Vladimir, Razvojne značilnosti pokrajine in naselij v Sloveniji, 1962/1-2, str.1-3.
- Kokole Vladimir, Slovenske pokrajine in turizem (Predalpski svet), 1965/2, str.37-46.
- Kokole Vladimir, Slovenske pokrajine in turizem (Dinarsko - kraške oziraj) 1965/4, str.103-108.
- Kokole Vladimir, Slovenske pokrajine in turizem (Panonsko obrobje), 1966/1, str.1-4.
- Kokole Vladimir, Slovenske pokrajine in turizem (Koprsko primorje), 1966/2, str.33-36.
- Kokole Vladimir, Težnje k policentričnemu urbanemu razvoju v SR Sloveniji, 1976/1-2, str.1-7.
- Kokole Vladimir, Značaj procesa urbanizacije Slovenije, 1963/1-2, str.1-3.
- Košir Dušan, Nekaj o razvoju, delu in perspektivah meteor.-klimat. oddelka Uprave za hidrometeorološke službe LRS, 1954/1, str.21-22.
- Košir Zivko, Gozdarstvo na Barju z meliorativnim, zaščitnim, rekreacijskim in proizvodnim pomenom, 1964/4, str.121-124.
- Kukovič Marjan, Erozijski pojavi v porečju Drave v luči zapolnjevanja akumulacijskih bazenov (v primerjavi s Savo), 1972/1, str.18-22.
- Kunaver Jelka, Ribniške doline, 1967/2, str.41-44.
- Lah Avguštin, Analiza družbenih razmer na Barju (s posebnim oziranjem na možnost združitve kmetijske proizvodnje), 1964/4, str.113-136.
- Lah Avguštin, Družbeno-geografska podoba Barja in problemi sodobne transformacije, 1964/4, str.104-108.
- Leskovšek Žiga, Kras in njegova prirodno-geografska razčlenitev, 1976/3-4, str.19-25.
- Lojk Jože, Novogoriška šolska regija, 1966/3-4, str.94-98.
- Malečkar Franc, Raziskovanje Bancve pečine v Matarskem pedolju, 1974/2-3, str.37-39.
- Marjetič Cita, Razvoj novega mesta, 1961/1, str.1-7.
- Marn Stane, Dejavniki spreminjanja vinogradniških pokrajin na Trški gori, 1975/1-2, str.7-11.
- Medved Jakob, Raba njiv in vrtov v Sloveniji leta 1974, 1977/1-2, str.15-22.
- Meze Drago, Gornja Savinjska dolina - s poudarkom na samotnih kratijah zlasti na Solčavskem in v Lučki pokrajini., 1964/2, str.36-39.
- Meze Drago, Koprsko pristanišče, 1959/1-2, str.1-6.
- Meze Drago, Prometna povezava Koprškega primorja z zaledjem, 1958/3, str.1-4.
- Mihevc Pavle, Številčno gibanje vsega in kmečkega prebivalstva SR Slovenija 1961-1971 s poudarkom na analizi strnitve v ravninski svatu, 1977/1-2, str.23-27.
- Mis Franta, Ureditve Ljubljanskega barja z zdravstvenega vidika, 1964/4, str.128-131.
- *Mlinar B., Osebni avtomobili v Jugoslaviji in Sloveniji, 1970/3-4, str.33-34.
- Mlinar Branko, Avtobusni linijski premet v Sloveniji, 1970/3-4, str.14-19.

- Moravec Marica, Izseljevanje iz Bele krajine v luči belokranjskega gospodarstva, 1960/1-2, str.22-28.
- M.oiretti Franc, Ležišča in izraba kremenovega peska na Dolenjskem, 1960/1-2, str.32-36.
- *N.M., Koprška železnica - slovensko okno v svet, 1967/4, str.140-141.
- N.M., Naši delavci na tujem, 1972/4, str.44-58.
- N.M., Prebivalstvo v slovenskih irstih v letu 1965, 1966/1, str.24-25.
- *N.M., Rast prebivalstva po občinah SR Slovenije v letih 1961-1965, 1966/1, str.25.
- Natek M., Poročilo o ekskurziji v Beneško Sloveniji, 1971/1-2, str.61-62.
- *Natek N., Rast števila prebivalstva v SR Sloveniji v desetletju 1961-1971, 1972/1, str.43-46.
- *Natek M., Ukinjene železniške proge v SR Sloveniji v letu 1966, 1967/1, str.34-35.
- Natek Milan, Ekskurzija na Koroško, 1971/3-4, str.54-55.
- Natek Milan, Nekateri sodobni demografski pojavi v Sloveniji, 1966/3-4, str.121-125.
- Natek Milan, Proizvodnja in potrošnja piva v SR Sloveniji, 1967/2, str.78-79.
- Natek Milan, Razvita in nerazvita območja v SR Sloveniji, 1969/2, str.1-8.
- Natek Milan, Selitve med Slovenijo in drugimi republikami Jugoslavije, 1971/3-4, str.9.
- Natek Milan, Selitvena dinamika v SR Sloveniji v letih 1959-1968, 1971/1-2, str.1-11.
- Natek Milan, Spodnja Savinjska dclina, 1964/2, str.39-43.
- Natek Milan, Žalec - regionalnogeografski oris, 1967/3, str.83-92.
- Novak Dušan, Kraški izviri v hidrogeologiji, 1971/1-2, str.27-29.
- Novak Dušan, Poročilo o proučevanju Krasa v "Proteusu", 1975/1-2, str.38-44.
- Oblak Polde, Alpski in kraški svet srednje Dolenjske, 1960/3, str.53-60.
- Orožen Adamič Milan, Geografsko preučevanje naravnih katastrof, predvsem glede na posledice nedavnega ptrssa v Posočju, 1978/1-2, str.6-13.
- Pak Mirko, Nekaj populacijskih problemov Kidričevega, 1963/3-4, str.51-55.
- Pak Mirko, Zgornje Dravsko pelje - sodobni družbenoaeografski procesi, 1966/1, str.16-22.
- Petrle Lojze, Geografski oris nerazvitega območja na primeru katastrske občine Jelševce, 1975/3-4, str.15-23.
- Petrič Ivanka, Laška pokrajina in njena prirodnogeografska delitev 1976/1-2, str.8-12.
- *P.F., Družbena posest v okolici Ljubljane, 1961/2, str.59-60.
- *P.F., Pregled elektrarn v Sloveniji, 1964/3-4, str.67.
- Piletič Rudi, Novomeške Podgorje, 1960/1-2, str.9-18.
- \ Pirš Simona, Nekateri geografski vidiki železarstva v Sloveniji, 1970/1, str.5-8.
- ^Planina Fr., Nafta in merska plovba, 1957/2, str.52.
- Planina Fr., Svetovna trgovska mornarica, 1957/2, str.52.
- Plut Dušan, Bela Krajina - spremembe v gospodarski in družbeni strukturi, 1974/4, str.16-19.
- Plut Dušan, Belokranjske vinogradništvo - proučitev prirednih pogojev, 1974/1, str.27-32.
- Polajnar Stanko, Medvode, 1958/4, str.1-4.
- Potočnik France, O pomorstvu in pomorskem gospodarstvu v LR Sloveniji, 1958/1, str.1-5.
- Puklavec Vanda, Dravinjske gorice in njihovo gospodarstvo, 1961/3-4, str.87-89.
- Radilevič Milenke, Klima Babnega polja, 1970/2, str.6^10.
- *R.D., Pet milijard KWh za izvoz, 1956/1, str.20.
- Radir.ja Darko, Geografska problematika hidroenergetskega izkoriščanja Soške doline, 1966/3-4, str.98-104.
- Radir.ja Darko, Morfogenetska problematika matičnega Krasa, 1966/3-4, str.103-114.
- Radir;ja Darko, Projektirana HE Trnove v Soški dolini, 1965/4, str.114-119.
- *R.M., Izvoz iz LR Slovenije pc kontinentih v zadnjih letih, 1954/1, str.23-24.
- *R.M., Nekaj podatkov popisa prebivalstva LR Slovenije z dne 31.3.1953, 1954/1, str.22-23.
- *R.M., Poraba električne energije v Sloveniji leta 1952, 1954/1, str.25.
- *R.M., Predvojni in povojni inčzerski turizem v LR Sloveniji, 1954/1, str.24.

- *R.M., Razvoj elektroindustrije v Sloveniji, 1954/1, str.25.
- Ramovš Anton, O vrednosti geoloških kart slovenskega ozemlja, 1977/1-2, str.49-53.
- Ravbar Marjan, Črne gradnje kot element transformacije slovenske pokrajine in posledica neusmerjene urbanizacije, 1974/1, str.11-13.
- Ravbar Marjan, Kraška erozija v okolici Straže pri Novem mestu, 1975/1-2, str.12-18.
- Ravbar Marjan, Naravna dediščina Slovenije, prvina človekovega okolja, 1977/3-4, str.1-5.
- Ravbar Marjan, Nekateri prostorski vidiki sodobnega razvoja slovenskih naselij, 1977/1-2, str.9-14.
- Ravbar Marjan, Slovenci po svetu, 1972/4, str.32-36.
- Ravbar Marjan, Vloga Slovenije v tranzitnem prometu, 1974/2-3, str.24-30.
- Razpotnik-Obradovič Slava, Litija - regionalnogeografski opis, 1966/1, str.7-16
- Rus Angela, Geografske značilnosti Suhe krajine, 1977/3-4, str.14-23.
- Rus Zvonko, Metlika, 1960/1-2, str.28-32.
- Seifrid Zlata, Izkoriščanje gozda in lesna predelava v vzhodnem Pohorju, 1961/3-4, str.90-93.
- Slejko R., Razvoj gospodarstva v novogoriški občini, 1966/3-4, str.76-84.
- Slovenija v Jugoslaviji, Statistični pregled 1968, 1969/2, str.20.
- Stritar Albin, Značilna zaporedja talnih oblik v Sloveniji, 1965/3, str.81-85.
- Š.T., Prebivalstvo Slovenije v zadnjih sto letih, 1964/3, str.79-82.
- Šali Frančiška, Denudacija in korozija v porečju gornje Krke in Temenica, 1969/3-4, str.15-18.
- Šilih Ferdo, Naravni viri in izraba tal v Svečinskih goricah, 1972/1, str.10-18
- Šljager Marko, Vpliv hidrotehnične ureditve Barja na ureditev ljubljanskega mestnega območja, 1964/4, str.131-132.
- Šlebinger Ciril, Geologija in geomorfologija Barja, 1964/4, str.108-112.
- Špes Metka, Razlike v kvaliteti bivalnega okolja med tremi mestnimi deli Caljč, 1977/3-4, str.6-13.
- Trošt Stojan, Depopulacija Zgornjega Posočja, 1966/3-4, str.114-118.
- Trošt Stojan, Tolmin, 1961-2, str.33-44.
- Uršič Hinko, Spremembe v kobariški mikroregiji, 1966/3-4, str.119-121.
- Vizjak Stanko, Onesnaženost zraka v Ljubljani, 1972/2, str.12-18.
- Vojvoda Metod, Problematika planinskega gospodarstva v slovenskih Alpah, 1969/3-4, str.12-14.
- Vrišer Igor, Dnevni dotok zaposlenih v Koper, 1957/2, str.34-38.
- Vrišer Igor, Nova Gorica, 1958/2, str.1-5.
- Vrišer Igor, Problemi moderne urejevanja mest (na primeru Velenje), 1904/2, str.27-32.
- Zei Miroslav, Morsko ribištvo v Slovenskem Primorju, 1957/4, str.81-84.
- Zgonik Mavricij, Drava pod Mariborom kot hidroenergetski vir, 1961/3-4, str.83-86.
- Zgonik Mavricij, Geografska opažanja in razmišljanja s prti po Srednjih Slovenskih goricah, 1974/1, str.33-38.
- Zgonik Mavricij, Maribor - središče slovenskega Podravja, 1961/3-4, str.73-75.
- Zgonik Mavricij, Proces deagrarnizacije v Dravski dolini in njena prostorska razčlenjenost, 1969/3-4, str.6-11.
- Zupančič Danica, Ljudsko življenje v Podgorju, 1961/1, str.18-22.
- Zupančič Jože, Meteorološke značilnosti Maribora v letih 1951-1961, 1961/3-4, str.75-78.
- Žagar Marjan, Kozjansko in Voglajnsko-rogaško podolje, 1964/2, str.43-46.
- Žagar Marjan, Nekateri današnje in bodoče geografsko-prorokne in turistične karakteristike Postojne, 1965/4, str.108-113.
- Žagar Marjan, Ponikva in Blaž Kocen, 1972/4, str.48-52.
- Žagar Marjan, Turistične perspektive Barja in njegova obrobja, 1964/4, str.124-126.
- Žnidaršič Vida, 3loke, 1965/3, str.73-80.

Z a m e j s k a S l o v e n i j a

- Birtič Valentin, Duhovnik v obrambi slovenstva v Beneški Sloveniji, 1973/3-4, str.27-33.
- Černo Vilijem, Podnebje in rastje v Beneški Sloveniji, 1972/2, str.23-26.
- Ilešič Svetozar, Vloga Beneške Slovenije med sosednjimi pokrajinami, 1978/1-2, str.1-6.
- Klemenčič Vladimir, Sodobni socialnogeografski problemi Slovencev na Koroškem,* 1973/3-4, str.2-14.
- M.ljač Franc, Nekaj družbenogeografskih podatkov o Kanalski dolini, 1973/3-4, str.21-27.
- Obisk slovenskih naselij na Tržaškem, 1972/2, str.43-44.
- Olas Ludvik, Slovensko Porabje, 1973/3-4, str.15-21.
- Pahor Samo, Tržaški Slovenci, 1973/3-4, str.45-58.
- Predan Izidor, Gospodarski in kulturno-prosvetni položaj v Beneški Sloveniji, 1973/3-4, str.33-38.
- Radinja Darko, Medejska gora - najzahodnejši del,matičnega Krasa, 1967/3, str.92-94.
- Radinja Darko, Načrti o zaščiti kraške pokrajine na Tržaškem, 1967/4, str.117-121.
- Ravbar Marjan, Prekomorsko izseljevanje Slovencev, 1973/1-2, str.13-22.
- Štefe Tomo, O zaposlovanju naših delavcev v tujini, 1972/3, str.32-38.
- Vertovec Mario, Novejši prebivalstveni in gospodarski razvoj v Beneški Sloveniji, 1976/1-2, str.16-18.

J u g o s l a v i j a

- Bajželj France, Razvoj in pomen naših luk, 1965/1, str.5-10.
- Bakaršič Sulejman, O nekaterih činiteljnih urbanizacije v **Bosni in Hercegovini** v turškem obdobju, 1961/1, str.10-12.
- Crkvencič I. - Klemenčič V., Razvoj in rezultati agrarne geografije **Jugoslavije**, 1965/1, str.15-22.
- Čirid** Jovo, Gradnja avtomobilske ceste skozi Niš z geografskih **vidikov**, 1959/4/str.59-61.
- Ferjan Tatjana, Fitogeografska oznaka Opatijskega **primorja in pobočja Učke**, 1969/1, str.1-6.
- Finžgar Vilko, Jugoslovanski zimskošportni in turistični **center**, 1959/4, str.66-67.
- Gams Ivan, Nekaj vtisov z ekskurzije po Črni **gori**, 1958/4, str.4-8.
- Genorio Rado, Sodobni problemi jugoslovanske ekonomske **emigracije**, 1976/3-4, str.29-36.
- Ilešič Svetozar, Klimatska območja Jugoslavije, 1970/3-4, str.4-10.
- Ilešič Svetozar, Reliefna razčlenitev Jugoslavije, 1974/4, str.1-5.
- Jelič Djoko, Vpliv **HE** Trebišnjica na spremembo okolja, 1966/2, str.49-56.
- *K.J., Proizvodnja in potrošnja umetnih gnojil v Jugoslaviji, 1964/1, str.22*
- *K.J., Proizvodnja koruze v Jugoslaviji, 1964/1, str.22.
- *Košnik S., Jugoslavija in **SEV**, 1966/2, str.57
- *Košnik S., Jugoslavija sprejeta v Gatt, 1967/1, str.32-33.
- *Košnik S., Naftovod Bakar - Sisak, 1967/1, str.38.
- *Košnik S., Proizvodnja nafte v Jugoslaviji, 1966/2, str.57.
- *Košnik S., Ribolov v Jugoslaviji, 1966/2*, str.57.
- *Košnik Stane, Promet v jugoslovanskih lukah, 1964/3, str.92.
- Lah Avguštin, Jugoslavija in dežele v razvoju, 1967/3, str.94-96.
- Lah Avguštin, Srednjeročni družbeni plan razvoja Jugoslavije, 1972/2, str.19-23
- Mlinar B., Osební avtomobili v Jugoslaviji in Sloveniji, 1970/3-4, str.33-34.
- Markovič Dj.J., Nekaj karakteristik naselij SR Srbije, 1967/4, str.113-117.
- *N.M.,Jugoslovanski delavci v tujini v letu 1966, 1967/4, str.159-140.
- *N.M.,**Rast** mestnega prebivalstva v Jugoslaviji, 1966/1, str.24.
- *Natek M., Nove železniške proge v Jugoslaviji, 1968/3-4, str.46-47.
- *Natek M., Proizvodnja električne energije v Jugoslaviji, 1967/3, str.111.
- Natek M., Proizvodnja in predelava nafte v SFR Jugoslaviji, 1967/3, str.111-112

Natek Milan, Hmelj v Bački (Nekatere geografske karakteristike), 1965/4, str.119-125.

Natek Milan, Novi podatki o prebivalstvu SFR Jugoslavije, 1972/2, str.26-31

*hlatak Milan, Proizvodnja in potrošnja premoga v SFRJ, 1961/3, str.111.

*fóatek Milan, Sodobna preobrazba Dalmacije, 1969/2, str.23-24.

fcak Mirko, Nekaj geografskih opažanj i2 zahodne okolice Splita, 1967/1, str*8-12.

lak Mirko, Nekaj geografskih aapažanj s terenskega proučevanja v okolici Novske, 1966/2, str.45-49.

Petišič Dimitrije, Hidroelektrarna Djerdap, 1965/2, str.54-58.

, Delež Jugoslavije v svetovni proizvodnji boksita, 1958/2, str.19-20»

, Gospodarstvo Jugoslavije v letu 1957, 1958/3, str.30-31.

*tt;D., Hidroelektrarna Reka, 1957/2, str.51.

*fc:t>. , Industrija sladkorja v Jugoslaviji, 1958/3, str.31-32.

*fcist>. , Plovne reke in kanali v Jugoslaviji, 1958/4, str.20.

*R:D., Potniški promet v Jugoslaviji, 1958/4, str.20-21.

*R;D., Proizvodnja premoga v Jugoslaviji, 1957/2, str.52.

*R»D. , Ribolov v Jugoslaviji, 1958/2, «Str. 20.

*R.Dž, Trgovska mornarica FLRJ, 1958/2, str.21.

Radinja Darko, Energetski viri Jugoslavije - nafta in plin, 1958/4, št.5-1

•Radinja Darko, Hidroenergetski viri Jugoslavije, 1958/2, str.52.

Radinja Darko, Premogovno bogastvo Jugoslavije, 1958/2, str.2-8.

Radinja Mara, Aluminijski kombinat v Črni gori, 1957/1, str.6-8.

Trifunovski F.Jovan, O Najnovejših migracijah prebivalstva V LR Makedoniji, 1961/2, str.44-47.

Vrišer Igor, Urbanizacija Jugoslavije, 1971/1-2, str.12-17»

Zgonik M., Nekaj bežhkih vtisov in razmišljanj s poti po Hrvatskem Zagorju, 1971/3-4, str.55-57.

Zupančič tfože, Nekaj geografskih opažanj i2 Gtdeličke klijBUJfé, 1960/4, str.95-97*

E v r o p a

Belec Borut, Sadjarstvo na Poljskem - stanje in perspektive, 1975/3-4, str.11-15.

Bračič Vladimir, Gospodarska rast Sovjetske zveze, 1977/3-4, str.24-32.

*F.V., Nov projekt rečne zveze Baltik - Črno morje, 1954/1, str.27.

*F.V., Republika Ciper 1961/2, str.66.

Furlan Vito, Načrti za preobrazbo prirode v SZ, 1954/1, str.19-21.

Gams Ivan, Ekskurzijske beležke o geografiji Romunije, 1967/3, str.96-99.

Gams Ivan, Geografske beležke iz Sovjetske zveze, 1975/1-2, str.27-30.

Gams Ivan, O regionalnih razlikah pri preobrazbi kmetijstva v Alpah, 1969/1 str.6-8.

Gosar Anton, Miinchen - geografski problemi velemesta, 1973/1-2, str.31-35.

Ilešič Svetozar, O pojmu "Srednje Evrope", 1966/1, str.4-6.

Ilešič Svetozar, Staro in novo na vzhodnem in severnem Slovaškem, 1965/1, str.125-131.

K.A., Berlin 1955, 1959/1-2, str.26-27.

Kastellc Anton, Hidroenergetski sistem Glockner-Kaprun, 1954/1, str. 13.

Kastelic Anton, Lorena in Porurje, 1959/3, str.43-45.

Kleindinst Slavko, Sovjetska Armenija, 1960/3, str.62-66.

Klemenčič Marijan, Poljska včeraj, danes, jutri, 1975/1-2, str.18-27.

Kokole Vera, Nekaj vtisov in dejstev iz Bretanje, 1965/4, str.131-135.

Kokole Vladimir, Kmetijsko gospodarstvo v Sredozemlju, 1960/4, str.85-89.

Kokole Vladimir, Na vzhodu Poljske med Baltikom in Sudeti, 1959/1-2, str.6-10, nadaljevanje 1959/3, str.39-43.

Kokole Vladimir, Podobe iz Bretanje nadaljevanje, 1972/3, str»13-23, 1972/4 str»20-32.

Kokole Vladimir, Poljska mesta, 1958/1, str.25-26.

*K.S., Italijanska zunanja trgovina leta 1962, 1963/3-4, str.67.

*K.S. , Nahajališča zlata v SZ, 1963/3-4, str.69.

- *K. S., Poljske luke, 1963/1-2, str.21.
 Košnik Stane, Albanska industrija, 1965/2, str.70.
 Košnik Stane, Geografske karakteristike Pirinejev, 1967/2, str.58-59.
 Košnik Stane, Letalski promet v SZ, 1959/1-2, str.15-16.
 Košnik Stane, Naftovodi v Evropi, 1963/3-4, str.46-51.
 Košnik Stane, Nekaj o paktih, 1958/2, str.12-14.
 Košnik Stane, Porurje, 1960/3, str.60-62.
 *Košnik Stane, Tuji delavci v Zahodni Nemčiji, 1964/3, str.93-94.
 *Košnik Stane, Zemeljski plin na Nizozemskem, 1964/3, str.93.
 Lah Avguštin, Petdeset let gospodarskega razvoja SZ, 1967/4, str.121-128.
 Lleshi Quazim, Ekonomske in družbenogeografske spremembe v LR Albaniji (1945-1973), 1974/2-3, str.30-36.
 *.i.V., Največje znane morske globina, 1954/1, str.29-30.
 Marchisatti Vara, Od Londona do Edinburga, 1961/2, str.50-53.
 r.edved J. in Ingolič B., Nekateri aktualni problemi Porurja in Porenja, 1967/2, str.55-58
 Medved Jako!, Deseta petletka v Sovjetski zvezi, 1976/3-4, str.36-41.
 Medved Jakob, Izraba zemljišč na polderjih s posebnim ozirom na vzhodni Flevcland, 1973/1-2, str.36-41.
 Natek M., Izseljevanje in zaposlovanje naših ljudi v Franciji, 1968/3-4, str.45-46.
 *Matek M., Nova mesta v LR Bolgariji, 1971/1-2, str.48-49.
 *Natek M., Novi podatki o prebivalstvu ZSSR, 1971/1-2, str.50-52.
 Natek Milan, Rast števila prebivalstva na ozemlju ČSSR, 1970/2, str.10-15.
 *Natek Milan, Razvojne težnje v rasti prebivalstva LR Albanije, 1967/3, str.112.
 Natak Milan, Selitve delovne sile v Evropi, 1969/1, str.9-14.
 Natek Milan, Selitve prebivalstva v ZSSR, 1967/2, str.77-78.
 *R.D., Evropska skupnost premoga in jekla, 1958/2, str.23-23.
 *R.D., Modernizacija železniškega prometa v Veliki Britaniji, 1958/2, str.25.
 *R.D., Premog v letu 1956, 1958/2, str.24.
 *R.D., Vulkani v službi električne energije, 1958/2, str.24.
 *R., Dansko kmetijstvo, 1964/1, str.23.
 *Š.T., Razvoj velikih mest v Sovjetski zvezi, 1965/3, str.97-98.
 *šifrer Tatjana, Prairog na Poljskem, 1974/4, str.31-32.
 .jifrer Tatjana, Sovjetsko Zakavkazje, 1965/4, str.135-137.
 faifrar Tatjana, Varšava, 1967/1, str.22-24.
 Zgonik M., S poti oo Slovenskem Porabju, zahodni Madžarski in Budimpešti, 1964/3, str.65-69.
 Zgonik Mavricij, Antvemensko pristanišče, njegov položaj in njegovi problemi, 1959/4, str.61-63.
 Zupančič Majda, Nizozemski polderji, 1967/3, str.99-101.

O s t a l i s v e t

- *Bulog V.7 Gortnar, Bušmani v puščavi Kalahari, 1969/1, str.23-24.
 *F.V., Kanal Sv. Lovrenca, 1959/4, str.71.
 *F.V., Katara, 1961/2, str.66.
 *F.V., Politične spremembe v Afriki, 1961/2, str.65-67.
 *F.V., Vznik organizacije Združenih narodov in rast članstva, 1961/2, str.62-63.
 Finžgar Vilko, Današnja Afrika, 1960/4, str.100-105.
 Finžgar Vilko, Novosti hidroenergetskega razvoja doma in po svetu, 1960/1-2, str.48.
 Gams Ivan, Nova tolmačenja azijskega monsuna, 1969/3-4, str.19-22.
 Gams Ivan, Tunizija v dvajsetem letu dekolonizacije, 1968/1-2, str.5-9.
 Gams Ivan, O vrednosti vlažnega ekvatorialnega pasu^ža kmetijstvo, 1972/4, str.41-43.
 Gams Ivan, Suša 1970-1973 v Sahelu in vprašanje klimatskih sprememb, 1975/3-4, str.24-27.
 *G.L., Atlas avstralskih prirodnih bogastev 1963/1-2, str.23-24.
 *Gosar L., Razmere v ruralnih področjih Latinske Amerike, 1971/1-2, str.55-56.
 Gosar Lojze, Gospodarsko-politična stran vprašanja o lakoti na svetu, 1963/1-2, str.3-6.

- Gosar Lojze, Nekaj misli o preobljudencstvi na svetu, 1962/1-2, str.4-9.
 Gosar Lojze, Problemi naselitve vlažnih tropskih dežel, 1961/2, str.47-50.
 Gosar Lojze, Smernice v svetovni travcivini in njihov pomen za svetovni razvoj, 1964/1, str.6-11.
 Jakoš Aleksander, Industrializacija Japonske, 1971/3-4, str.28-31.
 Jimenez Nunez A.in drugi, Fizičnogeografski in geološki vzroki za različni razvoj krasa Kubanskega otočja, 1968/3-4, str.36-42.
 *K.A., Avstralska naftna industrija, 1959/1-2, str.27.
 *K.A., Hudson Bay-Company, 1959/1-2, str.25-26.
 *K.A., Nekaj novosti iz izraelskega gospodarstva, 1960/3, str.83.
 Kastelic Anton, Bambus kot surovina Južne Azije, 1959/3, str.47-48.
 Kastelic Anton, Izraelska trgovska mornarica, 1959/4, str.63-64.
 Kastelic Anton, Nove poteze v gospodarstvu Saudcve Arabije, 1955/1, str.13-15.
 K.E., Povcjne migracije prebivalstva pc svetu, 1964/3, str.83-86.
 Kokole Vladimir, Izrael, 1954/1, str.5-7.
 Kokole Vladimir, Lima - nove milijonsko mesto, 1956/3, str.52-54.
 Kokole Vladimir, Mesta in urbanizirana področja, retropolitanska območja urbanizacije v ZDA, 1968/1-2, str.1-5.
 Kokole Vladimir, Nigerije - največja afriška država, 1960/4, str.27-100.
 Kokole Vladimir, Neva Zelandija, 1954/2, str.10-12.
 Kckole Vladimir, St. Louis, ameriško velemesto ob Misisipiju, 1967/4, str.130-137.
 *K.S., Nafta iz Libije, 1962/1-2, str.20.
 *K.S., Saharska nafta, 1962/1-2, str.19-20.
 *K.S., Svetovna produkcija jekla, 1963/1-2, str.22-23.
 *K.S., Svetovna proizvodnja nafte, 1963/1-2, str.22.
 *K.S., Togo je postal samostojen, 1960/3, str.82-83.
 Košnik S., - Trilar V., Novosti iz družbene geografije Avstralije, 1970/2, str.15-17.
 *Košnik S., Svetovna proizvodnja nafte, 1966/2, str.58-89.
 *Košnik S., Svetovno lato riža, 1966/2, str.58.
 *Košnik Stane, Brasilia, 1960/4, str.116.
 Kčšnik Stane, Današnji peležaj črncev v ZDA, 1963/1-2, str.6-7.
 Košnik Stana, Gospodarske skupnosti v današnjem svetu, 1961/3-4, str.93-97.
 *Košnik Stane, Ifni in Ric de Oro, 1956/1, str.25.
 *Košnik Stane, Jemen, 1958/1, str.24-25.
 "Košnik Stane, Malaja, deseta država Commonwealtha, 1957/4, str.96.
 *Košnik Stane, Porala sladkorja, 1964/3, str.94-95.
 Košnik Stane, Preureditev reke Missouri, 1963/1-2, str.8-10,
 Košnik Stane, Zapadna Somca - nova sarostojna država, 1962/1-2, str.9-10.
 *Košnik Stane, Pridelek bombaža, 1964/3, str.94.
 Kraut-Šifrer Tatjana, O gospodarskem položaju Indonezije, 1957/1, str.8-10.
 *Kraut Tatjana, Sadjarstvo v Južnoafriški Uniji, 1956/3, str.61.
 Kraut Tatjana, Tajvan, 1955/2, str.8-11.
 Kromm E.David, Geografija prirodnih virov v ZDA, 1970/1, str.14-17.
 Kunaver Jelka, Gospodarstvo Izraela, 1963/3-4, str.55-57.
 Kunaver Jelka, Kitajska uspešno krepí sveje rake, 1974/4, str.26-29.
 *Kunaver Jelka, Nekaj agrarnogeografskih problemov v Arabskem svatu Bližnjega vzhoda, 1967/2, str.76-77,
 *Kunaver Jelka, Nekaj kmetijskih problemov na Kubi, 1967/i, str.35,
 Kunaver Jurij, Geografija Napalskih pokrajin, 1976/1-2, str.23^31,
 Lah Avguštin, Bangladeš, 1972/1, str.23-31.
 Lah Avguštin, Cejlcn - vrt južne Azije in kažipot zgodovine s sodebnini tokovi, 1971/3-4, str.18-24.
 Lah Avguštin, Fragmenti iz Latinske Amerike, 1972/3, str.23-32.
 Lah Avguštin, Libija - nova naftna velesila, 1968/1-2, str.9-13.
 Lah Avguštin, Program "bele revolucije" v Iranu, 1971/1-2, str.18-22.
 Lah Avguštin, Sodobna Etiopija, 1967/1, str.12-22.
 Lah Avguštin, Temeljne družbenegeografske karakteristike LR Kitajske, 1967/2, str.50-54.

- Malečkar Franc, Nekraške jame na svetu, 1977/3-4, str.44-46.
- Marjetic Cita, Prebivalstvo Kanade, 1955/1, str.9-11.
- *M.V., Transnongolsko železnico so svečano izročili prometu, 1956/3, str.61.
- *Marchisetti Vara, Gospodarski problem Formoze, 1956/3, str.60.
- *Marchisatti Vera, Kolonizacija Severne Parane, 1956/1, str.19-20.
- Marchisetti Vera, Možnosti za razvoj kmetijstva v Latinski Ameriki, 1957/4, str.37-88.
- Marchisetti Vara, Pakistanska vas, 1957/1, str.11-12.
- Marchisetti Vera, Peru in njegov gospodarski razvoj, 1956/1, str.19-20.
- Marchisetti Vara, severna Rodezija in baker, 1956/1, str.20.
- Marchisetti Vara, Zlata obala in tamkajšnji razvoj železniškega prometa, 1956/3, str.60.
- »Marchisetti Vara, Zlata obala, 1956/4, str.79-80.
- Mastnak Tine, Kmetijstvo Alžirije in Tunizije, 1966/1, str.22-24.
- Medved Jakob, Nekateri problemi sodobne Afrike, 1968/3-4, str.32-36.
- Medved Jakob, Nekateri socialni in ekonomski problemi sodobne Afrike, 1969/1, str.19-22.
- *N.M., Rast Stavila prebivalstva po kontinentih, 1966/1, str.22-23.
- *N.K., Razvoj mestnega prebivalstva po svetu, 1966/1, str.23-24.
- *Natek t'., Gospodarski pomen Sueškega prekopa, 1968/3-4, str.44-45.
- Natek M., Prebivalstvo Brazilije, 1972/1, str.47-49.
- Natak M., Prebivalstvo na Kitajskem, 1971/1-2, str.53-54.
- Jatek Milan, Zaposlitvena struktura prebivalstva kot odraz razlik v stopnji gospodarske razvitosti dažel, 1968/3-4, str.25-28.
- Ogrin Miran, Kontrasti Palestine, 1959/3, str.45-47.
- Ogrin Miran, Sirija - vrata Bližnjega vzhoda, 1959/1-2, str.10-12.
- Planina Fr., Uprava Tangerja, 1958/2, str.25-26.
- Planina iranice, Povojne spremembe v političnem zemljevidu izvenevropskega sveta, 1958/2, str.17-18.
- Polajnar Stanko, Ribarstvo ob Atlantski obali ZDA, 1954/2, str.8-10.
- Polajnar Stanko, Novo industrijsko področje ob zalivski obali ZDA, 1955/2, str.6-8.
- *U.D., Alžirija, 1958/2, str.22.
- *R.D., Izkoriščanje železove, rude v Venezueli, 1959/1-2, str.27.
- *R.D., Maroko, 1958/2, str.22-23.
- *R.D., Panamski prekop, 1958/2, str.24.
- *P.D., Tunizija, 1958/2, str.22.
- Radinja D., Zanimiv hidrološki pojav v Rdačem morju, 1969/1, str.24-25.
- Radinja Darko, Največja umetna jezera na svetu - svojevrstna preobrazba pokrajinske sfere, 1978/3-4, str.18-36.
- Radinja Darko, Onesnaženje pokrajin in pokrajinske sfere z nafto, 1977/1-2, str.30-40.
- Radinja Darko, O podzemeljski poledenitvi na svetu - zamrznjeni deli litosfere, 1968/3-4, str.28-32.
- *R.M., Adis Abeba, 1964/3, str.95.
- *R.M., Bengalsko nižavje, 1964/1, str.23-24.
- *R.M., Kmetijstvo Tunizije, 1964/1, str.23.
- *U.Mi., Nafta v Afriki, 1961/3-4, str.99-100.
- R;Jinja Mara, El Katar, 1955/a, str.18-20.
- *3.K., Rudno bogastvo Alžirije, 1961/3-4, str.100.
- *£ T.,Genski hidroenergetski sister na Volti, 1965/2, str.70.
- *„.T., Panamski prekop", 1965/3, str.98-99.
- *Š.T., Prebivalstvo ZDA po štetju 1960, 1961/2, str.63-65.
- *3.T., Proizvodnja jekla na svetu leta 1961, 1963/3-4, str.70-71.
- *3.T., Proizvodnja nafte na svetu leta 1961, 1963/3-4, str.70.
- *Š.T., Promet skozi Sueški prekop, 1957/3, str.78.
- *Jifrer T., Marseill - "Europort du sud", 1973/1-2, str.42-43.
- šifrer T., Mcshav c\odim in kibbutz v izraelskem kmetijstvu, 1971/3-4, str.24-28.
- *Šifrer T., Nafta na severni Alaski, 1973/1-2, str.43-44.
- *Šifrer T., Nigerija postaja naftna velesila, 1970/3-4, str.34-36.
- *3ifrsr Tatjana, Cabora bassa nov-hidroenergetski velikan v Južni Afriki, 1975/1-2, str.48-50.

- Šifrer Tatjana, Družbeni proizvod sveta okoli leta 1970, 1978/1-2, str.27-32.
 Šifrer Tatjana, Nafta in njen pomen za dežele Bližnjega in Srednjega Vzhoda, 1976/1-2, str.32-38.
- *Šifrer Tatjana, Prebivalstvo Indije, 1974/4, str.29-31.
- Šifrer Tatjana, Zaloge nafte na svetu, 1975/1-2, str.46-48.
 Vreča Milan, Letni časi na Srednjem vzhodu, 1954/1, str.8-9.
 Vreča Milan, Otočje Pescadores, 1954/1, str.12.
- *V.I., Železova ruda na Labradorju, 1958/2, str.25.
- *Vrišer Igor, Novi Aden, 1958/1, str.26.
- *Vrišer Igor, Urbanizacija Kanade, 1958/1, str.26.
 Zupančič Janez, Bili smo v Tuniziji, 1969/1, str.26-27.
 Zupančič Janez, Nekaj vtisov s poti po Turčiji, 1964/1, str.11-13.
 Zupančič Janez, S potovanja po Tuniziji, 1965/3, str.88-91.
 Zupančič Janez, Sprehod po Carigradu, 1965/3, str.85-88.
 Z. Ž., Geografska slika doseljevanja evropejcev v Avstralijo, 1961/1, str.23-24

N a č e l n i i n m e t o d i č n i č l a n k i

- Avsenak Mirko, Humor v razredu, 1955/2, str.21-24.
 Avsenak Mirko, Metodični drobci, 1959/1-2, str.18-19.
 Avsenak Mirko, Metodični poskusi in skušnje, 1954/1, str.14-17.
 Avsenak Mirko, Odgovor na anketo, 1957/4, str.94-96.
 Avsenak Mirko, Podnebni pasovi, 1954/2, str.14-17.
 Avsenak Mirko, Sprehod po našem poldnevniku, 1955/3, str.12-14.
 Avsenak Mirko, Težave z zemljepisno dolžino in širino, 1955/1, str.16-21.
 B.M., Več geografije v šolo, 1955/1, str.23-24.
 Berlot Zvonimir, Uporaba novejšega kartografskega gradiva za potrebe šolske geografije-problematika kartografskega proučevanja, 1976/1-2, str.18-22.
 Bchinec Valter, Reliefni šolski zemljevidi, 1954/2, str.18-19.
 Borovničar Tone, Primerjava kot ponazorilo pri pouku geografije, 1963/3-4, str.65-66.
 Brinovec Slavko, Geografske novosti z Didacte 77, 1977/1-2, str.45-48.
 Brinovec Slavko, Prispevek za uspešne uresničevanje učnega načrta geografije v drugem letniku usmerjenega izobraževanja, 1978/3-4, str.40-47.
- *Gams I. - Šircelj V., O opremljenosti šol za pouk geografije in o virih zanj (Rezultati ankete GDS v januarju 1970), 1970/3-4, str.32-33.
- Gams Ivan, Aktualne naloge v slovenski geografiji in v GDS, 1970/3-4, str.1-4.
 Gams Ivan, Geomorfologija na razpotju, 1964/2, str.46-48.
 Gams Ivan, Klasifikacija vršajev, 1964/3, str.69-71.
 Gams Ivan, Meje geografije v susteru znanosti in v šoli, 1977/3-4, str.39-41.
 Gams Ivan, O fotografskem upodabljanju pokrajine, 1959/4, str.64-66.
 Gams Ivan, O konceptu geografije za 2. in 3. razred gimnazije, 1974/2-3, str.7-10.
 Gams Ivan, Regionalna geografija - vrh ali anahronizer metodične geografije, 1977/1-2, str.41-45.
 Gams - Vidmar Vera, Geografski pouk in UNESCO, 1955/2, str. 1, nadaljevanje v 1955/3, str.10-11*
- Gosar Lojze, Kriteriji pri določevanju razvojne stopnje dežel, 1963/3-4, str.41-46.
 Habe France, Naša komuna, 1962/1-2, str.15-18.
 Ilašič Svetozar, Dosedanje smeri in rezultati mednarodne agrarne geografije, 1965/1, str.11-15.
 Ilašič Svetozar, Na rob razpravljanju o marksističnem izobraževanju pri pouku geografije in o novem učnem načrtu za gimnazijo, 1974/4, str.19-22.
 Ilašič Svetozar, O pojmu resničnega "geografskega okolja", 1962/3-4, str.23-25.
 Kokole Vladimir, Vtisi o geografiji v angleških srednjih šolah, 1956/4, str.72-76.
 Komisija za diafilme GDS. Proizvodnja demačnih diafilmov - smernice za izdelavo diafilmov, 1960/3, str.74-78.
 Kompare Dušan, Analiza znanja učencev 1. razreda gimnazije, 1964/2, str.53-54.

- Kompara Dušan, Geografska učilnica, 1964/3, str.88-89.
- Kompara Dušan, Geografski praktikum in seminarsko delo učencev v gimnazijah, 1962/3-4, str.36-39.
- Kompara Dušan, Geografski učbeniki za gimnazije, 1962/3-4, str.43-47.
- Kompare Dušan, Nekaj misli o skupinskem pouku geografije, 1956/4, str.76-77.
- Korčič Dušan, Zaključni izpiti iz geografije na gimnazijah, 1962/1-2, str. 11-14.
- Košnik Stane, Vzgojni pomen sodobnih ekskurzij, 1965/2, str.65-67.
- Kranjec Silvo, Neživljenska geografija, 1961/1, str.17-18.
- Kristan Božo, K uvajanju kvantitativnih metod in avtomatizirane kartografije v sodobno geografsko raziskovanje, 1974/1, str.31-34.
- Kromm David, Pouk o varstvu narave v osnovnih šolah, 1971/2, str.31-34.
- Kunaver Jurij, O nekaterih kvantitativnih metodah v sodobni geografiji, 1970/1, str.8-13.
- Kunaver Pavel, Kali planetarij, 1961/1, str.19-21.
- Kunaver Pavel, Odgovor na anketo, 1957/4, str.94.
- Lah A., Vprašanja in vidiki prostorskega načrtovanja in naloge geografije, 1978/3-4, str.1-7.
- Lah Avguštin, Nekateri aktualni problemi sodobne geografije, 1966/3-4, str.63-69.
- Lebari Vladimir, O geografskih ekskurzijah, 1956/1, str.15-16.
- Lcvrenčak F., Znanje geografije pri absolventih srednjih šol in na začetku visokošolskega študija geografije, 1978/3-4, str.51-69.
- Lcvrenčak Franc, O univerzitetnem študiju geografije in geografskem, proučevanju na Slovaškem, 1971/3-4, str.35-38.
- Malovrh Cene, Vloga fizične geografije v sodobnem geografskem raziskovanju, 1966/2, str.36-39.
- Maric F. in Olas L., Realizacija pouka geografije v šestem in sedmem razredu osnovne šole, 1973/3-4, str.47-50.
- Medved J., Diafilm pri pouku geografije, 1965/4, str.137-139.
- Medved¹ Jakob., Izhodiščne misli o idejnem osnutku atlasov za šole, 1971/1-2, str.34-38.
- Medved Jakob, Koncept geografije kot učnega predmeta v splošno izobraževalnih šolah, 1978/1-2, str.18-26.
- Medved Jakob, Metodike in metodski priročniki za pouk geografije, 1973/2-3, str.10-16.
- Medved Jakob, Načelo celotnosti ali kompleksnosti pri pouku geografije, 1976/3-4, str.25-29.
- Medved Jakob, Neposredno opazovanje, 1974/1, str.1-10.
- Medved Jakob, O izhodiščih za spreminjanje učnega načrta geografije v obvezni šoli, 1971/1-2, str.30-33.
- Medved Jakob, O načelih za pisave tujih geografskih imen, 1969/2, str.14-17.
- Medved Jakob, O novi orientaciji geografija kot učnega predmeta, 1973/1-2, str.22-30.
- Medved Jakob, O marksističnem izobraževanju pri pouku geografije, 1974/2-3, str.1-6.
- Medved Jakob, O osnutku novega učnega načrta za pouk geografije v osnovni šoli, 1971/3-4, str.31-34.
- Medved Jakob, O položaju in mestu didaktike geografije, 1970/1, str.1-5.
- Medved Jakob, Programski pouk in transferna spoznanja v geografiji, 1975/3-4, str.28-35.
- Medved Jakob, Programirani pouk pri geografiji, 1972/1, str.39-43.
- Medved Jakob, Sodobna koncepcija didaktike in metodike geografije, 1975/3-4, str.33-41.
- Melik Anton, Geografskemu obzorniku na pot, 1954/1, str.2.
- Natek Milan, Prispevek k diskusiji o geografiji, 1904/3, str.59-64.
- Natek Milan, Vrednotenje podnebja v geografskem determinizmu, 1967/2, str.44-47.
- Natak Milan, Za znanstveno vsebino geografskih raziskav, 1964/3, str.71-75.
- Nosa Marija - Lcvrenčak F., Sestri študija geografije na univerzi v Nancyju, 1965/2, str.69-70.
- Oblak Polde, Nekaj misli o ekskurzijah, 1961/1, str.21-14.
- Oblak T., Pazstava učnih pripomočkov za pouk geografije, 1971/1-2, str.63-65.
- Oblak Tone, Analiza geografskih učil, 1961/3-4, str.97.

- Oblak Tone, Nekaj misli ob uvajanju novega učnega načrta za zemljepis, 1954/2, str.19-21.
- Oblak Tone, Nekaj misli o učnem načrtu zemljepisa v osnovni šoli, 1965/2, str.60-62.
- Oblak Tone, Nova geografska učila, 1961/1, str.14-16.
- Oblak Tone, Novo geografsko učilo - žični globus, 1957/1, str.22-24.
- Oblak Tone, Sedanja geografska učila, 1961/2, str.53-56.
- Orožen Adamič Ivan, Nekaj misli o fotografiji v geografiji, 1977/3-4, str.42-44.
- *P.F., Aktualiziranje geografskega pouka, 1961/2, str.58-59.
- Planina France, Karta in risba pri geografskem pouku, 1957/2, str.45-49.
- Planina France, Odgovor na anketo, 1957/4, str.95-96.
- Polajnar Stanko, Geograf in proučevanje lokalne geografije, 1964/2, str.52-53.
- Prudič Lidija, Nekaj misli ob anketi, 1958/1, str.22-24.
- Radinja Darko, Geografija - fakultativni inaturitetni predmet (O geografskih naturitetnih vprašanjih), 1955/4, str.14-17.
- Radinja Darko, Geografski diafilm in diapozitiv, 1960/3, str.66-78.
- Radinja Darko, Nekaj misli o geografiji v šoli, 1954/1, str.3-4.
- Radinja Darko, Nekaj misli o vzrokih sedanjega položaja geografije v šoli, 1954/2, str.4-7.
- Radinja Darko, Nove pobude za pouk geografije v višji gimnaziji, 1958/3, str.23-28.
- Radinja Darko, O sistemu univerzitetnega študija geografije v Sovjetski zvezi, 1969/1, str.14-19.
- Radinja Darko, Osnovne koncepcije geografskega študija, 1964/1, str.13-15.
- Radinja Darko, Pobuda UNESCO za idejo o mednarodnem sporazumevanju in solidarnosti v šoli, 1955/2, str.25-26.
- Radinja Darko, Problematika o izhodišču univerzitetnega študija geografije na prvi stopnji, 1962/3-4, str.30-36, nadaljevanje 1963/1-2, str.10-18, 1963/3-4, str.58-64.
- Radinja Darko, Reformirani študij geografije na univerzi, 1962/3-4, str.39-43.
- Radinja Darko, Za implicitno geografijo, 1959/1-2, str.17-18.
- Rakovec Slava, Načrt geografskih ekskurzij na osnovni šoli heroja Bračiča v Tržiču za šolsko leto 1963-1964, 1965/2, str.68.
- Sabaka Jan, Domače okolje kot naravno učilo pri pouku zemljepisa, 1974/2-3, str.16-23.
- Savnik Roman, Geografija v švicarskih srednjih šolah, 1955/1, str.21-23.
- Sretenovič Ljubimko, Izdelava in uporaba šolskega pantografa, 1960/4, str.106-109.
- Sore Anton, Nekaj misli ob preizkušanju geografskega znanja celjskih srednješolcev, 1962/1-2, str.10-11.
- Šifrer Milan, Kvartarne terase in nekateri drugi problemi našega reliefa, 1964/2, str.49-51.
- Šterbenc-Knez Zvezdana, Delo v creografskih krožkih - primer krožka na celjski gimnaziji, 1970/1, str.17-18.
- Tavčar Janko, Nekaj misli ob anketi, 1958/4, str.19-20.
- Tichy Otokar, Problemi didaktike zemljepisa v Češkoslovaški, 1971/1-2, str.39-43.
- Veselko Franjo, Še k problemom "šolske geografije", 1956/1, str.11-12.
- Vesenjak Mojca, Skupinski in polprograrrirani pouk, 1956/1, str.11-12.
- Vrlšer Igor, Nekaj misli o geografskem proučevanju mest, 1962/3-4, str.25-30.
- Vrlšer Igor, O aplikaciji geografije, 1967/3, str.101-104.
- Zgonik M., Novi, kombinirani zemljepisni globus, 1965/2, str.63-65.
- Zgonik Mavricij, Geograf in kartografsko daljo, 1954/4, str.89-92.
- Zgonik Mavricij, Geografske vaje in praktične naloge v šoli, 1966/3-4, str.125-131.
- Zgonik Mavricij, Klimogrami, 1957/3, str.73-76.
- Zgonik Mavricij, K problematiki operativne didaktične literature v geografski učni praksi, 1975/1-2, str.31-38.
- Zgonik Mavricij, Nekaj aspektov k ocenjevanju geografskega znanja, 1958/1, str.26-21, nadaljevanje 1958/2, str.15-17, 1958/3, str.19-23.
- Zgonik Mavricij, Nekaj napotkov za sestavo sodobnega geografskega učbenika, 1960/4, str. 109-114.
- Zgonik Mavricij, O uporabi zemljevida v šoli in doma, 1955/4, str.12-13.

- Zgcnik Mavricij, Pismena učna priprava za geografski pouk, 1960/3, str.79-82.
 Zgcr.ik Mavricij, Snovno gradivo kct miselno gradivo, 1972/3, str.38-52.
 Zgonik Kavricij, Za bolj operativno didaktično literaturo ter močnejši regional-
 nogeografski aspekt v geografski učni praksi, 1974/4, str.22-26.
 Zupančič Zdenka, Film pri pouku geografije, 1957/4, str.88-89.
 Zupančič Zdenka, Pokrajina v sredr.ješolskem pouku, 1958/3, str.28.
 Žagar Marjar, Didaktični kabinet za turizem, 1972/4, str.46-48.
 Iagar Marjan, Nekatere kritične pripombe k študijar. o kmetijski izrabi tal
 Inštituta za geografijo Univerza v Ljubljani, 1964/3, str.76-69.
 - - - Anketa - izmenjava pedagoških izkušenj, 1957/4, str.93.
 - - - Beseda uredništva (Ob prvi številki GO), 1954/1, str.1.
 - - - Navodila za obravnave šolskega okoliša, 1954/2, str.22-24.

Z e n l j e p i s n o i z r a z j e i n i m e n o s l o v j e

- Badjura Rudolf, Pripornje k osnovnemu zemljepisu za prvi razred gimnazij iz
 leta 1956, 1959/1-2, str.21-22.
 Badjura Rudolf, Že o zemljepisnih izrazih, 1959/3, str.49-52.
 Badjura Rudolf, Vršna sela in Šrartin, 1957/1, str.18.
 G.I., Kras - zakrasevanje - ukraševanje, 1961/1, str.18-19.
 Gams Ivan, Slovenska terminologija tipev tropskega krasa, 1968/3-4, str.43.
 Gars Ivar:, Usad, poder, kamniti plaz, seliflukcija, kraški udor in še kaj,
 1956/1, str.18-19.
 Ilešič Sve-tozar, Področje-cbmočje-predel-prostor-pokrajina-krajina-regija-
 deielabazen. Puščava-pustinja. Mahanično preperevanje. Zemljina-celina-
 kcpr.o, 1956/1, str.16-18.
 Ilešič Svatczar, Slovenska geografija in slovenščina, 1977/3-4, str.32-35.
 Kclarič Rudi, Zemljepisne izrazja, 1956/4, str.76-79.
 Kranjec Silvo, Pisani svet, 1956/2, str.38-40.
 Kranjec Silvo, Rimski cesarji na zemljevidu, 1955/1, str.11-12.
 Kranjec Silvo, Se nekaj c zemljepisni legi in zemljepisnem položaju, 1960/1-2,
 str.43-44.
 Malovrh Cena, Geografski termini: toplina - tcplcta - temperatura. Tropske
 podnebje - ekvatorialne podnebje. Rečje - porečje - povedje - zliv, 1955/4,
 str.19-20.
 Medved J., O standardizaciji geografskih imen, 1978/3-4, str.37/39.
 Planina France, O izvoru nekaterih pokrajinskih im.en v Avstraliji, 1957/1,
 str.14-17.
 R.D., Zemljepisno imenoslovje, 1955/4, str.21-22.
 Radinja Darke, Antronocjecgrafija - kulturna gecarafija - družbena geografija,
 1958/3, str.29-30.
 Radinja Darke, Fizična geografija - prirodna geografija v terminološki luči,
 1959/1-2, str.19-20.
 Radinja Darko, Nekaj izrazov hidrogeecrafske terminologije, 1959/3, str.52-54.
 Radinja Darko, Nekaj prollecev geercrfološka terminologije, 1964/1, str.19-21.
 Radinja Darke, Onesnaženost človekovega okolja v luči geografske terminologi-
 ja, 1971/2, str.35-39.
 Radinja Darko, Porečje-povodje-rečja, 1955/4, str.20-21.
 Radinja Darke, Pude-rudnine-kevine. Ilidrecentrala-hidroelektrarna. Nafta-
 petrel=j, 1958/4, str.17-18.
 Kadinja Darko, Volfram-tungsten, 1957/2, str.50-51.
 Radinja Darko, Zemljepisna lega - zemljepisni položaj, 1959/4, str.67-68.
 Radinja Darlc, Zerljepisno izrazje, 1955/4, str.17-18.
 Sifrsr Milan, Praperevanje - razpadanje, 1956/1, str.19.
 Vazzaz Ludcvik, Terminološki in metodološki drobci, 1956/3, str.54-55.
 Vazzat Ludovik, Terminološki in metodološki drobci, 1957/2, str.49-50.
 Lgonik Mavricij, O toponc.astiki Dravskc-rtujskaga polja, 1956/2, str.40-41.

F i z i č n a i n m a t e m a t i č n a g e o g r a f i j a

- Furlan Danilo, Kako daleč siro z umetnin: dežjem, 1955/1, str.6-7.
- *Gaius I., Ncvo o gsotermični stopnji, 1971/1-2, str.57.
- Gams Ivan, Nekaj novejših razlag planetarne zračne cirkulacije, 1969/2, str.9-13.
- Gams Ivan, Nekaj novejših spoznanj klimatske morfologije, 1955/1, str.3-6.
- Gams Ivan, Nekatere metode proučevanja, odnašanja in preriksnja tal, 1967/4, str.128-130.
- Gams Ivan, Nekaj poskusov iz fizične geografije, 197c/1, str.19-20.
- Gams Ivan, Ncvo v teoriji o premikanju kontinentov, 1S70/3-4, str.23-26.
- Gams Ivan, Perspektive fizične geografije krasa, 1967/2, str.47-50.
- Gams Ivan, Razčlenitev in petek pleistocena, 1955/3, str.9-10-.
- Gams Ivan, Tabelarični pregled poglavitnih fizičnegeografskih eler.entcv po prirodnogeografskih pasovih zemlje, 1970/2, str.17-20.
- Gams Ivan, Ekosistem in vprašanje ogroženosti zemeljske atmosfere, 1S72/2, str.6-11.
- Gams Ivan, Termokras, 1967/1, str.24-26.
- Kump Pohert, Glavni vzporedniki neba ir. zemlje, 1968/1-2, str.16-21.
- Kump Robert, Nebo in zemlja, 1967/3, str.104110.
- Kump Robert, Revolucija zemlje, 1967/1, str.27.
- Kump Robert, Revolucija zemlje in določevanje oecrcrafskih koordinat po for.cu, 1967/2, str.64-72.
- Manohin Vitel, Ali vplivajo eksplozija atomskih borb na vreme, 1954/2, str.12-14.
- Manohin Vital, Nova shema svetovne cirkulacije zraka, 1956/1, str.5-7.
- R.D., Izkoriščanje sončna energije, 1957/1, str.12-14.
- Radinja D., Planetclcgija in geografija, 1969/1, str.25.
- Radinja Darko, Mednarodno hidrološko desetletje ir gecarafija, 1969/2, str.17-20.
- Radinja Darko, Skavnica - kraška nikroreliefna oblika, 1967/2, str.60-63.
- Radinja Darke, Nova spoznanja o obliki Zemlje v geografski luči, 1969/3-4, str.22-25.

D r u ž b e n a g e o g r a f i j a

- *F.V., Nova mesta, 1959/1-2, str.24.
- *F.V., Preinenovanje krajev, 1959/1-2, str.24-25.
- Gams Ivan, Prebivalstvena gostota po naravnogeografskih pasovih zemlje, 1978/3-4, str.8-17.
- Gcsar Lojze, Eroziija prsti problem našega časa, 1957/4, str.85-87.
- Gosar Lojz?, Nekaj misli o upoštevnanju selitev in deagrarizacije pri izračunavanju prognez prebivalstva, 1968/3-4, str.42-43.
- Gcsar Lojze, Pomen talne vode za gospodarstvo, 1959/1-2, str.12-15.
- Gosar Lojze, Poljedelske možnosti za izboljšanje prehrane v svetu, 1956/1, str.7-11.
- Gosar Lojze, Ribištvo ir. problem prehrane v svetu, 1958/4, str.15.
- Gosar Lcjze, Vprašanje prehrane v svetu in preobljudenost, 1955/4, str.5-10.
- Gcsar Lcjze, Določevanje destrorosti do centrov (izehrone), 1965/1, str.30-31.
- Ilešič Svetczar, O geografskih aspektih varstva ckclja, 1972/2, str.2-5.
- Kokols Vera, Sodobna razmišljanja c širših problemih življenjskega okolja, 1973/1-2, str.1-8.
- *K.S., Populacijski problem Japonske, 1959/1-2, str.25.
- *Košnik Stane, Ali bo v bodoče dovolj hrane, 1965/2, str.72.
- Kunaver Jelka, Storitvena ol: rt kot predmet geografskih proučevanj, 1974/1, str.17-19.
- Lah Avguštin, Preučevanje, urejanje ir. varstvo okolja, 1972/4, str.1-20.
- Medved Jakol, Osnovne faze razvoja agrarnega gospodarstva, 1970/2, str.1-6.
- Miheve Pavle, Ob pojmu "clcv-kcvo okelje", 1972/4, str.38-41.

Oblak Polde, Nekaj spodbud za ekskurzije v gozdno-gospodarsko in
 lssno-industrijsko območje, 1964/1, str.16-19.
 Orožen Adamič Milan, Problemi zbiranja in obdelave podatkov v urbanistič-
 nem planiranju, 1974/1, str.14-16.
 Pak Mirko, Nekateri osnovni procesi transformacije mestnega prostora
 in njegove strukture, 1972/3, str.7-12.
 Plut Dušan, Dialektični materializem in varstvo okolja, 1978/1-2, str.13-18
 Plut Dušan, Odnos do človekovega okolja v luči družbeno-ekcnomskih sistemov
 1957/3-4, str.6-10.
 *R.D., Nafta v svetu, 1958/2, str.21-22.
 R.D., Politična geografija in geopclitika, 1956/4, str.65-70.
 Radinja Darko, Gospodarsko izkoriščanje nuklearne energije v svetu, 1958/3,
 str.13-19.
 Radinja Darko, Malaria v svetu, 1955/3, str.3-6.
 R.M., Teritorialne vode, 1954/2, str.29.
 Tončič Ludvik, Kontejnerski promet, 1971/1-2, str.23-26.
 Vertot Nelka, Nastaja nov zemljevid sveta, 1976/1-2, str.38-49.
 Vrišer Igor, O nekaterih problemih sodobne demcgeografije, 1967/1, str.1-8.

D r u š t v e n e v e s t i

Anketa o zemljepisnem pouku na srednjih in sorodnih šolah, 1954/1, str.
 32-33.
 Belec Borut, Milan Verk, šestdesetletnik, 1971/3-4, str.51-52.
 Bernot F., VII. zbor slovenskih geografov, 1966/3-4, str.133.
 Bohlneec Valter, Profesorju Silvu Kranjcu v. spomin, 1976/3-4, str.46.
 Černe Fedor, X. repulliško tekmovanje gibanja "Znanost mladini", Ljubljana,
 1976, 1976/3-4, str.47-48.
 Delo odseka za geografski pouk, 1954/2, str.33-34.
 Delo sekcije za šolsko geografijo, 1955/1, str.32.
 Ekskurzije geografskega društva, 1959/1-2, str.36-37.
 Ekskurzije po Jugoslaviji, 1954/1, str.33.
 Ekskurzije geografskega društva v letu 1960, 1959/4, str.77.
 Ekskurzije GD v letu 1961, 1960/4, str.118-119.
 E.K., Zborovanje slovenskih geografov, 1964/1, str.24.
 Fatur D., Občni zbor GD Slovenije, 1961/1, str.30-31.
 Furlan Ivo, Občni zbor GDS aprila 1971, 1971/1-2, str.59-60.
 G.I., Program ljubljanskega aktiva GDS, 1967/4, str.141-142.
 G.I., Še o novomeškem seminarju slovenskih geografov, 1960/4, str.117-118.
 G.I., 8. zborovanje slovenskih geografov na Ravnah na Koroškem septembra
 1969, 1969/1, str.28-29.
 Gams Ivan, Ob sedemdesetletnici rojstva Franceta Planine, 1971/3-4,
 str.50-51.
 Gams Ivan, IV. kongres geografov FLRJ, 1955/4, str.22-23.
 Gams Ivan, Letošnji občni zbor GDS (1957), 1957/1, str.24-25.
 Gams Ivan, Na rob sedemdesetletnici dr.Romana Savnika, 1972/1, str.53-54.
 Gams Ivan, Osmo zborovanje geografov na Ravnah je za nami, 1969/3-4,
 str.31-33.
 Gams Ivan, Reorganizacija Zveze aeocrrafskih društev SFRJ, 1969/2, str.
 27-28.
 Gams Ivan, Seminar slovenskih geografov v Poirurju od 20. do 25. avgusta
 1956, 1956/4, str.81-82.
 Gars Ivan, Strokovna kvalifikacija učiteljev geografije na osnovnih
 šolah Slovenije, 1969/2, str.28-29.
 Cams Ivan, V spomin profesorja Toneta Oblaka, 1974/1, str. 39.
 Gams Ivan, Zborovanje slovenskih cieografcv od 7. do 8.maja 1964. v Velenju,
 1964/2, str. 58.
 Geografska učila, 1955/a, str.31.
 Geografski seminar, 1954/1, str.33.
 Geografski serinar, 1955, 1955/1, str.29.

II. Geografski seminar GDS, 1955/2, str.27-30
 Geografski simpozij o severovzhodni Sloveniji oktobra 1972, 1972/2, str.44-45.
 Geografski sinpozij ob 10. obletnici Instituta za georafijo univerze v Ljubljani, 1972/3, str.55-56.
 Geografsko društvo in reforma učnega načrta geografije v osnovni šoli, 1971/3-4, str.57-59.
 G.I., Govor oh odprtem grobu Vilka Finžgarja, 1972/3, str.53.
 G.T., Ra.jku Cradniku v spomin, 1961/2, str.21.
 Kert Q., Ekskurzija mariborskega aktiva v severno Italijo, 1970/3-4, str.39.
 KertB., Šestdesetletnica mag. Mavricija Zgonlka, 1970/3-4, str.36-37.
 Kert Božo, IzguLili sir,o Stanka Polajnarja, 1977/3-4, str.46-47.
 Klemenčič Marijan, Cbčni zbor GDS, 1975/102, str.50-51.
 Klemenčič Marijan, Poročilo o X. kongresu jugoslovanskih geografov v Beoaradu od 15. do 20.9.1976, 1977/1-2, str.61-63.
 *K.Š.Z., POročilo o geografskem seminarju, 1962/3-4, str.46-49.
 Knez Šterbenc, Poročilo geografskega krožka na celjski gimnaziji od leta 1959 do vključno 1963. leta.
 Kokole Vladimir, V. Kongres geografov FLRJ, 1959/1-2, str.32-35.
 Komisija za novi učni načrt, 1955/2', str.27.
 II. kongres slovenskih geografov v Mariboru, 1954/1, str.33.
 Košak Marija, IV. jugoslovanski simpozij o problemih pouka geografije v Ohridu, 1978/1-2, str.41-42.
 Košak Marija, Seminar za učitelje geografije na tehniških in poklicnih šolah, 1973/1-2, str.44-45.
 Kovač Bogo, Geografski seminar na Mirni gori, 1961/3-4, str.104.
 Kovač Bogo, Razstava geografskih učil v Novem mestu, 1960/4, str.117.
 K.J., VI. kongres geografov Jugoslavije, 1961/1, str.29-30.
 K.J., VI. kongres geografov Jugoslavije (program kongresa), 1961/2, str.71-72.
 K.J., Plenum ZGDJ in simpozij o konceptu geografije v Ljukljani, 1961/1, str.30.
 Kunaver J., Občni zbor geografskega društva Slovenije leta 1960, 1960/1-2, str.45-46.
 Kunaver Jelka, Poročilo o delu ljubljanskega aktiva GDS, 1975/1-2, str.52-53.
 Kunaver Jelka, IX. zborovanje slovenskih aeografov v Rogaški Slatini leta 1973, 1975/1-2, str.53-55.
 Kunaver Jurij, Obvestilo o X. zborovanju slovenskih geografov v zgornjem Posočju jeseni 1975, 1975/1-2, str.55.
 K.T., Poročilo o občnem zboru GDS 22.1.1956, 1956/1, str.22.
 L. F., Občni zbor ljubljanskega aktiva GDS, 1967/1, str.36.
 Lah A., Profesorju Meliku v slovo, 1966/3-4, str.61-62.
 Leban Vladimir, Geografski diafilm, 1956/1, str.21-22.
 Lojk Mira, Razstava "Povojna preobrazba slovenske pokrajine", 1966/1, str.29-30.
 Lovrenčak F., Občni zbor geografskega društva Slovenije, 1968/1-2, str.23.
 Lovrenčak F., XII. republiško srečanje mladih raziskovalcev, 1978/1-2, str.49-50.
 M.C., Seminar slovenskih geografov v Pomurju, 1955/4, str.24-25.
 Marjetič Cita, Ustanovni občni zbor podružnice geografskega društva v Ljubljani, 1960/1-2, str.46.
 Marjetič Cita, Vprašalnik o Geografskem obozorniku, 1974/1, str.42-43.
 Mazi France, Geografski tečaj za izdelavo učil (leta 1957), 1957/2, str.54-55.
 Meze D., Vilko Flnžgar - šestdesetletnik, 1970/3-4, str.37-38.
 Meze Drago, III. kongres slovenskih geografov, 1957/4, str.97-98.
 M.T., Potovanje v Grčijo, 1955/4, str.25.
 N.M., VI. kongres geografov v Ljubljani, 1961/3-4, str.101-103.
 N.M., Obvestilo o IX. zborovanju slovenskih geografov, 1972/4, str.59-60-.
 N.M. Predavanja v ljubljanski podružnici GDS v sezoni 1971-1972, 1972/3, str.54-55.
 Natek M., O delu in problemih ljubljanskega aktiva GDS, 1970/2, str.27-29.
 Natek M., Predavanja v ljubljanski podružnici GDS v sezoni 1970-1971, 1971/3, str.47-50.

'Jatek Milan, Občni zbor geografskega društva Slovenije, 1962/1-2, str.21-22.
 Natek Milan, Spominsko znamenje kartografu Blažu Kocenu, 1972/4, str.53.
 Nakaj pojasnil k pravilom GDS, 1977/102, str.64-73.
 Novi učni načrti za geografijo v višji gimnaziji, 1955/2, str.26-27.
 Občni zbor Geografskega društva Slovenije, 1954/2, str.31-33.
 Oblak Tone, VII. kongres jugoslovanskih ajuorafov v Zagrebu (Od 23. do 3c.IX.1964),
 1965/1, str.33-34.
 Ob sedemdesetletnici akademika dr.Antona Melika, 1960/1-2, str.1-2.
 Obvestilo o novomeškem seminarju, 1959/3, str.28.
 Obvestilo o novomeškem seminarju, 1959/4, str.78.
 Obvestilo o pomurskem seminarju,
 Obvestilo o VIII. zborovanju slovenskih geografov, 1966/1, str. 32.
 O delu ljubljanske podružnice GDS, 1972/2, str.40-43.
 O delu ljubljanske podružnice GDS v letu 1977-78; 1978/1-2, str.47-49.
 Odlikovanje Geografskega društva Slovenije ob njenevi petdesetletnici obstoja, 1972/2, str.1-2.
 Pak M., Občni zbor geografskega društva Slovenije, 1963/1-2, str.24-25.
 Pak Milena, Pregran razstav zemljepisnega muzeja Instituta za geografije univerza v Ljubljani v letu 1977/3-4, str.47-46.
 Pak Mirke, 30 let Geografskega društva Hrvatske, 1977/3-4, str.49-50.
 Pak Mirko, Ob sedemdesetletnici akademike prof. dr.Svetozarja Ilešiča, 1977/1-2, str.1-3.
 Planina France, Kongresna ekskurzija v Panonske obrobje, 1965/1, str.34-36.
 Planina Franci, Prof. dr.Velter Bohinec - sedemdesetletnik, 1978/1-2, str.40-41.
 Plut Dušan, Nekaj misli ob anketi v 1. letniku oddelka za geografijo FF., 1974/4, str.33-34.
 Plut Dušan, Občni zbor GD3, 1975/3-4, str. 46.
 Plut Dušan, Občni zbor GDS 20.5.1976, 1975/1-2, str.49.
 Plut Dušan, Občni zbor GDS v Mariboru, 1978/1-2, str.46.
 Plut Dušan, 10. zborovanje slovenskih geografov v Zq. Posočju, 1975/3-4, str.43-46.
 Plut Dušan, 11. zborovanje slovenskih geografov v Mariboru, 1978/1-2, str.42-43.
 Pravila geografskega društva Slovenije, 1963/3, str.96-101.
 Pravila Geografskega društva Slovenije, 1969/3-4, str.34-42.
 Priprave za zemljepisno čitenke, 1956/4, str.81.
 R.D. Konferenca v Beogradu, 1955/3, str. 15-17.
 R.D., Zaključki mednarodnega zasedanja šolskih geografov na Nizozemskem, 1955/3, str.14-15.
 Radinja L., Nekaj misli s posveta o prirodni geografiji, 1966/1, str.25-29.
 Radinja D., Prvi posvet o fizični geografiji, 1966/1, str.25.
 Radinja Darke, Beseda o odkritju kipa akademika Antona Melika na Filozofski fakulteti ob 10. letnici smrti 15.V.1976, 1976/3-4, str.1-3.
 R.M., Geografski seminar, 1966/3-4, str.133-134.
 Rakovec Slava, Tečaj za izdelavo geografskih učil v Kranju, 1959/3, str.57.
 Letni občni zbor GDS 21.IV.1972, 1972/2, str. 37-39.
 Reorganizacija članstva GDS, 1969/2, str.26-27.
 Resolucija IV. kongresa geografov FLR Jugoslavije, 1955/4, str.23-24.
 Resolucija V. kongresa geografov FLR Jugoslavije, 1959/1-2, str.36-37.
 Resolucija VI. kongresa geografov FLRJ, 1961/3-4, str.103-104.
 Resolucija VIII. kongresa geografov Jugoslavije, 1969/1, str.31-32.
 Resolucija IX. zborovanja slovenskih geografov v Mariboru, 1978/1-2, str.44-46.
 R.K. Geografski seminar junija 1959, 1959/4, str.76-77.
 S.A., Letno poročilo celjske geografske podružnice, 1962/1-2, str.22.
 Savnik Roman, Ludvik Vezzaz, 1976/3-4, str.47.
 Serajnik Bano, Seminar podružnice GD Slovenije v Novem mestu, 1960/1-2, str.46-47.
 Seznam članov GDS, 1957/4, str.100-101.
 Simpozij o ljubljanskem barju, 1964/4, str.103.
 Sklepi II. kongresa slovenskih geografov v Mariboru, 1954/1, str.33.
 Sklepi III. kongresa slovenskih geografov, 1957/4, str.99.

Sklepi IV. zborovanja slovenskih geografov, 1964/2, str.57.
 Sklepi VIII. zborovanja slovenskih geografov v Novi Gorici od 20. do 23. maja 1966, 1966/3, str.131-133. '
 Slavnostna proslava petdesetletnice GDS, 1972/2, str.31-36.
 Samobor-Hradil S., In memoriam Zorki Rajh-Kleir.enčičevi, 1971/1-2, str.58.
 Šterbenc K.Z., Geografski krožek na celjski gimnaziji, 1974/1, str.41-42.
 Šterbenc-Knez Zvezdana, Poročilo o geografskerr. krožku na celjski gimnaziji za leto 1963/64, 1964/3, str.101.
 Šterbenc-Knez Zvezdana, Geografski krožek na celjsl-i gimnaziji v šolskem letu 1974/75, 1975/1-2, str.56.
 Šterbenc-Knez Zvezdana, Geografski krožek na celjski gimnaziji v letu 1975/76, 1976/3-4, str.48-49.
 Šterbenc-Knez Zvezdana, Poročilo o delu geografskega krožka na gimnaziji v Celju, 1969/2, str.30.
 Šterbenc-Knez Zvezdana, Poročilo o geografskem krožku na celjski gimnaziji, 1970/3-4, str.40.
 Šterbenc-Knez Zvezdana, Poročilo o delu geografskega krožka na celjski gimnaziji v šolskem letu 1977/78, 1978/3-4, str.74.
 Šterbenc-Knez Zvezdana, Resolucija IX. kongresa jugoslovanskih geografov, 1974/2-3, str.43-46.
 Tavčar J., Ob naši severni etnični meji, 1959/4, str.75-76.
 Tavčar J., Seminar za predavatelje geografije v srednjih šolah, 1969/1, str.27-28.
 Tavčar Janko, Delo ljubljanskega aktiva geografov in zgodovinarjev, 1956/2, str.30.
 Tavčar Janko, Ekskurzija CDS v Italijo, 1956/4, str.27-28.
 Tavčar Janko, Občni zbor Geografskega društva Slovenije (1956), 1953/2, str.29-30.
 Univ. prof. dr.Svetozarju Ilešiču ob petdesetletnici, (z bibliografijo jubilaranta), 1957/2, str.29-34.
 Vreča Milan, Občni zbor geografskega društva Slovenije 11. januarja 1959, 1959/1-2, str.35/36.
 Zgonik M., Mariborska podružnica GDS v zadnjih dveh letih, 1968/3-4, str.47-48.
 Zgonik M., Mariborski aktiv geografskega društva (delo in problemi), 1966/1, str.30-32.
 Zgonik M., Novomeški seminar slovenskih geografov 1960, 1960/3, str.65-C7.
 Zgonik Mavricij, III. mednarodni kongres profesorjev geografije v Grenellu, 1958/1, str.26-28.
 Žagar M., Šestdesetletnica prof. dr.Svetozarja Ilešiča, 1967/3, str.81-82.
 Žagar M., Ob stoletnici sn.rti Blaža Kocena, 1971/3-4, str.52-53.
 Žagar Marjan, Uirrl je prof. Vladimir Leban, 1976/3-4, str.45.

O c e n e , k r i t i k e i n k n j i ž e v n o s t

A.M.P., Kartografija II. del - ing. A. Podpečan, 1960/3, str.116.
 Bohinec-Planina, Ali ja Kczjak nad Pesnico, 1958/4, str.26-27.
 3chinec-Planina, Nekaj pripomb k recenziji stenske karte Slovenije, 1957/1, str.17-18.
 Celje, 1969/2, str.24-25.
 D.K.vSvetozar Ilešič, Geografski faktorji in družba, 1964/3, str.90-91.
 F.B., Zemlja i ljudi, 1956/3, str.58.
 Finžgar Vilko, K recenziji atlasa "Naš svijet", 1972/1, str.52-53.
 C.I., Nekatere najnovjše hrvatske geografske publikacije, 1960/3, str.84-65.
 G.I., Zbornik Koroške, 1960/4, str.116^
 Gams I., Geografski atlas, 1970/3-4, str.31-32.
 Gams I., Nova jugoslovanska geografska pedagoška revija Globus, 1970/3-4, str.28.
 Gams I., Zbornik radova, 1959/4, str.72.
 Gams I., Zgornja posočje, 1978/1-2, str.33.

Gams Ivan, Celjski zbornik, Celje 1957, 1958/2, str.27.
Gams Ivan, Geografski zbornik V., 1959/3, str.56.
Gams Ivan, Geografski zbornik XV, 1978/1-2, str.33-34.
Sams Ivan, Geografski zbornik XVI, 1978/1-2, str.34.
Gams Ivan, Kamniški zbornik II., 1958/2, str.28.
Gams Ivan, Kamniški zbornik III., 1958/2, str.26.
Gams Ivan, Karst processes and relevant landforms, 1976/3-4, str.44-45.
Gams Ivanj Pavel Kunaver, Kraški svet in njegovi pojavi, Ljubljana, 1954, 1957/3, str.80.
Gams Ivan, Loški razgledi, 1956/4, str.25.
Garns Ivanj J.Maučec, Vodnik po Ptujju in okolici, 1958/4, str.25.
Gams Ivan, Nekaterne publikacije Zavoda za statistiko LRS, Novejše publikacije meteorološkega oddelka Hidrometeorološkega zavoda LRS, 1958/4, str.24.
Gains Ivanv R. Neubauer, Ceylon, 1958/4, str.26.
Gams Ivan, Odgovor organizatorja posveta o fizični geografiji 1966/2, str.59-60.
Gams Ivan, Posavje, Brežice, 1958/2, str.28.
Gams Ivan, Primorski zbornik, Koper, 1958/4, str.25.
Gams Ivanv Ramovš, Ceološki razvoj slovenskega ozemlja in Geološki izleti po Sloveniji, 1959/3, str.56.
Gams Ivan, Razgled po novejših geografskih publikacijah v Sloveniji, 1975/1-2, str.45-46.
Gams Ivan, Slovenija - naše okolje, 1976/3-4, str.42.
Gams Ivan, Zgodovina Ljubljane - Prva knjiga: Geologija in arheologija, Ljubljana 1955, 1956/4, str.80-81.
Gams Ivan, Pohorsko podravje, 1959/4, str.72.
Gams-Vidmar Vera, Esperantska geografska revija je izšla v Ljubljani, 1956/2, str.42-43.
Gams-Vidmar Vera, Ceografski horizont, glasilo jugoslovanskih geografov, 1956/2, str.42.
Gosar Anton, Ob izidu knjige dr.Avguščina Laha "Slovenija sedemdesetih let", 1978/1-2, str.34-35.
Ilešič Svetozar, H kritiki "Znanstvene vsebine geografskih raziskav" v GO, 1965/i, str.25-26.
Jeršič M., in drugi, Za objektivno in konstruktivno kritiko, 1965/1, str.26-30.
K.E., Igor Vrišer, Rudarska mesta Zagorje, Trbovlje, Hrastnik, 1964/3, str.91-92.
- - - Vladimir Klemenčič, Pokrajina med Snežnikom in Slavnikom, 1959/4, str.71-72.
K.V., Dušan Savnik, Afrika včeraj in danes, 1961/1, str.24.
K.V.i Badjura Rudolf, Ljudska geografija, terensko imenoslovje II. del, 1959/1-2, str.22.
Kokole Vladimir, Egipt - dežela, ljudstvo in revolucija, 1959/3, str.55.
Kokole Vladimirj S.Ilešič, Afrika, Južna Azijr, Avstralija, 1957/3, str.79-80.
Kokole Vladimiri A.Melik, Štajerska s Prekmurjem in Mežiško dolino, 1957/3, str.79.
Kokole Vladimir; Dušan Savnik, Svet nasprotij, 1959/3, str.55.
Kranjec S. - Leban V., Nekaj pripomb k oceni Zemljepisa Jugoslavije za gimnazijo, 1959/4, str.72-73.
Kraut-Šifrer Tatjana: E. Kržišnik, Gospodarski razvoj Maribora, 1957/2, str.53.
Kraut Tatjana, Loški razgledi - Kanniški zbornik - Mengeški zbornik - Ptujski zbornik - Prlekija, 1956/3, str.57-56.
Kraut-Šifrer Tatjana: B. Teply, Maribor, vodnik po Mariboru in okolici, 1957/2, str.53.
Kraut-Šifrer Tatjana, Tolminski zbornik - Kočevsko - Kostanjevica, 1957/2, str.54.
Kristan Božo, Ob izidu karte "Škofjeloško pogorje in soseščina", 1974/1, str.38-39.
Kunaver J.: Fr.Planina, Škofja Loka z okolico ter Poljanska in Selška dolina, 1963/3-4, str.72.

Kunaver Favel, Kraški svet - odgovor na oceno knjige, 1958/1, str.21-22.
 Leban Vladimir, Stenska karta Slovenija, 1956/3, str.58-59.
 Lovrenčak F., Zbornik VIII. kongresa geografov SFRJ v Makedoniji od
 9. - 19.9.1968, 1970/1, str.22-23.
 Lovrenčak Franc : Ijubomir Berberovič, Mala biogeografija, 1974/2-3, str.42-43.
 Lovrenčak Franc : Rajko Pavlovec, Iz življenja kontinentov, 1978/1-2, str.36.
 Medved Jakob, Nekaj vprašanj k vseobsežni kritiki, 1977/3-4, str.35-39.
 Meze Drago : F. Bezlaj, Slovenska vodna imena, SAZU, Ljubljana 1950, 1957/1,
 str.20.
 Meze Drago, Geografski zbornik, SAZU, Ljubljana 1956, 1957/1, str.19.
 Meze Drago : A.Melik, Amerika in ameriška Slovenija, 1957/1, str.20.
 Meze Drago, Poročila I. Acta carsologica, 1957/1, str.20.
 Meze Drago, Prvi jugoslovanski speleološki kongres 1957/1, str.20.
 Natek M., Aktualna vsebina Geografskega vestnika 1970 (XLII), 1971/1-2, str. 44-45.
 Natek M. : A.inV.Bebler, Otroci zemlje in morja, 1967/4, str.137-138.
 Natek M. : Avčin France, človek proti naravi, 1970/3-4, str.27.
 Natek M., Geografija enciklopedijski leksikon, 1972/1, str.49-59.
 Natek M.: Tihomir Djokancvič, Demografska eksplozija, 1970/2, str.24-25.
 Natek M.: Karlin Alira M., Samotno potovanje, 1970/3-4, str.30.
 Natek M.: Ogrin Milan, Širine sveta, 1970/3-4, str.29.
 Natek M., Potovanje po svetovnih morjih, 1970/3-4, str.30-31.
 Natek M.: Stražar Stane, Kronika Doba, 1971/1-2, str.46-47.
 Natek M.: Vrišar Igor, Mala mesta v SR Sloveniji, 1970/2, str.22-24.
 Natek Milan : Capuder Bogdan, Zapiski o Vietnamu, 1967/2, str.75-76.
 Natek Milan : Lojke Mira, Geografska bibliografija Slovenije za leto 1967,
 1969/3-4, str.29-30.
 Natek Milan : Micki Saša, O priseljenih delavcih v slovenski industriji, 1974/4,
 str.32-33.
 Natek Milan, Misli o "Turistični geografiji", 1964/3, str.8C-83.
 Natek Milan : Pečjak Vid, Arheološke razglednice, 1971/3-4, str.40-41.
 Natek Milan, Pomurje - turistični vodnik, 1969/3-4, str. 26-27 .
 Natek Milan, Siti in lačni Slovinci, 1970/1, str.20-22.
 Natek Milan : Sore Anton, Velenjska kotlina včeraj in danes, 1965/3, str.10C-101.
 Natek Milan : Stanič Janez, Onkraj Kremlja, 1969/2, str.25-26.
 Natek Milan, Statistični letopis Ljubljane, 1971/3-4, str.41-42.
 Natek Milan, Statistični letopis SR Slovenije 1969, 1969/3-4, str.25-26.
 Natek Milan ; Šircelj J., Koroška zamenjava, 1971/3-4, str.43-44 .
 Natek Milan : Tamar. Kazimir, Človek in narava, 1965/3, str.99-100.
 Natek Milan. : Vrišar Igor, Osnove geografskega dela, 1967/1, str.31-32.
 Natek Milan : Vrišar Igor, Uputstvo za proučevanje geografije gradova, 1967/2,
 str.72-73.
 Natek Milan, Za doslednost v delu in progresivne kritiko, 1965/3, str.91-94.
 Ncvak Dušan, članki o vedi v tridesetih letih Proteusa, 1975/3-4, str.42-43.
 Oblak P., Geografski elementi in faktorji (J. Roglic), 1961/1, str.24-25.
 Oblak Tone : Cvitanovič Alfons, Naš svet, 1971/3-4, str. 44-46 .
 Oblak Tone : Debot Stanke, Geografija za opće osnovne nastavnike, 1967/2,
 str.75.
 Oblak Tone : Kurtek dr.Pavac, Svet kakoj celina, za IV. razred gimnazije,
 1967/2, str.74-75.
 Pak M.: Belec Borut, Ljudomersko-ornovške gorice, 1968/3-4, str.44.
 Pak Milena, Nastava zemljepisa u osnovnoj školi, priručnik za nastavnike,
 1977/1-2, str.60-61.
 Pak Mirko, časopis za zgodovino in narodopisje, 1967/2, str.73.
 Planina France, Statistični letopis FNRJ, 1957/3, str.77.
 Planina France : M. Zgonik, Nazornost v geografiji, 1958/2, str.26-27.
 Plut Dušan: Supek Rudi, Ova jedina zemlja, 1978/1-2, str.35-35 .
 Prudič Lidija, Nekaj misli ob novem učbeniku geografije Jugoslavije, 1959/1-2,
 str. 28 .
 R.D. : Farič-Rakić, Lepote i znamenitosti Jugoslavije, 1958/2, str.23.
 R.D. : Rijavec, Južna Amerika, dežela u razmahu, 1958/2, str.28.
 Radinja D. : Crkvenič Ivan, **Afrika**, regionalna geografija, 1967/2, str.73-74 .
 Radinja D., Satelitska karta Alp, 1978/3-4, str.70-72.
 Radinja D., Slovensko morje in zaledje, 1978/3-4, str.72-73.

- Radinja Darko, Geografija, 1978/1-2, str.39-40.
- Radinja Darko : S. Ilešič, Gospodarska in politična geografija sveta, 1959/4, str.73-74.
- Radinja Darko, Naše okolje - nova slovenska revija, 1976/3-4, str.43-44.
- Radinja Darko : A. Ramovš, Geološki izleti po ljubljanski okolici, 1962/1-2, str.20-21.
- Padinja Darko, Zemljepis Jugoslavija za gimnazije, 1959/1-2, str.28-31.
- S.R. Geografski učbenik za 6.razred osnovne šole, 1962/3-4, str.47-48.
- Š.T. , Celjski zbornik 1958 in 1959, 1960/1-2, str.45.
- Š.T., Loški razgledi VI. - 1959, 1960/1-2, str.45.
- Š.T. : Markovič Jovan, Priroda i prirodne retkosti Jugoslavije, 1968/1-2, str.21-22.
- Š.T. : Rodič Dragan, Geografija Jugoslavije, 1968/1-2, str.22.
- Š.T. , Savinjski zbornik 1960/1-2, str.45.
- Šifrer T., Celjsko zbornik 1968, 1970/1, str.24-25.
- Šifrer T.: Friganovič Mladen, Socialna ogeografija I - stanovništvo svijeta, 1969/1, str.22.
- Šifrer T. : Kunaver Pavel, Cerkniško jezeto, Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, 1969/1, str.23.
- Šifrer T. : Lah Avguštin, Naše sosednje države, 1969/1, str.23.
- Šifrer T. : Lah Avguštin, in M., Svati v številkah in podobah, 1978/3-4, str.70.
- Šifrer T. : Lojk Mira in Šifrer T. , Geografska biografija Slovenije za leto 1966, 1968/3-4, str.44.
- Šifrer T., Loški razgledi XVI - 1969, 1970/1, str.25.
- Šifrer T. : Milošević Miodrag, Geografija Jugoslavije, 1968/3-4, str.44.
- Šifrer T. : Rakičević Tomislav, Opšta fizička geografija, 1969/1, str.22-23.
- Šifrer T., Zbornik občina Grosuplje, Grosuplje 1969, 1970/2, str.26.
- Šifrer T. : Zgonik Mavricij, Metoda nastave geografije u osnovnoj školi i školama II. stupnja, 1969/1, str.23.
- Šifrer Tatjana, Celjski zbornik 1975-76, 1978/1-2, str.37-38.
- Šifrer Tatjana : Dabčič Stanko, Australija, Širom sveta, 1977/1-2, str.59.
- Šifrer Tatjana : Derado Kelaent, Italija, Širom svijeta, 1977/1-2, str.59.
- Šifrer Tatjana, Geografski aspekt društveno-gospodarskog razvitka SFR Jugoslavije i svijeta u poslijeratnom razdoblju, 1977/1-2, str.56-57.
- Šifrer Tatjana : Kurtek Pavao, Madjarska, Širom svijeta, 1977/1-2, str.59.
- Šifrer Tatjana : Pavlcvec Rajko, Kras, 1977/1-2, str.59.
- Šifrer Tatjana : Pleničar Kario, Nafta, 1977/1-2, str.59.
- Šifrer Tatjana : Patkovšek Zdravko, Kaj pa vreme? 1977/1-2, str.59.
- Šifrer Tatjana : Petrovič Rude, Ekonomska-regionalna geografija Azije, Australije i Okeanije, 1977/1-2, str.57-58.
- Šifrer Tatjana : Petrovič Rude, Zemlje i narodi svijeta, Fizička, politička i ekonomska geografija, 1977/1-2, str.58.
- Šifrer Tatjana, Salška dolina v preteklosti in sedanosti, 1974/2-3, str.40-41.
- Tavčar Janko, Geografija za više razrede gimnazija (Pavao Kurtek), 1959/1-2, str.31.
- Tavčar Janko, Industrijska geografija svijeta (Zvonimir Dugački), 1959/1-2, str.31-32.
- V.M. , Po tujih celinah, 1962/3-4, str.47.
- Vertot Nelka, Nastaja nov zemljevid sveta, 1976/1-2, str.38-49.
- Vrišer I., Geografski zbornik XII., 1973/1-2, str.41-42.
- Zgonik M. ; Brazda firko, Metode rada s audiovizualnim sredstvima u nastavi zemljopisa, 1972/4, str.54-55.
- Žagar Marjan, Ljubljano in njeno turistično zaledje, 1961/2, str.68.
- Žagar Marjan, O kritičnem sprejemanju tujih raziskovalnih metod in njih prilaganju našim razmeram, 1965/3, str.94-96.

sestavila Irena Gantar

UDK 910+05 "GEOGRAFSKI OBZORNIK"

GAMS I.

61000 Ljubljana, YU, PZE za geografijo filozofske fakultete, Aškerčeva 12

25 LET GEOGRAFSKEGA OBZORNIKA

Geografski obzornik XXVI (1979), šte. 3-4, str. 1-2

Jubilejni članek ob 25.obletnici Geografskega obzornika opiše okoliščine, v katerih je začela revija izhajati, njen pcrren ter vlogo, ki je danes prav tako pomembna kakor v preteklosti.

UDK (497.12-3)

ILEŠIČ S.

61000 Ljubljana, YU, Geografski inštitut A.Melika, SAZU, Novi trg 4

SLOVENSKE POKRAJINE

Geografski obzornik XXVI (1979), šte. 3-4, str. 3-17

Ponatisnjen je z nialenkostnimi dopolnili avtorjev članek z istim naslovom, ki je bil objavljen v Geografskem obzorniku III, št.2, 1957. Ponatisnjen je ob jubileju Geografskega obzornika kot eden od prispevkov, ki so bili v začetku izhajanja revije najtipičnejši ter vzbujali najširše zanimanje, uporabni in koristni pa so še danes. V članku je podan pregled čez pisani mozaik pokrajinske podobe Slovenije, ki je razdeljen v glavnem na slovenske alpske (visokogorske), na slovenske predalpske (subalpske), slovenske subpanonske, kraške pokrajine notranje Slovenije in slovenske primorske pdkrajine. Obravnavani pa so tudi vsi značilni prehodni pokrajinski tipi.

UDK 914.971.2.002.23

LAH A.

61000 Ljubljana, YU, Rep.komite za varstvo okolja SRS, Parmova 22

VELIKE SPREMEMBE V GEOGRAFSKEM OKOLJU SLOVENIJE

Geografski obzornik XXVI (1979), šte. 3-4, str. 18-23

Avtor obravnava pglavitne spremembe na političnem, fizičnem in družbeno ekonomskem področju. Slovenija je po osvoboditvi združila večji del svojega etničnega ozemlja v neodvisni socialistični republiki in sodeluje s Slovenci v zamejstvu. Spreminjal se je tudi zemljevid družbeno političnih skupnosti, ki sestavljajo SR Slovenijo, in ta ima sedaj 60 občin. Slovenija v okviru SFRJ zagotavlja vsestransko družbeno aktivnost, kajti po naravnih možnostih ji manjka surovin, energije in delana hrane. Industrializacija je povzročila globoke socialne spremembe, zaradi katerih se je širila urbanizacija in spreminjalo okolje. Razvoj kmetijstva in gozdarstva se odraža v podobi različnosti površin in urejenosti naselij. Članek prikazuje razvoj energetike, surovinske industrije in splošne vplive gospodarstva na okolje, pri čemer je pomembna tudi ustrezna tehnologija. Kljub značilnostim Slovenije, ki so pogojena z njeno geografsko lego in strukturo prebivalstva, ostaja proizvodnja glavna smer napredovanja in s tem pa ostaja odprta tudi nadaljnja preobrazba geografskega okolja.

UDK (497.12) "NOVO MESTO"

KOKOLE V.

61000 Ljubljana, YU, Zavod SR Slovenije za družbeno planiranje, Cankarjeva 1

NOVO MESTO - DVAJSET IET POZNEJE
Geografski obzornik XXVI (1979), šte. 3-4, str. 23-32

Članek pokaže na vzroke in posledice močnega gospodarskega vzpona, ki ga Novo mesto doživlja v zadnjem času. Ob tem razgrinja širšo problematiko urbanizacije, ki je s tem v zvezi.

UDK 911.3:312 "LJUBLJANA" "1948/1977"

JAKOŠ A.

61000 Ljubljana, YU, Urbanistični inštitut SRS, Jamova 17

GIBANJE PREBIVALSTVA LJUBLJANE 1948 - 1977 IN PROJEKCIJA V LETO 2000
Geografski obzornik XXVI (1979), šte. 3-4, str. 32-35

Članek obravnava gibanje prebivalstva petih ljubljanskih občin v letih 1948-1977. Na osnovi razvojnih teženj 1971 - 1979 je izdelana projekcija za leto 2000. Gibanje prebivalstva je obravnavano po treh pasovih, ki pomenijo ožje središče mesta, ostali del mesta in nemestne dele ljubljanskih občin.

UDK 371.333:910.1

FERJAN T.

61000 Ljubljana, YU, Osnovna šola Milana Runka, Gasilska 17

DIDAKTIČNI POMEN PROSCONIC - BARVNIH FOTOGRAFIJ

Geografski obzornik XXVI (1979), šte. 3-4, str. 35-37

Sestavek govori o uporabi, pomenu in vlogi prosojnic pri pouku georafije, ki so zelo ustrezen pripomoček, saj prispevajo k nazornosti pajka. Onogočajo spoznavati geografske pojave in okolje, ki ga ne moremo spoznavati neposredno. Uporabimo jih lahko na vseh stopnjah učnega procesa in pri različnih oblikah dela.